

AB ORTAK REKABET POLİTİKASININ
TÜRK REKABET POLİTİKASINA ETKİLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Şenay ÖZBİLGİN
Eskişehir, 1998

1998

Araba
1998

2000

2000

**AB ORTAK REKABET POLİTİKASININ TÜRK
REKABET POLİTİKASINA ETKİLERİ**

Şenay ÖZBİLGİN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Yrd.Doç.Dr.Sevgi GEREK**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ekim 1998**

ESİ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

AB REKABET POLİTİKASININ TÜRK REKABET POLİTİKASINA ETKİLERİ

Şenay ÖZBİLGİN

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 1998.

Danışman: Yrd.Doç.Dr.Sevgi GEREK

AB ile Türkiye arasında rekabet mevzuatının uyumlaştırılmasının genel olarak Türkiye'nin AB'ne Tam Üyeli yolunda mevzuat uyumunun sağlanması, AB ile Türkiye'nin uyguladıkları anti-damping ve anti-sübvansiyon uygulamalarının durdurulması, malların serbest dolaşımı için Ortak Pazar'daki mevzuat ortamının tesisi ve Türkiye'nin rekabetçi özellik kazanmasıyla sanayi verimliliğinin artması amaçlanmaktadır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için öncelikli 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun hazırlanmış ve 13 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 4054 Sayılı Kanun çerçevesinde 1997 yılının Mart ayında Rekabet Kurulu kurulmuş, Kasım 1997'de de faaliyete başlamıştır.

Ülkemizde çıkarılan bu yasalarla, kurulan Kurumlarla rekabetin korunması tüketicilerin yanında firmaları da olumlu yönde etkileyecektir. Rekabetin korunması ile tüketicilerin zarar görmesi engellenirken firmalarda etkin çalışmaya, maliyetlerini kontrol altında tutmaya kaliteli ürünler üretmeye, teknolojiyi yakından takip edip üretimlerini serileştirmeye, insan kaynağının önemine inanmalarına ve modern işletmecilik yöntemlerini uygulayarak üretimi, kaliteyi ve verimliliği arttıracaklardır. Dolayısıyla yurtiçinde birbiriyle rekabet edebilen firmalar, yurtdışında da arttıracaklardır.

ABSTRACT

Globalism and Regionalism tendencies become well-known in the world economy in recent years. These tendencies increase the importance of competition concept in international trade. And, as a result of this, countries of the world are involved in an environment in which there is an increasing competition in the field of foreign economic relations. Turkey is also trying to find a place in this competitive environment.

The enlargement of the markets that surround Turkey and the increase in product variety has accelerated Turkey's foreign trade. Despite of this fact EEC countries have been our markets and trade partners for years. Our participation in EEC was in 12.09.1963 through Ankara Agreement. And after the Decision of Association Council dated 06.03.1995, Turkey had to reconcile its legislation to the legislation of EEC countries.

Before joining in Customs Union, Law about protection of Competition, in 13.12.1994, and Law about protection of Consumer Rights, in 23.02.1995, are promulgated.

Turkey joined in Customs Union in 01.01.1996 and some regulations were done. In the frame of these regulations, Competition Council was established in March, 1997 and it began to operate in November, 1997.

Anti-dumping that is being applied to Turkish goods and obstacles that are out of tariff, which are one of the most important problems of Turkey in commercial relations with European Community will be solved through effective operation of the Council. and this will increase Turkey's power of competition against EEC.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK REKABET POLİTİKASI

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN REKABET HUKUKU VE POLİTİKASI.....	3
1.1. AET Anlaşmasında Rekabet Hukuku ve Politikasının Düzenlenişi	3
1.2. AB'nin Ortak Rekabet Politikasına Göre Rekabetin Sınırlandırılmasının Önlenmesine İlişkin Düzenlemeler	6
1.2.1. İşletmelere Uygulanacak Kurallar	8
1.2.1.1. Kartel Yasası	8
1.2.1.2. Piyasa Gücünün Kötüye Kullanması	10
1.2.1.3. Rekabet Kurallarından Sorumlu Organlar.....	11
1.2.2. Damping	12
1.2.3. Sübvansiyonlar	13
1.2.4. Rekabetin Sınırlandırılmasının Önlenmesiyle İlgili Kararların Uygulanmayacağı Durumlar	14
1.2.4.1. Genel İstisnalar.....	14
1.2.4.1.1. "De minimis" Kuralı	14

1.2.4.1.2. Ticari Temsilcilerle Yapılan Anlaşmalar	15
1.2.4.1.3. Ana Şirket ile Yavru Şirket Arasındaki Anlaşmalar	15
1.2.4.2. Niteliği Nedeniyle Rekabet Kurallarından İstisna Edilen Anlaşmalar	15
1.2.4.2.1. İşbirliği Anlaşmaları	15
1.2.4.2.2. Alt Müteahhitlik (Taşeronluk) Anlaşmaları	15
1.2.4.2.3. 85. ve 86. Maddelerden İstisna Edilme ve Bildirim	16
1.3. Avrupa Topluluğu Rekabet Hukukunun Uygulanma Alanı	17
1.3.1. Sektörler Bakımından Uygulama Alanı	17
1.3.2. Kişiler Bakımından Uygulanma Alanı	19
1.3.3. Toprak Bakımından Uygulama Alanı	22
1.3.3.1. Ortak Pazar Sınırlarındaki Topraklar	22
1.3.3.2. Ortak Pazar'a Üye Olmayan Ülke Toprakları	22
1.4. AB'nin Ortak Rekabet Politikasına Göre Rekabetin Sınırlandırılmasının Önlenmesine İlişkin Hükümlerinin Uygulanmasında Komisyonun Yetkileri, Aldığı Kararlar ve Bu Kararların Yargısal Denetimi	23
1.4.1. Komisyon'un Yetkileri	24
1.4.1.1. Bilgi İsteme Yetkisi	24
1.4.1.2. Soruşturma Yetkisi	25
1.4.1.3. Sektör Bazında Araştırma Yapma Yetkisi	26
1.4.1.4. Duruşma Yapılması ve Danışma Komitesi	26
1.4.1.5. Para Cezası Verme Yetkisi	27
1.4.2. Komisyonun Rekabeti Sınırlayıcı Uygulamalara Karşı Aldığı Kararlar	28
1.4.2.1. İhlalin Sona Erdirilmesi Kararı	29
1.4.2.2. Menfi Tespit Kararı	29

1.4.2.3. Muafiyet Kararı	3 0
1.4.3. Komisyonun Kararlarının Yapısal Denetimi	3 0
1.4.3.1. İptal Davası	3 1
1.4.3.2. Para Cezalarına Karşı Açılan Davalar	3 1
1.4.3.3. Temyiz Yolu	3 2
1.4.3.4. Hareketsizlik Davası	3 3
1.4.4. Gayri Resmî Çözüm	3 3

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK REKABET POLİTİKASI

1. TÜRK REKABET POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ	3 5
1.1. Rekabetin Sınırlandırılmasının Önlenmesine İlişkin Yapılan Düzenlemeler	4 1
1.1.1. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun	4 1
1.1.1.1. Yasaklanan Faaliyetler.....	4 3
1.1.1.1.1. Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Karar ve Eylemler	4 3
1.1.1.1.2. Muafiyet ve Menfi Tespit	4 7
1.1.1.1.3. Hakim Durumun Kötüye Kullanılması	4 8
1.1.1.1.4. Birleşme ve Devralmalar	4 9
1.1.1.2. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un İhlalinin Sonuçları	5 0
1.1.1.3. İdari Para Cezaları	5 1
1.1.2. Rekabet Kurulu, İşleyişi, Yetkileri ve Görevleri	5 1
1.1.2.1. Rekabet Kurulu'nun Yapısı	5 2
1.1.2.1.1. Rekabet Kurumu İçerisinde "Kurul"un Yeri..	5 2

1.1.2.1.2. Kurul'un Oluşumu	5 2
1.1.2.1.3. Atanma Koşulları	5 2
1.1.2.1.4. Kurul'un Başkanı ve İkinci Başkanı	5 3
1.1.2.1.5. Kurul Üyelerinin Görev Süreleri.....	5 4
1.1.2.1.6. Kurul'un Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı	5 5
1.1.2.2. Rekabet Kurulu'nun Görev ve Yetkileri.....	5 6
1.1.2.2.1. Rekabet Kurulu'nun Rekabet Kanunu'nun Maddi Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Yetkileri	5 6
1.1.2.2.1.1. Genel Düzenleme Yapma Yetkileri	5 6
1.1.2.2.1.2. Rekabet Kurallarını Uygulamaya Yönelik Yetkileri	5 8
1.1.2.2.1.3. Rekabet Kurulu'nun Ülke Dışı (Extraterritorial) Yetkilerinin Tartışılması.....	5 9
1.1.2.2.1.4. Rekabet Kurulu'nun Diğer Rekabet Makamları ile İlişkisi ve Yetki Paylaşımı Sorunu	6 0
1.1.2.2.2. Rekabet Kurulu'nun İdari Yetkileri	6 1
1.1.2.2.3. Rekabet Kurulu'nun Diğer Yetkileri.....	6 2
1.1.2.3. Rekabet Kurulu'nun İnceleme ve Araştırmalarında İzlediği Yöntem	6 3
1.1.2.3.1. Anlaşma, Birleşme ve Devralmaların Kurul'a Bildirilmesi Yöntemi	6 3
1.1.2.3.2. Kurul'un Menfi Tespit Kararı	6 4
1.1.2.3.3. İhlale Son Verme	6 4
1.1.2.3.4. Muafiyet	6 5
1.1.2.3.5. Ön Araştırma	6 5
1.1.2.3.6. Kurul'un Soruşturmaya Başlaması	6 6
1.1.2.3.7. Delil Toplama ve Tarafların Bilgilendirilmesi.	6 7
1.1.2.3.8. Soruşturma Safhası Sonu ve Rapor	6 8
1.1.2.3.9. Sözlü Savunma Toplantısı	6 8
1.1.2.3.10. Nihai Karar	6 9
1.1.2.3.11. Kurul Kararlarının Yargısal Denetimi	7 0
1.1.3. AB Mevzuatı İle Türk Hukukunun, Rekabet Kurumlarının	

Örgütsel Yapısı Bakımından Karşılaştırılması	7 1
--	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRK REKABET POLİTİKASINA ETKİLERİ

1. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TÜRK SANAYİNİN REKABET GÜCÜ	7 6
2. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE İZLENECEK REKABET POLİTİKASININ TÜRK EKONOMİSİNE ETKİLERİ	8 4
3. TÜRKİYE'NİN MARUZ KALDIĞI ANTI-DAMPİNG DAVALARI VE REKABETE ETKİLERİ	9 2
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	11 1
KAYNAKÇA	11 4

TABLolar SAYFASI

Tablo 2.1.Devletin Düzenleyici ve Gözetici Fonksiyonlarını Geliştirme Projesi	39
Tablo 2.2.Devletin Düzenleyici ve Gözetici Fonksiyonlarını Geliştirme Projesi	40
Tablo 3.1.Gümrük Birliği'nin İmalat Sanayi Üzerindeki Etkileri ve Sektörün Rekabet Gücü	79
Tablo 3.2. OECD Üyesi Ülkelerin Rekabet Gücü Sıralaması	84
Tablo 3.3. Kronolojik Sıraya Göre Türkiye Aleyhine Açılan Anti Damping ve Anti Sübvansiyon Soruşturmaları (Aralık 1997 İtibariyle).....	96
Tablo 3.4.Türkiye Tarafından Açılan Anti Damping Soruşturmaları (20.3.1992 Tarihi İtibariyle)	104

ŞEKİLLER SAYFASI

Şekil 2.1. Kurul'un İhlali Öğrendiğinde İzlediği Aşamalar	73
Şekil 2.2. Antlaşma-Karar, Uygulama Sırasında İzlenen Aşamalar	74
Şekil 2.3. Birleşme ve Devralma Sırasında İzlenen Aşamalar	75

GİRİŞ

AB ile Türkiye arasındaki Ortaklık Antlaşması çerçevesinde gerçekleştirilen ve temel hedefi Avrupa Birliği ile Türkiye arasında ekonomik entegrasyon olan, 6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararını genel olarak değerlendirdiğimizde, Türkiye-AB arasında gerçekleştirilen Gümrük Birliği'nin en önemli araçlarından biri, tarafların rekabet politikası ve rekabet hukuklarının yakınlaştırılmasıdır. Bu nedenle Gümrük Birliği'nin hedeflenen şekilde olumlu etkileri olması durumunda, Türkiye'nin etkin bir rekabet hukukunun varlığı bir amaç değil, Gümrük Birliği'nden beklenen amaçlara ulaşmak için bir araçtır.

1/95 sayılı Kararda, hem devlet yardımlarına ilişkin hükümler hem de işletmeler arasındaki faaliyetler sonucu rekabetin bozulmasına ilişkin hükümler yer alır.

1/95 sayılı Kararda yer alan rekabet kurallarının uygulanabilmesi için Ortaklık Konseyi, Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte 2 yıl içinde, rekabete ilişkin hükümlerin uygulanmasına yönelik kuralları saptar. Bu çerçevede belirlenecek kurallara da, Avrupa Birliği'nin rekabet hukuk kuralları esas alınır. Bu hükümler yürürlüğe konuluncaya kadar, Avrupa Komisyonu ve Türk Rekabet Kurulu Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde rekabete aykırılık olup olmadığını değerlendirme yetkisine sahiptir.

Türkiye'de 13 Aralık 1994 tarihinde Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle rekabet hukuku ve politikası konusunda en önemli adım geç de olsa atılmıştır. Bu Kanun'un, hem piyasanın işleyişine hem de Türkiye'de rekabet kültürüne yeni ve farklı bir yaklaşım getirmesi beklenmektedir. Beklentilerin gerçekleşmesi ve Gümrük Birliği'nden beklenen olumlu sonuçların bir an önce gerçekleşmesi Kanun'un etkin olarak uygulanmasından sonra mümkün olacaktır.

Mart 1997'de kurulan ve Kasım 1997'de faaliyete geçen Rekabet Kurulu'nun rekabeti bozan uygulamaları ele alıp incelemesi ve sonuca bağlamasıyla, bir adım daha atılacaktır. Kurul'un etkili bir şekilde işlemesi, Türkiye aleyhine açılan anti-damping soruşturmalarının açılmasına da engel olacaktır.

AB'nin Ortak Rekabet Politikasının Türk Rekabet Politikasına Etkilerini konu alan bu tez çalışmasında;

Birinci bölümde; Avrupa Birliği'nin Ortak Rekabet Politikası ele alınacaktır. Bu bölümde AB'nin Rekabet Hukuku ve Politikası incelenecek, bu çerçevede AET Antlaşması'nda rekabet hukuku ve politikasının düzenlenişi, AB'nin Ortak Rekabet Politikası'na göre rekabetin sınırlandırılmasının nlenmesine ilişkin düzenlemeler ve Komisyon'un yetkileri, aldığı kararlar ve kararların yargısal denetimi irdelenecektir.

İkinci bölümde, Türk Rekabet Politikası incelenecektir. Bu bölümde henüz yeni oluşan Türk Rekabet Politikası irdelenerek, rekabetin sınırlandırılmasının nlenmesine ilişkin yapılan düzenlemeler ele alınacaktır.

nc bölümde ise; Gümrük Birliği'nin Türk Rekabet Politikasına Etkileri ele alınarak, Gümrük Birliği erevesinde Türk Sanayiinin rekabet gücü, izlenecek rekabet politikasının Türk Ekonomisine etkileri ve Türkiye aleyhine açılan anti-damping soruşturmaları ile bunların etkileri incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK REKABET POLİTİKASI

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN REKABET HUKUKU VE POLİTİKASI

1.1. AET Anlaşmasında Rekabet Hukuku ve Politikasının Düzenlenişi

AB Rekabet politikası Birlik hukukunun ayrılmaz ve önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Avrupa Topluluğu'nu oluşturan Roma Antlaşması'nın 85-94. maddeleri Avrupa Rekabet Politikası ve Hukuku'nun temelidir. AB Komisyonu Rekabet Genel Müdürlüğü'nün çalışmaları ve AB Adalet Divanının aldığı kararlar ile rekabet politikası günümüz seviyesine ulaştırılmıştır.¹

AT rekabet kuralları, Topluluğu kuran Antlaşmanın III. Bölümünün 1. kısmında, 85-94. maddeler arasında düzenlenmiştir.

Bunlardan 85-90. maddeler teşebbüslere uygulanacak kuralları içermektedir. Antlaşmanın 91. maddesindeki üye devletler arasındaki dumping uygulamalarına uygulanacak kurallar, 92-94. maddelerinde ise devlet yardımları konusu düzenlenmiştir.

Antlaşmanın 85. maddesi; üye devletler arasındaki ticareti etkileyebilecek nitelikte olan ve amaçları veya etkileri Ortak Pazar içerisinde rekabetin işleyişini önlemek, sınırlamak veya bozmak olan, işletmeler arasındaki bütün anlaşmalar, işletmeler arasında kurulmuş ortaklıklarca

¹ Esra LAGRO, "Rekabet Politikasının Ekonomik ve Hukuksal Anlamı ve AB Rekabet Politikası", **Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi**, Sayı 24, Temmuz-Ağustos 1996, s. 16

alınan bütün kararlar ve bütün birlikte davranışlar Ortak Pazarla bağdaşmaz nitelikte olup yasaklanmıştır.²

Mad. 85/1 ile yukarıda da belirtildiği üzere kartel olarak bilinen, teşebbüsler arasındaki rekabeti sınırlayıcı anlaşma, karar ya da uyumlu eylemler yasaklanırken, Mad. 85/2 ile, teşebbüsler arasındaki bu uygulamaların geçersiz olduğu belirtilmektedir.

85/1. madde genel bir yasaklama getirmekle beraber, 85/3. maddede öngörülen koşulların varlığı halinde, rekabeti sınırlayıcı bir uygulamanın, 85/1. maddedeki yasak kapsamının dışında tutulabileceği kabul edilmiştir. 85/3 Maddesine göre, 1. paragraf hükümleri gerekli dört koşul (iki olumlu, iki olumsuz) yerine getirildiğinde tüm anlaşma veya anlaşma kategorilerine ve tüm teşebbüs birliklerinin kararı ve karar kategorileri ve tüm piyasa düzeninde zararlı olabilecek ortak hareket veya tüm piyasa düzeninde zararlı olabilecek ortak hareket kategorilerine uygulanmayabilir.

Yukarıda değinilen iki olumlu koşul şunlardır:

- Anlaşma bir avantaj yaratmalıdır: Anlaşmanın üretimi veya dağıtımını iyileştirmesi veya teknik ya da ekonomik gelişmenin teşvik edilmesini sağlaması gerekmektedir.

- Sağlanacak faydalardan nihai kullanıcılarda (tüketici olduğu kadar hammadde, yarı mamul veya mamül kullananlar da dahil) yararlanmalıdır.

İki olumsuz koşul ise şunlardır:

- Anlaşma bu hedeflere ulaşılması için gerekli olmayan sınırlamaları zorunlu kılmamalıdır.

- Anlaşma anlaşmaya taraf olan teşebbüslere ilgili ürünlerin önemli bir bölümü için rekabeti ortadan kaldırma imkanını vermemelidir.

²Emile, NOEL, "Avrupa Topluluğunun Organları Nasıl Çalışır, AET Antlaşmasının Temel Maddeleri", **Avrupa Topluluğu Yayınları**, s.21.

İşletmeler Madde 85/3 deki hükümlerden bireysel muafiyet ve kategori temelinde muafiyet şeklinde faydanabilirler.

Antlaşmanın 86. maddesinde ise, bir ya da daha fazla sayıda teşebbüsün hakim durumunu kötüye kullanması yasaklanmaktadır. Buna göre, başka bir teşebbüs ile ortak hareket etmeye gerek olmaksızın bir teşebbüsün rakipleri karşısında piyasada sahip olduğu hakim durumu kötüye kullanması yasaklanmıştır.

Topluluğu kuran Antlaşmanın (AT-A) 87. maddesi, Topluluk kurumlarına 85-86. maddelerin uygulanmasını sağlamak üzere gerekli düzenlemeleri yapmak görev ve yetkisi vermiştir.

AT-A, Md. 88 ile 87. madde de belirlenen düzenlemeler yapıncaya kadar, üye devletlerin, rekabeti sınırlayıcı uygulamalara karşı kendi ulusal hukuklarının yanı sıra, 85 ve 86. maddelere göre karar verecekleri hükme bağlanmıştır.

AT-A, Md. 89 hükmü, AT Komisyonu'na, 85 ve 86. maddelerin uygulanmasıyla ilgili düzenlemeler yapıncaya kadar, bu maddelerde yer alan ilkelerin uygulanabilmesinin sağlanmasına yönelik olarak özel görevler vermektedir.

Antlaşmanın 90. maddesinde ise, kamu teşebbüsleri ile kendilerine özel haklar tanınan teşebbüslerle ilgili olarak üye devletlere verilen görevleri ve rekabet kurallarının hangi nitelikteki kamu teşebbüslerine ne ölçü de uygulanacağını düzenlemektedir.³

Avrupa Topluluğu rekabet kuralları, üreticiler, satıcılar ve tüketiciler açısından Topluluk içi ticareti etkileyecek ve Ortak Pazar'da rekabeti bozacak veya tehlikeye düşürecek uygulamaları, pazarda hakim durumun kötüye kullanılmasını ve Topluluk içi ticareti bozacak devlet yardımlarını yasaklamaktadır.

³İKV, "Avrupa Birliğinde İşletmelere Uygulanan Rekabet Kuralları", Yayın No: 135, İstanbul, Kasım 1995, s.3

AT'da rekabet politikası, Paris ve Roma Antlaşmaları'nda ayrı ayrı düzenlenmiştir. Paris Antlaşması'nda rekabet politikası (Md. 4, 65-67) Roma Antlaşması'na (Md. 37, 85-94) göre daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Paris Antlaşması, Şirketler arasında demir-çelik ürünlerinde rekabeti önleyen, kısıtlayan ve normal olarak rekabetin işlemlerine engel olan anlaşmalar ile bu konuda alınacak kararları yasaklamıştır. Roma Antlaşması'nda rekabeti önleyen anlaşmalar ve kararlar eğer üye ülkeler arasındaki ticareti olumsuz yönde etkiliyorsa yasaklanmıştır. Paris Antlaşması ise bunları, üye ülkeler arasındaki ticarete zarar verdiği için değil, aynı zamanda ülke içinde de olumsuz etkileri olduğu için yasaklamıştır.

Avrupa Topluluklarında rekabet politikası, üye ülkelerin ortaklaşa izleyecekleri politikalar arasında yer almaktadır. Diğer ortak politikalar ise ticaret, tarım ve balıkçılık, sosyal, vergi, savunma, ulaştırma enerji, tüketicinin korunması, çevre, araştırma ve geliştirme, teknoloji ile para birliği politikalarıdır.

AB içindeki bütün ülkelerde rekabetin tam olarak sağlanabilmesi ancak ülkeler için geçerli olacak kuralların belirlenmesi ile mümkündür. Bu amaçla Roma Antlaşması'nın 3. Bölüm 1. Kısımında, Topluluk içinde rekabet sağlanmasına yönelik kurallar ortaya konmuştur. Bunlar, Topluluk ülkelerinin 1958 yılında kurdukları Ortak Pazarın temel unsurlarıdır. Bu pazarın gelişmesi, ancak hukuk kuralları tarafından teminat altına alınmış serbest rekabetin gerçekleşmesi ile mümkündür. Roma Antlaşması ile kurulan ekonomik sistemin temeli; rekabetin, devlet yardımları, farklı vergiler, kamu işletmesine sağlanan ayrıcalıklar ve değişik ekonomi hukuku kuralları ile bozulmamasına bağlıdır.⁴

1.2. AB'nin Ortak Rekabet Politikasına Göre Rekabetin Sınırlandırılmasının Önlenmesine İlişkin Düzenlemeler

Rekabet hakkının kötüye kullanılmasını yeni ekonomik rekabetin dürüstlük kurallarına aykırı olarak, aldatıcı davranış veya diğer şekillerde kötüye kullanılmasına **haksız rekabet** denir. Başka bir deyişle, bu dar

⁴Rıdvan KARLUK, "Avrupa Birliği ve Türkiye", **İMKB Yay.**, İstanbul 1996, s. 289-291.

anlamda rekabetin kötüye kullanılmasıdır. Geniş anlamda rekabet hakkının kötüye kullanılması ise, rekabetin sınırlandırılması yeni mal ve hizmetler bakımından piyasayı etkilemek için yapılan anlaşmalar, karar ve uygulamalar, piyasadaki üstün gücün kötüye kullanılması şeklindedir. Bu durumda serbest rekabet düzeni de bozulacaktır.

AB'nin rekabet politikasının yönünü de geniş anlamda rekabet hakkının kötüye kullanılmasının önlenmesi ve rekabetin korunması oluşturur. AB'nin uyguladığı rekabet kuralları, ekonomiyi oluşturan tüm sektörlerin mal ve hizmetlerine Kamu ve özel sektörün oluşturduğu bütün teşebbüslere uygulanır.

Rekabet politikasının özü üç temel ilkeye dayanmaktadır. Etkin rekabet ilkesi, dürüst rekabet ilkesi ve Ortak Pazar'ın birliği ilkesi. Bu ilkeler ile yeter sayı ve büyüklükte alıcı ve satıcıların bulunduğu piyasadaki rekabet yapısının haksız rekabet uygulamalarıyla diğer teşebbüslerin aleyhine değişmesi ve bu şekilde pazar güçlerinin serbestçe işlediği bir rekabetin bozulmasının önlenmesi amaçlanmaktadır.⁵

Rekabet kuralları ile işletmeler arasındaki rekabeti engelleyen anlaşmalar, kararlar ve eylemler yasaklanmıştır. Bunun yanında, piyasadaki işletmelerin hakim durumlarını kötüye kullanarak rekabeti bozmaları da yasaklanmıştır. Rekabeti sınırlandıran diğer bir uygulamada "birleşmeler"dir. Kendilerine has özellikleri ve işletmeler arasındaki anlaşmaları ele alan Md. 85 ile, piyasada hakim durumun kötüye kullanılmasını içeren Md. 86'nın sınırlı bir şekilde uygulanması nedeniyle, toplanma -temerküz" faaliyetlerinin etkin bir şekilde kontrolünü sağlamak için bazı düzenlemeler yapılmıştır. İşletmelerin faaliyet konusu ürün ve üretim teknikleri üzerinde sahip oldukları marka, patent, know-how gibi sanayi haklarını rekabeti bozan uygulamalar için kısıtlamaları, rekabet kurallarına aykırı uygulamalar kapsamındadır. Rekabete getirilen kurallar ile üretici, satıcı ve tüketici arasındaki ilişkilerinde, malın veya hizmetin üretiminde tüketiciye ulaştığı zamana kadar kullanılan, teknik, fiyat, pazar, dağıtım kanalları, müşteri portföyü, ürün adı, sembolü gibi faktörler kullanılarak rekabetin sınırlandırılmasının önlenmesine çalışılmıştır.

⁵KARLUK, **A.g.e.**, s. 289.

Rekabet sınırlamalarına karşı alınacak önlemler bakımından düzenlemeler ise 3 temel ilkedен birisine dayanmaktadır.

1. İlke: Kötüye Kullanma İlkesi: Bu ilkeye göre, kural olarak uyumlu uygulamaların, kartellerin veya piyasada görülen güçlü işletmelerin varlığına müdahale edilmemekte, bunların kötüye kullanılmasına da izin verilmemektedir. İngiliz kartel hukukunda da kötüye kullanma ilkesi benimsenmiştir.

2. İlke: Yasaklama İlkesi: Bütün karteller, tekeller ve uyumlu uygulamalar yasaklanmaktadır. Bu düzenlemeye göre belirli koşulların varlığı halinde rekabet sınırlamalarına izin verilir. Amerikan antitröst hukuku örnek gösterilebilir.

3. İlke: Uzlaştırıcı Yaklaşım: Bu yaklaşımda ise “kötüye kullanma ilkesinin” uzlaştırılmasına çalışılmıştır. Buna göre rekabeti sınırlayan uygulamaların bir bölümü kesinlikle yasaklanmakta, bir bölümü içinde “kötüye kullanma” denetimi uygulanmaktadır. AB’nin kartel hukuku da uzlaştırıcı yaklaşım yönündedir. Federal Alman kartel hukuku da bu ilkeye örnek gösterilebilir.

1.2.1. İşletmelere Uygulanacak Kurallar

İşletmelere uygulanacak kuralları tek tek ele alırsak;

1.2.1.1. Kartel Yasağı

Avrupa Birliği, üye devletler arasındaki ticarete zarar veren her türlü uygulamayı yasaklamıştır. Kartel yasağı da bu uygulamalar içindedir. Ortak politikalar çerçevesinde, ticareti engelleyen, rekabeti bozan anlaşmalar ve uygulamalar düzenlenmiştir. Rekabet politikası ile ortak yararların korunması amaçlanır. Rekabetin en önemli özelliklerinden birisi de, tüketiciye en iyiyi sunabilmek için; kalite, fiyat, ödeme şartları ve sürümün arttırılması bakımından işletmeler arasındaki bir yarış olmasıdır.

Rekabet korunabildiği sürece teknik ve ekonomik gelişme teşvik edilir, mal ve hizmetlerin maliyet ve fiyat artışları önlenir ve sektörler arasında gelirin eşit dağılımı sağlanır.

Avrupa Birliği'nde rekabetin, piyasadaki üçlü işletmelerce bozulmaması için kartellere karşı düzenlemeler yapılmıştır. Genel olarak karteller, aynı iş kolundaki bağımsız işletmelerin kendi aralarında anlaşma yaparak piyasayı etkilemelerini, ve aralarındaki rekabeti sınırlamalarını ya da kaldırmalarını amaçlar. Bir kartelin yasaklanması içinde uluslararası ticareti bozan bir faaliyetin meydana gelmiş olması gerekir.

85. madde ile, 5 temel konuda kartel yasakları getirilmiştir.

- Alış ve satışların dolaylı ve dolaysız olarak belirlenmesi (peşin satışlarda indirim, istonto),
- Üretim ve yatırımların sınırlandırılması (üretim için kota tespiti),
- Piyasaların bölüşülmesi (piyasaların coğrafi olarak paylaşılması ve ya bir ülke piyasasında diğer kartellere avantajlar tanınması),
- Ticari alışverişlerde, taraflara eşit olmayan şartlar uygulamak suretiyle rekabeti bozucu durumların yaratılması (belli müşterilere, diğerlerine göre haksız çıkarlar sağlanması),
- Ticari anlaşmaların yapılabilmesi için bazı özel şartlar öne sürülmesi (müşterilere satış için başka bir malı satın almasının istenmesi gibi).⁶

AB'de kartel yasaklarında da istisnalar vardır. Rekabeti bozma amacı taşımayan ekonomiye yarar sağlayan işletmelere ve mal fiyatlarını düşüren, üretim ve dağıtımını etkin bir şekilde sağlayan, kaliteyi yükselten, ekonomik gelişmeyi teşvik eden kartellere istisnalar getirilerek, yasaklamalar dışında bırakılmıştır. Bu karteller sürekli denetim altındadır.

AT'da "Joint venture" niteliğinde olan bir işletmenin iki veya daha fazla

⁶KARLUK, **A.g.e.**, s. 292-293.

ekonomik yönden bağımsız kuruluş tarafından kontrol edildiği ortak girişimlerin birçok faydası vardır. Bu faydalar ise şöyle sıralanabilir; bu tip girişimler piyasada daha kolay birleşebilmekte, riskli yatırımlara girmekte, yenilik yaratılması ve teknoloji transferine imkan sağlamakta, yeni pazarlar bulmaktadır. Topluluk sanayinde rekabeti sağlamakta, sanayide yapısal fazla kapasiteyi ortadan kaldırmakta, KOBİ'ler arasındaki rekabeti arttırmaktadır.

İşletmeler arasında birleşmeler gerçekleştirilirken pazardan önemli bir pay almaları, piyasaya girişe engel olmamaları gibi şartları da yerine getirmeleri gerekir.⁷

Ayrıca, üye devletler Birlik'e bir rekabet politikası oluşturma görev ve yetkisi vermiş olmakla, bu alanı kendi iç hukukuyla düzenleme yetkisini kaybetmiş değillerdir. Aksine, her üye devletin rekabeti sınırlayıcı anlaşmalara ve uygulamalara, piyasadaki üstün durumun kötüye kullanılmasına veya birleşmelere ilişkin olarak kendi yasal düzenlemeleri vardır ve uygulanmaktadır.

1.2.1.2. Piyasa Gücünün Kötüye Kullanması

Roma Antlaşması'nda yer alan Md. 86 ile herhangi bir karara gerek kalmaksızın, bir mal ve hizmetin üretim ve sunulmasında, işletmelerin Birliğin tamamına ya da büyük bir bölümüne hakim olma ve gücünü kötüye kullanması durumunda, bu işletmelerin faaliyetleri yasaklanmıştır. Bir kartelin fiyat belirleme ve dağıtımını denetleme gücü, piyasanın dörtte bir payına sahipse Adalet Divanı, kartelin piyasaya hakim olduğunu kabul ederek, yasaklama yoluna gitmektedir.

86. maddeye göre piyasa gücünün kötüye kullanımı dört durumda sözkonusudur. Bunlar;

- Üretim, satış ve teknik yeniliklerin tüketiciler aleyhine engellenmesi,
- Alış ve satış fiyatlarıyla diğer satış şartlarında zorlanma olması,

⁷KARLUK, **A.g.e.**, s. 298.

- Aynı mal için farklı müşterilerden farklı şartlar istenerek rekabetin bozulması,
- Ticari anlaşmalara, kamu dışında ek şartlar konarak diğer tarafa kabul ettirilmesi.⁸

1.2.1.3. Rekabet Kurallarından Sorumlu Organlar

Avrupa Birliğinde rekabet kurallarının uygulanmasında Komisyon ve üye ülkelerin mahkemeleri sorumludur.

Komisyonun yetki alanı oldukça geniştir. Elde ettiği bilgiler doğrultusunda mevzuata ters düşen sözleşmelere karşı harekete geçebilir. Komisyon; menfi tespit veya muafiyet için komisyona bildirimde bulunulması halinde, şikayet (resmi veya gayriresmi) edilmesi halinde ya da kendi inisiyatifi ile harekete geçerek araştırma başlatabilir. Komisyon, kartel aleyhine de harekete geçerek, belirli kartellerin yasaklanıp yasaklanmayacağına da karar verir. Bunları yaparken işletmelerden ve üye ülkelerden bilgi isteyebilir, eğer yanlış bilgilendirilirse bu işletme aleyhine 100 ECU'den başlayarak 5000 ECU'ya kadar para cezası verebilir. Bu para cezalarını almaya, azaltmaya, yükseltmeye veya kaldırmaya yetkili organdır. Bu kararlara en geç 2 ay içinde itiraz edilebilir. Üye ülke mahkemeleri ise Roma Antlaşmasının, Mad. 85/1 ve 86. maddelerine göre yetki alanına giren uygulamaları denetler.

Roma Antlaşmasının rekabet hukukuyla ilgili hükümleri ekonominin bütün dallarıyla beraber sigortacılık, bankacılık, ulaşım gibi hizmet sektörlerini kapsarken AKÇT ve EURATOM'u da içine almıştır. Tarım sektörü bir ölçüde bu hükümlerin dışında kalmıştır.

9 Eylül 1963'te kabul edilen 17 sayılı Tüzük, anlaşmazlık çıkması durumunda uygulanacak ortak kuralları belirlemiştir. Bu tüzük ile Komisyon yetki almıştır. Eğer rekabet kurallarına aykırı bir durum olursa Komisyon kendiliğinden harekete geçebilir. Komisyon 1972 yılından beri her yıl

⁸KARLUK, **A.g.e.**, s. 293.

rekabet politikası konusunda rapor yayınlamaktadır.

1.2.2. Damping

AB'de, rekabeti bozduğu için işletmelerin damping yapmaları yasaklanmıştır. Topluluk tüzüğüne göre ihracat fiyatı, yurtiçi fiyatından düşük ise bu ürün dampingli kabul edilmektedir. Roma Antlaşması'nın 91. Md'de damping yapıldığına karar verilirse, damping yapanlara, dampinge son vermeleri konusunda Komisyon tavsiyelerde bulunur. Eğer damping sona ermezse zarar gören devlet koruma tedbirleri alabilir ve bu tedbirlerin yöntem ve şartlarını belirler.

GATT kurallarına göre anti-damping önlemlerinin uygulanabilmesinin şartları şöyle sıralanabilir.

- Dampingli satışın yapılmış ya da halen yapılıyor olması,
- İthalatçı ülkede yerli sanayiye yönelik maddi zarar, ya da maddi zarar tehdidi oluşturması,
- Zararın dampingden kaynaklanması gerekir.

Bunlara ek olarak Avrupa Topluluğu'nun mevzuatında ise anti-damping önleminin uygulanması için Topluluk çıkarlarına ters düşmemesi gerekir. Eğer Topluluk çıkarlarına uygunsuzsa, damping sonucunda zarar ortaya çıksa bile anti-damping önlemi alınmaktadır. Topluluk sanayisinden talep gelmediği sürece anti-damping önlemleri yıllık uygulama sonucunda kaldırılmaktadır.

Komisyon, Roma Antlaşması'nın 91/1. maddesinin uygulanmasında üye ülkelerin iç mevzuatlarını ve GATT'ın 6. maddesini esas alır. Konsey, Roma Antlaşması'nın 133. maddesine göre üyeler arasında sübvansiyon ve anti-damping mevzuatlarını birleştirmek için 27 Kasım 1967'de "GATT Anti-Damping Kodu'nu" imzalamıştır. Üyelerin milli mevzuatlarının yerine 439/68 sayılı Tüzük geçmiştir. Bu Tüzük ilk başta AKÇT ürünlerine de uygulanmaya başlamıştır. AT'nin anti-damping mevzuatı 3017/79 Sayılı Tüzük ve 3018/7

sayılı Komisyon Kararı ile tam olarak oluşturulmuştur.

Günümüzde geçerli olan düzenlemeler bir yönetmelik ve bir Komisyon Kararında belirlenmiştir. Bunlar 02 Ağustos 1988 tarihli Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesinde yayımlanan 2423/88 Sayılı Konsey Yönetmeliği (Topluluk üyesi olmayan ülkelerden yapılan dumpingli veya teşvikli ithalata karşı koruma)'dır. Bu mevzuata göre, herhangi bir ülkeden yapılan ithalatta Topluluk içindeki bir firma veya kuruluş ya da Topluluk üyesi bir ülke, dumping yapıldığını iddia eder ve dumpingli ithalatın Topluluğun belli bir sektöründeki imalat ve ticareti bozucu etkiler taşıdığını ortaya koyarsa, Komisyon tarafından dumping soruşturması açılır. Damping soruşturmaları ihracatçılara karşı yürütüldüğü gibi, gerçek görülmesi durumunda bir ihracatçı ülke için de anti-sübvansiyon araştırması şeklinde yürütülebilir. İhracatçı firmalar ihraç fiyatlarını yükseltmeyi kabul ederse dumping soruşturması durdurulur. Topluluk, dumping soruşturmalarında genellikle, ihracatçı ülkedeki iç piyasa fiyatı ile ihraç fiyatını karşılaştırarak kararını verir. Topluluk, sanayi ülkelerinde korumayı düşük gümrük vergileriyle değil, daha çok miktar kısıtlamaları ve özellikle anti-damping ve anti-sübvansiyon mevzuatı kapsamındaki uygulamalarıyla gerçekleştirir.

1.2.3. Sübvansiyonlar

Roma Antlaşması ile rekabet bozan devlet teşvik ve yardımları yasaklanmıştır. Roma Antlaşması'nın 92'nci maddesinde de Topluluk çıkarları ile ters düşmeyen sübvansiyonlar belirlenmiştir. Bu sübvansiyon alanları ise şöyle sıralanabilir: Az gelişmiş bölgelerin teşvikine yönelik yardımlar, sektörel ve bölgesel yardımlar, Topluluk çıkarları ya da üyelerden birisinin ekonomisini düzeltmek için yapılan yardımlar, Konseyin yaptığı yardımlardır. Toplulukta belli bir sanayi dalında uyumu sağlamak ya da 3. ülkelerden kaynaklanan rekabetin bozucu etkilerini gidermek sektörel sübvansiyonların amacıdır. Topluluk içindeki farklılıkları kaldırmak için bölgesel teşvik ve yardımlar desteklenmektedir. Ancak bu yardım ve teşvikler İrlanda ve Lüksemburg dışında bütün ülkeyi kapsamamalı, sınırları önceden belirlenmeli ve belli bir yerde yoğunlaşmalıdır.

Yasak getirilmeyen ancak Komisyon tarafından sıkı bir şekilde

denetlenen teşvik ve yardımlar ise; yatırım ve ihracat, KOBİ'ler, istihdam, enerji tasarrufu, şirket kurtarılması ile çevre sağlığını korumak için verilir. Teşvik ve yardım araçları ise; nakdi yardımlar, devletin işletme sermayesine hisse senedi yoluyla katılması, düşük faizli krediler, devlet garantileri ile vergi muafiyet ve indirimleridir. Bazı sanayi kesimleri ve özellikle tarım sektörü önemli ölçüde sübvansiyonlarla desteklenmektedir.

AT'da "sosyal sübvansiyon" niteliğinde olan yardımlar Roma Antlaşması'nın 128'nci maddesinde belirlenerek yasak dışında bırakılmıştır. Bu sübvansiyon alanları ise şöyle sıralanabilir; istihdam, meslek içi eğitim, sosyal güvenlik, işçi sağlığı, meslek hastalıklarından ve kazalardan korunma ile işçi ve işverenler arasındaki toplu sözleşmeler çerçevesindeki sosyal yardımlardır. Ancak aynı anlaşmanın 90'ncı maddesinde Topluluk içindeki kamu ve özel işletmelere sübvansiyon yapılması yasaklanmıştır.⁹

1.2.4. Rekabetin Sınırlandırılmasının Önlenmesiyle İlgili Kararların Uygulanmayacağı Durumlar

1.2.4.1. Genel İstisnalar

1.2.4.1.1. "De minimis" Kuralı ¹⁰

Komisyon "ticareti belirgin bir şekilde etkileme" kavramını somutlaştırmak amacıyla üye devletler arasındaki ticareti belirgin bir şekilde etkilemeyen anlaşmalar için bir ölçüt belirlemiştir. Buna göre işletmelerin arasında malların üretim ve dağıtımı ile hizmet edimlerinin hükümlerine ilişkin olarak yapılan anlaşmaların,

- İlgili mal veya hizmetin ortak pazar içindeki aynı tür mallar veya hizmetlerin sahip olduğu toplam pazar payının %5'ini geçmemesi ve,

⁹KARLUK, **A.g.e.**, s.294-298

¹⁰"De minimis Kuralı": Rekabet üzerindeki etkisi hissedilecek kadar olmayan çok küçük işletmeler arasındaki anlaşmaların yasaklama dışında tutulmasına De minimis kuralı denmektedir. İ.Yılmaz ARSLAN, "**Türk Rekabet Hukukunun Temel İlkeleri ve Bir Kanun Önerisi**", Ezgi Kitabevi Yay, Bursa 1992, s.47,

- Anlaşmaya katılan işletmelerin toplam yıllık cirolarının 200 milyon ECU'yu aşmaması durumunda, genel olarak 85/1 maddedeki yasağın kapsamı dışında tutulacağı bildirilmiştir.

1.2.4.1.2. Ticari Temsilcilerle Yapılan Anlaşmalar

Ticari temsilciler müvekkilinin nam ve hesabına faaliyette bulunan kişiler oldukları için kendi başlarına karar vermeleri sözkonusu değildir. Bir işletmenin ticari temsilcilerle yapmış olduğu bir "acentalık sözleşmesi" rekabeti sınırlayıcı olsa bile 85. madde uygulanmayacaktır.

1.2.4.1.3. Ana Şirket İle Yavru Şirket Arasındaki Anlaşmalar

AET Antlaşma'sının 85/1 maddesi, sadece bağımsız işletmeler arasındaki rekabetin sınırlanabileceği hallerde uygulanır. Aynı "ekonomik birlik" içinde yer alan ana şirket ve yavru şirket arasındaki veya yavru şirketlerin kendi aralarındaki anlaşmalar 85/1 maddeye tabi olmayacaktır.

1.2.4.2. Niteliği Nedeniyle Rekabet Kurallarından İstisna Edilen Anlaşmalar

1.2.4.2.1. İşbirliği Anlaşmaları

AET Antlaşmasının 85/3 maddesi bazı anlaşmaların 85/1 madde kapsamına girse bile, öngörülen yasağın bu anlaşmalara uygulanmayacağına Komisyonun, karar verebileceği karara bağlanmıştır. Bunların başında İşbirliği Anlaşmaları gelir. Komisyon 18 çeşit işbirliği anlaşmasının yasaklama kararına tabi olmayacağını belirlemiştir.¹¹

1.2.4.2.2. Alt Müteahhitlik (Taşeronluk) Anlaşmaları

Alt müteahhitlik anlaşmaları bir bakıma işbölümü anlaşmaları olduğundan alt müteahhit müteahhidin talimatları doğrultusunda belirli mal ve hizmet sunmaktadır. Bazen, müteahhidin teknolojisinin alt müteahhit

¹¹DPT, "Rekabet Hukuku ve Politikası Alanında AT Mevzuatına Uyum Değerlendirme Raporu", AET ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ağustos, 1992, s.18-19

tarafından getirilmiş olması veya alt müteahhide techizatın verilmesi nedeniyle alt müteahhidin sadece müteahhide üretim yapmaya zorlanması haklı görülebilir. Bu durumdan hariç olarak aynı sanayi dalındaki diğer işletmelerden temin edilmeyen çok özel bir ürünün veya hizmetin üretilip sunulması amacıyla da kullanılabilir.

1.2.4.2.3. 85. ve 86. Maddelerden İstisna Edilme ve Bildirim

Kamuoyuna yapılacak olan bildirim 2 amacı vardır. Bildirimin ilk ve asıl amacı, işletmeler arasındaki anlaşmanın AET-A, 85/1 maddedeki yasak kapsamının dışında olduğu yolunda resmi bir onay olmasıdır ki, buna olumsuz ibra denilir. İkinci amacı da aynı anda olumsuz ibra içinde başvuru hakkı saklı kalmak üzere taraflar arasındaki anlaşmanın AET-A'nın 85/1. maddesindeki yasak kapsamına girebilmekle birlikte, 85/3 maddeye istinaden istisna tanınması isteğiyle bildirimde bulunulmasıdır.

i. Bildirime Tabi Olmayan Anlaşmalar: 17 Sayılı Tüzüğün 4. maddesinin 2. fıkrası, kartel niteliği taşıyan bazı anlaşma, uyumlu uygulama ve kararlarının bildirim tabi olmadığını belirtmektedir.

ii. Grup İstisnaları: 85. maddenin yürütülmesinde temellerini 17 Sayılı Tüzükten alan ve ferdi istisna sistemi dışında kullanılan ikinci araç da "Grup İstisnası" düzenlemeleridir.

Grup istisnası düzenlemelerinde kullanılan klasik yaklaşım, izin verilen ve yasaklanan anlaşma ve uygulamaların sırasıyla "beyaz" ve "siyah" listeler haline getirilmesidir. Komisyon son zamanlarda benimsediği "Karşı İşlem Usulü" ile anlaşmaların grup istisnası için gerekli şartlara sahip olup olmadığından emin olmayan taraflara, Tüzüğün ilgili maddesine değinerek, cevap verilmek üzere bu anlaşmalarını kendisine bildirebilmeleri olanağını getirmiştir. Komisyon bu talebi 6 ay içinde reddetmezse, talep konusu anlaşmaların yasaklanmadan istisna tutmasını kabul ettiği varsayılacaktır. Komisyon bir anlaşmaya istisna tanımış olsa bile, anlaşmanın, AET-A Madde 85/1 ile uyuşmayan etkileri bulunduğu karar verirse, bu istisnayı geri alabilme yetkisine sahiptir.

İstisna tanınan anlaşma grupları şunlardır:

- Münhasır Dağıtım Anlaşmaları (1983/83 Sayılı Tüzük)
- Münhasır Satım Anlaşmaları (1984/83 Sayılı Tüzük)
- Patent Lisans Anlaşmaları (2349/84 Sayılı Tüzük)
- Uzmanlaşma Anlaşmaları (417/85 Sayılı Tüzük)
- Araştırma ve Geliştirme Anlaşmaları (418/85 Sayılı Tüzük)
- Otomobil Sektöründe Dağıtım Anlaşmaları (123/85 Sayılı Tüzük)
- Franchising Anlaşmaları (4087/88 Sayılı Tüzük)
- Know-How Lisans Anlaşmaları (556/89 Sayılı Tüzük)

Komisyonun Tüzüklerle anlaşma gruplarına istisna tanınmasına ilişkin bu yetkisi sınırsız değildir. Bu Tüzük tekliflerinin İstişari Komite ve Konsey tarafından onaylanması gerekir.¹²

1.3. Avrupa Topluluğu Rekabet Hukukunun Uygulanma Alanı

1.3.1. Sektörler Bakımından Uygulama Alanı

Avrupa Topluluğu rekabet kuralları ekonominin bütün sektörlerindeki mal ve hizmetlere uygulanırken, doğrudan Roma Antlaşmasına veya Antlaşma hükümlerine istinaden çıkarılmış olan ikincil mevzuata dayanan istisnaları bulunmaktadır.

Bu istisnalardan ilki, Antlaşmanın 232. Maddesinde düzenlenmiştir. 232. maddenin 1. paragrafına göre, Roma Antlaşması'nın hükümleri Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Antlaşmasını etkilemeyecektir. AKÇT Antlaşmasının kapsamına giren Kömür ve Çelik sektörüne, AET-A'nın değil, AKÇT-A'nın öngördüğü rekabet kuralları (AKÇT-A, Madde 65-66) uygulanacaktır.

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) için durum AKÇT'den farklıdır. Roma Antlaşmasının 232. maddesinin 2. paragrafı, Antlaşma hükümlerinin AAET Antlaşmasının hükümlerine aykırılık teşkil etmeyeceğini hükme bağladığından ve AAET-A'da bu konuda özel hüküm bulunmadığından,

¹²DPT, A.g.e., s.15-25

Roma Antlaşması'nın 85. ve 86. maddeleri Atom Enerjisi sektörüne de uygulanabilecektir.

İkinci istisna ise, Antlaşmanın 223. maddesine dayanır. Bu maddeye göre "her üye devlet, savaş malzemesi, mühimmat ve silah ticareti veya üretimi ile ilgili olarak, kendi güvenliği açısından temel çıkarlarının korunması için gerekli gördüğü tedbirleri alabilir; bu tedbirler askeri amaç taşıyanlar dışındaki ürünlerin ortak pazardaki rekabet koşullarını olumsuz yönde etkileyemez "(Md. 223/1(b)).

Böylelikle 223. maddeye göre askeri ürünler 85 ve 86. maddenin dışında kalmamaktadır. Fakat üye devletler 223. maddeye dayanarak, temel güvenlik çıkarları için zorunlu gördükleri tedbirleri, 85. ve 86. maddelerdeki yasak kapsamında olsa dahi alabileceklerdir.

Üçüncü istisna tarım ürünleri ile ilgilidir. Antlaşmanın, Topluluğun Ortak Tarım Politikasına ilişkin 42. maddesinde rekabet kurallarının tarımsal üretim ve ticarete ne ölçüde uygulanacağını, Ortak Tarım Politikasının amaçları ve uygulanmasına ilişkin düzenlemeler dikkate alınarak Konsey tarafından belirleneceği hükme bağlanmıştır. 42. maddeye istinaden Konseyin çıkarmış olduğu Tüzükle (26/1962 Sayılı Tüzük, Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi (ATRG) 1959-1962, L 129), ilke olarak rekabet kurallarının tarım sektörüne de uygulanacağı kabul edilmekle beraber bir üye devlete, teşebbüsler arasındaki tarımsal ürünlere ilişkin ulusal pazar organizasyonları veya 39. maddede belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için kaçınılmaz nitelikteki uygulamalar, 85/1. maddedeki yasak kapsamının dışında tutulmuştur.

Rekabet kurallarının uygulama alanının sektör bakımından bir diğer sınırını da taşımacılık sektörü oluşturmaktadır.

Topluluğun taşımacılık politikası Antlaşmanın 74/84. maddelerinde düzenlenmiş olup, bu hükümler karayolu, demiryolu ve içsu taşımacılığına uygulanmaktadır. Deniz ve hava taşımacılığı konusunda ise, Konseye bu alanlarda uygun tedbirleri alabilme yetkisi verilmiştir.

Rekabet kuralları ilke olarak taşımacılık sektörüne de uygulanır; ancak, Konsey, Antlaşmanın 75. maddesine istinaden, ulaştırma politikasının uygulanması çerçevesinde çıkarmış olduğu 141/62 sayılı Tüzük ile, taşımacılık sektörünü 17/62 sayılı Tüzüğün kapsamı dışında tutmuştur. Konsey 1017/68 sayılı Tüzükle de, rekabet kurallarının, karayolu, demiryolu ve içsu taşımacılığına uygulanma koşullarını belirlemiştir. Tüzük ile, 85/3. maddedekine benzer koşulları yerine getiren uygulamaların ve taşımacılık sektörüne özgü bazı faaliyetlerin (rotaların ve tarifelerin koordinasyonu, kombine taşımacılığın organizasyonu, küçük ve orta büyüklükteki teşebbüslerce yapılan belirli bir kapasitenin altındaki taşımacılık gibi), rekabet kurallarının uygulanma alanı dışında tutulması imkanı getirilmiştir.

Rekabet kurallarının deniz taşımacılığına uygulanma koşulları, Konseyin 1986 yılında çıkardığı 4056/86 Sayılı Tüzükle düzenlenmiştir. Tüzükle, aleniyetin korunması, ayrımcılık yapılmaması ve Komisyonun denetim yetkisi saklı kalmak kaydıyla, teknik standartların belirlenmesi, tarifelerin koordinasyonu, seferlerin sürekliliğinin sağlanması gibi konularda teşebbüsler arasında yapılan anlaşmalara muafiyet tanınması imkanı getirilmiştir.

Hava taşımacılığı alanında ise, rekabet kurallarının uygulanma koşulları, Konseyin çıkardığı 3975/87 ve 3976/87 Sayılı Tüzüklerle düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerde havayolu teşebbüsleri arasında rota ve kapasiteye ilişkin anlaşmalar ile, uçuş ücretlerinde yapılacak indirimlere ilişkin anlaşmalar ve havayolu taşımacılığı alanındaki etkileri rekabetin bozulmasına neden olmayacak derecede az olan anlaşmalar için Komisyona muafiyet tanınması imkanına yer verilmiştir. Komisyon, 3976/87 Sayılı Tüzüğe istinaden, hava taşımacılığı alanında üç çeşit anlaşma kotasyonuna muafiyet tanımıştır. 2671/88 Sayılı Tüzük, kapasitenin ortak planlaması ve koordinasyonuna, programlanmamış hava hizmetleri tarifeleri hakkında danışmalarda bulunmaya ve gelirin paylaşımına, 2672/88 Sayılı Tüzük havayolu taşımacılığı hizmetlerinde bilgisayarla rezervasyon sistemlerine, 2673/88 Sayılı Tüzük ise yer hizmetlerine ilişkin anlaşmalara muafiyet tanımaktadır.

1.3.2. Kişiler Bakımından Uygulanma Alanı

AT Antlaşmasınının 85-90. Maddeleri özel sektör-kamu sektörü ayrımı

yapmaksızın ekonomik faaliyette bulunan bütün teşebbüslere uygulanır. Ancak bu kurala Antlaşmanın 90. Maddesi ile istisna getirilmiştir.

90. Madde kamu teşebbüsleri ile kendilerine özel ve münhasır haklar verilmiş olan teşebbüsler ile ilgili olarak üye devletlerin Antlaşma kurallarına, eşitlik prensibi ile rekabet kurallarına uymaları gerektiğini ifade eder ve hangi koşullar çerçevesinde bir istisnanın mümkün olabileceğini belirtir.

Madde 90'a göre üye devletler, kamu teşebbüsleri ve özel veya münhasır haklar ¹³ tanıdığı teşebbüslerle ilgili olarak 6. ve 85 ile 94. Maddelerde belirlenen kurallara aykırı hiçbir tedbir alamaz ve mevcut tedbirleride devam ettiremez.

Genel ekonomik çıkarlara ilişkin hizmetleri yürütmekle görevli veya mali nitelikli tekel özelliğe sahip teşebbüsler, kendilerine verilmiş olan görevlerin yerine getirilmesinde fiilen veya hukuken engellenmedikçe, AT Antlaşmasının kurallarına, özellikle rekabet kurallarına tabidir. Ticaretin gelişimi Topluluğun çıkarlarına aykırı olacak şekilde etkilenmemelidir.

AT Komisyonu 90. Maddenin 1. paragrafında kamu teşebbüsleriyle kendilerine özel ve münhasır haklar verilen teşebbüsler ile ilgili olarak üye devletlerin Antlaşma kurallarına, özellikle eşitlik prensibi (Madde 6) ve rekabet kurallarına, (Madde 85-94) uyması gerekmektedir. Yani Madde 85 ve 86'da öngörülen ve özel teşebbüslere uygulanabilir olan rekabet kuralları kamu teşebbüslerini de içermektedir. Bu 85. ve 86. Madde hükümlerinin sadece kamu ve özel teşebbüslere uygulanması halinde aynı sektörde bir arada mevcut bulunan özel ve kamu şirketleri açısından rekabetin bozulmasına ve kamu teşebbüslerinin daha fazla öneme sahip olduğu üye ülkeler ile daha az öneme sahip olduğu üye ülkeler arasında eşitsizlik yaratılmasına neden olacaktır.

¹³Özel Haklar: Yetkililerin çeşitli yasalar çerçevesinde verebileceği izinler, muafiyetler, feragat v.s. şeklindedir.

Münhasır Haklar: Verildikleri alanda tekeldir bir konumun oluşmasına yol açmaktadır. Münhasır haklar, kanunlar, çeşitli hükümet tasarrufları ya da imtiyaz sözleşmeleri yoluyla sağlanabilmektedir.

90. Madde devletin bir girişimci olarak davranışını ele almakta ve bu kapsamdaki tüm faaliyetlerini içermektedir.

90. Maddenin 2. paragrafında sözkonusu teşebbüsler iki kategoride ele alınır. Birinci kategoride genel ekonomik çıkarlara ilişkin hizmetleri yürütmekle görevli teşebbüsler, ikinci kategoride ise mali nitelikli tekel özelliğine sahip teşebbüsler yer almaktadır. Bu tip teşebbüsler kesin olarak tanımlanmış ve belirlenmiş bir sektörde faaliyette bulunan ve amacı, bütçe için gelir toplamak olan teşebbüslerdir.

Antlaşma, genel ekonomik çıkarlara ilişkin hizmetleri yürütmekle görevli teşebbüsleri tanımlamaz.

Madde 90'ın 2. paragrafı, genel ekonomik çıkarlara ilişkin hizmetleri yürütmekle yükümlü veya mali tekel niteliğine sahip teşebbüsler için, Antlaşma kuralları ve özellikle rekabet kurallarına, fakat bu kurallar, kendilerine verilen özel görevlerin yerine getirilmesini kanunen veya fiilen engellemediği ölçüde tabi tutulurlar şeklinde bir istisna içermektedir. Yani, bu kurallar görevlerini gerçekleştirmelerini imkansızlaştırırsa istisnadan faydalanacaklardır. Fakat üye ülkeler arasındaki ticaretin bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmemesi gerekmektedir. Komisyon, 90. Maddenin ihlal edilmesi durumunda değil 1 ve 2. paragraflardaki hükümlerin uygulanmasını sağlamak amacıyla da karar ve yönerge yetkisine sahiptir.

Komisyon, 25 Haziran 1980 tarihinde üye devletler ile kamu teşebbüsleri arasındaki mali ilişkilerde açıklık sağlanmasına yönelik "Şeffaflık Yönergesini" yayımlamıştır.

Şeffaflık yönergesinde, üye devletlerin kamu otoriteleri ile kamu teşebbüsleri arasındaki mali ilişkilerin şeffaf hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Direktifin 2. maddesi kamu otoritesi ile kamu teşebbüsünün tanımını yapmaktadır. Şeffaflık yönergesinde, devletten başka bölgesel ve yerel otoriteler de "kamu otoritesi" olarak sınıflandırılmıştır.

1.3.3. Toprak Bakımından Uygulama Alanı

1.3.3.1. Ortak Pazar Sınırlarındaki Topraklar

AT Antlaşması'nın 85. Maddesi teşebbüsler arasında ortak pazarda rekabeti bozmaya yönelik uygulamaları yasaklamaktayken, 86. Madde ise, teşebbüslerin, ortak pazarda veya önemli bir bölümünde sahip oldukları hakim durumlarını kötüye kullanmalarını önlemeyi amaçlamaktadır.

Rekabet kurallarını düzenleyen 85 ve 86. maddelerde de görüleceği üzere, AT rekabet hukukunun uygulama alanını ortak pazar oluşturmaktadır, bu alan aynı zamanda, Antlaşmanın 227. Maddesinde ve Topluluğa yeni katılan üyelerle yapılan Katılma Antlaşmalarıyla belirlenen Topluluğun ülkesel alanıdır.

1.3.3.2. Ortak Pazar'a Üye Olmayan Ülke Toprakları

Antlaşma hükümlerinin uygulanma alanı, sadece üye ülke teşebbüslerini kapsamamakta, faaliyetleri Ortak Pazarda bir etki yaratması halinde üçüncü ülkelerin teşebbüslerini de içermektedir.

Madde 85 ve 86; Topluluk içi ticaret, üye ülkelerden birinin bir veya daha çok teşebbüsü ve üçüncü bir ülkenin bir veya daha çok teşebbüsü tarafından alınan önlemlerden etkilendiği takdirde uygulanmaktadır.

Bir Fransız teşebbüsü ile İsviçreli bir teşebbüs arasında münhasır ayrıcalıklar tanıyan sözleşmenin sözkonusu olduğu Grosfillex-Fillistorf Kararı'nda (11 Mart 1964 tarihli karar) ve bir İngiliz teşebbüsüyle Fransız teşebbüsü arasındaki sözleşmeyle ilgili Nicholas Vitapro Kararı'nda (30 Temmuz 1964 tarihli karar), Komisyon'un Ortak Pazar içinde rekabetin sınırlandırıldığını tespit etmesi koşuluyla yabancı teşebbüslere rekabet kurallarını uygulama hakkı olduğu teyit edilmektedir.

Adalet Divanı, Madde 85 ve 86'nın uygulamaya konmasında, kıstas olarak teşebbüslerin uygulamalarının yarattığı etkinin olduğu yer ilkesi üzerinde durmuştur.

Adalet Divanı Beguelin Davasında (Avrupa Topluluğu Adalet Divanı (ATAD), 22/71 Sayılı “Beguelin” davası), sözleşmenin yarattığı etkiler Ortak Pazar toprakları üzerinde gerçekleştiğinde, sözleşmeye katılan teşebbüslerden birinin üçüncü bir ülkede yerleşik olmasının Madde 85’in uygulanmasına bir engel teşkil etmediğini ifade etmiştir.

Komasyon Pâte de bois (ATRG, L85, 26.03.1985 Ş;1) kararında genel merkezleri Ortak Pazarda olmayan 40 teşebbüsü toplam 4 milyon ECU'lük cezaya çarptırmıştır.¹⁴

1.4. AB'nin Ortak Rekabet Politikasına Göre Rekabetin Sınırlandırılmasının Önlenmesine İlişkin Hükümlerinin Uygulanmasında Komisyonun Yetkileri, Aldığı Kararlar ve Bu Kararların Yargısal Denetimi

Avrupa Komisyonu'nun genel olarak yetkilerinin ve görevlerinin temel dayanağı AET Antlaşması'nın 155. maddesidir. Roma Antlaşması'nın Rekabet Kurallarına ilişkin 85, 86 ve 90. maddelerinin ihlalini ve dolayısıyla Birlik'te rekabetin bozulmasını engellemek amacıyla Birlik rekabet kurallarının uygulanması ve denetlenmesi yetkisi 17/62/AET Sayılı Tüzük ile AB Komisyonu'na verilmiştir.

Bu yetkiler dahilinde,

- Komisyon'un, rekabet kurallarının ihlali durumunda **idari para cezaları** verme yetkisi vardır.
- Komisyon'un, rekabet kurallarının ihlaline ilişkin bir durum olup olmadığını belirleyebilmesi için ihtiyaç duyduğu bilgiyi toplama yetkisi vardır.
- Sadece Komisyon, 85. maddenin 3. fıkrasına göre muafiyet tanıma yetkisine sahiptir.
- Komisyon zarar veren bir davranışı engellemek üzere geçici önlemler alabilir.

¹⁴JKV, **A.g.e.**,s.7-16

Ayrıca Komisyon tarafından verilen cezalar, zarar gören teşebbüse değil sadece Komisyona ödenir.

AT Antlaşması'nın 87'nci Maddesi, Avrupa Konseyi'ne "85. ve 86. maddelerde belirtilen prensipleri uygulamak üzere gerekli Tüzük ve Direktifleri çıkartma" yetkisi vermiştir. Bu Tüzük ve Direktifleri hazırlamak, Konseye sunmak ve Konseyce kabul edilecek bu mevzuatı uygulamak ise Komisyonun görevidir.

Konsey'in ilk ve önemli düzenlemesi, AET Antlaşmasınının 87. Maddesinin verdiği özel yetkiye dayanarak, 1962 yılında kabul ettiği 17 Sayılı Tüzüktür. Bu Tüzük sadece rekabet politikasının uygulanmasında temel hukuki metin olmayıp, aynı zamanda Komisyon'a, Topluluk içinde faaliyet gösteren tüm işletmelerin rekabete aykırı uygulamalarını engelleme ve gerekirse cezalandırma gibi önemli yetkilerde vermektedir.

1.4.1. Komisyon'un Yetkileri

1.4.1.1. Bilgi İsteme Yetkisi

Avrupa Komisyonu, 17 Sayılı Tüzüğün 11/1. Maddesi uyarınca, 85. Maddenin uygulanmasını sağlamak için gerekli olan her türlü bilgiyi işletmelerden ve üye devletlerin yetkili makamlarından isteyebilir.

İstenen bilgi doğrudan işletmeyle ilgili olabileceği gibi üçüncü kişilerle de ilgili olabilir.

Tüzüğün 11. maddesine göre iki aşamada bilgi istenebilir.

Komisyon, ilk olarak yaptığı araştırmayla ilgili olarak işletmelerden gerekli gördüğü bütün bilgileri idari bir yazıyla ister. Bu yazıda, bilgi isteminin yasal dayanağıyla, amacını ve yanlış bilgi verilmesi durumunda, para cezası uygulanacağını belirtmek zorundadır. (Md. 11/3) Komisyon, gönderilen belgenin bir örneğini de üye devletin yetkili makamına gönderir. İşletmeler, bu şekilde istenen bilgileri sağlamak zorunda değildirler. Yanlış bilgi verilirse, Tüzüğün 15/1 (b) Maddesinde öngörülen para cezası

uygulanır. İlgili işletmenin, idari yazı yoluyla kendisinden talep edilen bilgileri Komisyon'un belirlediği sürede vermemesi veya eksik vermesi halinde, Tüzüğün 11/5 Maddesi, Komisyona bu bilgileri resmi bir karar ile isteme yetkisini vermektedir. Komisyon kararında, ne tür bilgi istediğini, yanlış ve eksik bilgi verilmesi halinde verilecek para cezasını ve işletmelerin bu karara karşı dava açma hakları bulunduğunu belirtmek zorundadır. (Md. 11/5) Bu kararın bir örneğinde işletme merkezinin bulunduğu üye devletin yetkili makamlarına gönderilir. (Md.11/6) Komisyonun karar ile bilgi istemesi durumunda, işletmelerin bu isteme uymaları zorunludur. Komisyona bilgi verilmemesi durumunda, işletmelere Tüzüğün 16/1 (c) Maddesinde öngörülen süreli para cezası uygulanır.

1.4.1.2. Soruşturma Yetkisi

Komisyon, rekabeti sınırlayıcı bir uygulama konusundaki araştırmasına, genelde bilgi isteyerek başlamasına rağmen, doğrudan soruşturma yöntemine de başvurabilir. Komisyon'un, soruşturma yetkisi 17 sayılı tüzüğün 14. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Komisyon, ilgili işletmelerin iş defterlerini ve kayıtlarını inceleyebilir [Md. 14/1 (a)], bunların kopyalarını veya özetlerini alabilir [Md. 14/1 (b)], sözlü açıklama isteyebilir [Md. 14/1 (c)] ve işletmelerin binalarına, arazilerine, ulaşım vasıtalarına girebilir [Md. 14/1 (d)].

Tüzüğün 14. Maddesinde gayri resmi (rızaî) (Md. 14/2) ve resmi (Karar ile) (Md. 14/3) olmak üzere iki çeşit soruşturma yöntemi öngörülmüştür.

Komisyon, gayriresmi soruşturma başlatırken, soruşturma başlatılacak üye devletin yetkili makamlarına, soruşturmanın konusunu ve soruşturmayı yürütecek müfettişlerin kimliklerini bildirir.

Soruşturma sırasında işletmeler, ilgili belgeleri tek tek göstermek zorundadırlar. Müfettişlerin istediği belgeleri bulup göstermek, işletmelerin yükümlülüğüdür.

Komisyon, gayriresmi soruşturmanın reddedilmesi halinde bu yolla veya bu yola başvurmadan, doğrudan, Karar ile soruşturma başlatabilir.

Gayriresmi soruşturmada, soruşturma yapılacak üye devletin haberdar edilmesi yeterli iken, resmi soruşturmada, karar alınmadan önce, ilgili üye devlete danışılması gerekir.(Tüzük Md. 14/6).

Resmi soruşturma da, Komisyonun Müfettişleri tarafından yürütülür. Soruşturma Kararında, soruşturmanın amacı ve konusu, soruşturmanın başlayacağı tarih ve ilgili belgelerin verilmemesi veya işletmenin soruşturmanın gereklerine uymaması halinde Tüzüğün 15/1 (c) Maddesindeki para cezası ile, 16/1 (d) Maddesindeki sürekli para cezasının uygulanacağı ve işletmelerin karar aleyhine dava açabilecekleri belirtilir. Resmi soruşturma kararı alınmış olan işletmeler buna ayak uymak zorundadırlar. Karara uymamaları halinde, tüzüğün 16/1 (d) Maddesine göre Karara uyuluncaya kadar sürekli para cezasına çarptırılırlar.

1.4.1.3. Sektör Bazında Araştırma Yapma Yetkisi

Tüzüğün 12. Maddesine göre; ekonominin herhangi bir sektöründe, üye devletler arasındaki ticaret eğilimi, fiyat hareketliliği, fiyatların değişmezliği veya diğer hal ve şartlar, ortak pazarda, ilgili sektörde rekabetin bozulması ihtimalini güçlendiriyorsa, Komisyon bu sektörde genel bir soruşturma başlatabilir (Md. 12/1). Komisyon 12/1. Maddeden hariç başka göstergelere de bakarak, bu sektörde rekabetin bozulma ve sınırlanma ihtimalinin varlığına kanaat getirerek araştırma başlatabilir. Komisyon bu araştırma sırasında, Tüzüğün, 11. ve 14. Maddesinde öngörülen yetkilerini de kullanabilir.

1.4.1.4. Duruşma Yapılması ve Danışma Komitesi

Komisyon'un, bir karar vermeden önce idari nitelikte duruşma yapması, 1982 yılında 17 Sayılı Tüzükte yapılan bir değişiklikle soruşturmaya dahil edilmiştir.

Komisyon, rekabeti sınırlayıcı uygulamaya karşı bir karar alınmadan önce, bu uygulama aleyhindeki tespit ve değerlendirmelerini, ilgili işletmelere ayrı ayrı veya varsa ortak temsilcilerine yazılı olarak bildirir (Md.2/1).

Tüzüğün 19. Maddesine göre Komisyon, ilgililere haklarındaki ihlal iddiasını içeren tebliği yaptıktan sonra, belirlediği bir günde duruşma yapar ve ilgili tarafları dinler. Duruşmanın amacı, karardan önce tarafların açıklama getirmesine imkan sağlanmasıdır.

Komisyon karar vermeden önce üye devletlerin temsilcilerinden oluşan “Sınırlayıcı Uygulamalar ve Tekeller Danışma Komitesi”ne danışmak zorundadır (17 Sayılı Tüzük Madde 10/6).

1.4.1.5. Para Cezası Verme Yetkisi

17 Sayılı Tüzük ile Komisyona verilmiş olan en önemli yetkilerden biriside, Komisyon’un rekabet kurallarına aykırı davranan işletmelere para cezası vermesidir. Komisyonun para cezası verme yetkisi, Toplulukta, sadece münferit ihlalleri cezalandırıcı değil, Topluluğun amaçlarının rekabet alanında uygulanmasını sağlayıcı bir politika olarak da görülmektedir.

AT rekabet hukukunda 17 Sayılı Tüzük ile para cezası (Madde 15) ve süreli para cezası (Madde 16) olmak üzere iki tür para cezası öngörülmektedir. Tüzüğün 15. Maddesine göre hukuk ihlali sonucunda verilecek para cezası iki kategoride düzenlenmiştir.

Komisyon, Tüzükte belirtilen araştırma yetkisini kullanırken, işletmelerce kasıtlı ihlallere uygulanacak para cezalarını düzenleyen 15/1. Maddeye göre; kasten ve ihmal sonucu, menfi tespit veya muafiyet bildiriminde yanlış ya da yanıltıcı bilgi veren [Madde 15/1 (a)], Tüzüğün 11. Maddesi çerçevesinde talep edilen bilgiyi vermeyen veya yanlış bilgi veren, Tüzüğün 14. Maddesi uyarınca soruşturma sırasında ticari defter ve kayıtları eksik gösteren veya Karar ile soruşturmanın gereklerine uymayan [Madde 15/1 (c)] işletmelere 1000 ECU’den 5000 ECU’ye kadar para cezası verebilir.

Tüzüğün 15/2. Maddesinde ise, rekabet hukukunun maddi kurallarının ihlali halinde verilecek para cezaları düzenlenmiştir. Buna göre Komisyon; kasten veya ihmal sonucu, Antlaşma’nın 85/1. Maddesini ihlal eden veya

85/3. maddesinin uygulanması çerçevesinde verdiği kararda öngördüğü süreyi, şartları veya yükümlülükleri yerine getirmeyen işletmelere, 1000 ECU'den, 1.000.000 ECU'ye kadar veya ihlalde bulunan her bir işletmenin bir önceki yıldaki cirosunun % 10'unu aşmamak üzere daha fazla para cezasına karar verebilir.

Komisyon ilk defa 16 Temmuz 1969 tarihinde "International Quinine Agreement" isimli anlaşmayı imzalayan Hollanda, Almanya ve Fransa şirketlerine 500.000 ECU para cezası vermiştir. Divan 7 Haziran 1983 tarihinde de para cezalarını belirlerken şirketlerin cirosu, anlaşmanın süresi ve kapsamını göz önüne almaya karar vermiştir.¹⁵ Komisyon, Kasım 1994'te birbirlerinin ülkesinde satış yapmama şeklinde oluşan pazar paylaşımı nedeniyle rekabeti ihlal ettikleri gerekçesiyle, Avrupa Çimento Birliği ile beraber Avrupa'daki 23 çimento üreticisi ve 8 ulusal çimento birliği aleyhine, toplam 248 milyon ECU para cezasına hükmetmiştir. Komisyon, bu cezalara ek olarak, ayrıca ihlalin devam ettiği her gün için en az 50 ve en çok 1000 ECU periyodik para cezasına hükmedebilir. Komisyon, kendisiyle işbirliği yapan işletmeler açısından, bu işbirliğini cezanın tespitinde, bir anlamda hafifletici neden saymaktadır.¹⁶

AT Bakanlar Konseyi'nin 2988/74 Sayılı Tüzüğüne göre, Komisyonun uygulayacağı para cezalarında zamanaşımı süresi, usüllü ihlaller için 3 yıl, esasa ilişkin ihlaller için ise 5 yıldır. Süre, ihlalin işlendiği tarihte sürüyorsa ve tekrar ediliyorsa, en son işlendiği tarihte başlar.¹⁷

1.4.2. Komisyonun Rekabeti Sınırlayıcı Uygulamalara Karşı Aldığı Kararlar

Komisyon'un re'sen veya şikayet üzerine, işletmeler arasındaki bir uygulamaya karşı, 17 Sayılı Tüzük çerçevesinde yürüttüğü inceleme ve soruşturma sonunda, 85/1. maddenin ihlal edildiğine kanaat getirmesi halinde, nihai olarak, ihlalin sona erdirilmesine karar verir (Tüzük

¹⁵KARLUK, **A.g.e.**, s.294.

¹⁶Nurkut İNAN, **Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Etkisi**, TES-AR Yayınları No: 20, Ankara, 1996, s.9-10.

¹⁷IKV, **A.g.e.**, s.142.

Madde3). Bu durumda komisyon, ayrıca ihlalin ağırlığı ve süresine göre para cezası da verebilir. Komisyon, rekabeti sınırlandırmalarına rağmen, kendisine bildirilmiş olan bir uygulamaya şartları varsa menfi tespit ve muafiyet kararı da verebilir (Tüzük Madde 6).

1.4.2.1. İhlalin Sona Erdirilmesi Kararı

Komisyon, Roma Antlaşmasının 81/1. Maddesinin ihlal edildiğini saptarsa, 17 Sayılı Tüzüğün 3/1 Maddesi uyarınca yürüteceği soruşturma sonucunda, bir karar ile bu ihlalin sona erdirilmesine karar verir.

Komisyon, Kararında, ihlalin sona erdirilmesinin yanı sıra, rekabet kurallarını ihlal eden işletmelere olumlu ya da olumsuz belirli bir davranışta bulunma yükümlülüğü de getirebilir. Komisyon, Kararını yerine getirmeyen işletmelere, Tüzüğün 16/1 (a) maddesi uyarınca, para cezası verebilir.

Komisyon ihlalin tespitini yaptıktan sonra, ilgili işletmelerin Karar verilmeden önce ihlale son vermeleri halinde bile, ihlali tespit eden bir karar verebilir.

1.4.2.2. Menfi Tespit Kararı

Komisyon, 17 Sayılı Tüzüğün 2. Maddesi uyarınca kendisine bildirilen rekabeti sınırlayıcı bir anlaşmaya, Roma Antlaşmasının 85/1. Maddesinin uygulanmasının mümkün olmadığına kanaat getirirse, bu durumu tespit eden bir karar verir.

Komisyon, menfi tespit olarak adlandırılan bu karar ile, sözkonusu anlaşmanın menfi tespit talebiyle kendisine bildirilmiş haliyle, Topluluk rekabet hukukunun geçersiz sayılamayacağı güvencesini vermiş olur.

Menfi Tespit Kararı verildikten sonra, Karara temel oluşturan hal ve şartların değişmesi durumunda, menfi tespit kararının anlaşmaya sağladığı yasal güvence fiilen sona erer.

1.4.2.3. Muafiyet Kararı

Komasyon, 17 Sayılı Tüzüğün, 9. Maddesine göre, rekabeti sınırlandırmakla beraber, kendisine bildirilen ve Kurucu Antlaşmanın 85/3. Maddesindeki koşulları yerine getiren bir anlaşmayı 85/1. Maddenin uygulanmasından muaf tutabilir.

Rekabeti sınırlayan bir uygulamaya muafiyet tanınabilmesi için, uygulamanın, öncelikle Komisyona bildirilmesi gerekir.

Muafiyet, 17 Sayılı Tüzüğün 85/1 Maddesince, ancak belirli bir süre için verilebilir. Bu maddeye göre, Komasyon, muafiyeti belli koşullara veya yükümlülüklerle bağlı olarak da verebilir. Muafiyet kararında öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmesi halinde, Komasyon, ilgili işletmelere para cezası verebilir.

1.4.3. Komasyonun Kararlarının Yapısal Denetimi

AT'yi kuran Roma Antlaşması'yla, AT'nin tek yargı organı olarak oluşturulan Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD), Antlaşma ile kendisine verilen diğer görevlerinin yanısıra, Topluluk kurumlarının ve dolayısıyla Komasyon'un tasarruflarını hukuka uygunluk denetimine tabi tutmak konusunda münhasıran yetkili kılınmıştır. Ancak, Avrupa Tek Senediyle AT Antlaşmasına eklenen 168 (a) Maddesine istinaden 1988 yılında 88/591 Sayılı Konsey Kararı ile İlk Derece Mahkemesinin (Court of First Instance) kurulması üzerine Topluluk kurumlarının, rekabet kurallarının uygulanmasına ve diğer bazı başka konulara ilişkin tasarruflarına karşı gerçek ve tüzel kişilerin açacakları davalara bakma görev ve yetkisi bu Mahkemeye verilmiştir.

Aşağıda, rekabet kurallarının uygulanması çerçevesinde en sık rastlanan dava olan iptal davaları ve para cezalarına karşı açılan davalar ele alınmıştır.

1.4.3.1. İptal Davası

AT Antlaşmasının 173. Maddesiyle, Topluluk Kurumlarının bağlayıcı tasarruflarına karşı (Tüzük, Direktif, Karar);

- Yetkisizlik,
- Esaslı şekil sakatlığı,
- Antlaşmanın veya uygulanmasına ilişkin herhangi bir hukuk kuralının ihlali veya,
- Yetkinin kötüye kullanılması,

nedenlerinden birisine dayanılarak iptal davası açılabileceği öngörülmüştür.

Dolayısıyla Komisyonun, 4064 Sayılı Tüzüğün uygulanması ile ilgili olarak verdiği nihai kararlara karşı da yukarıda sayılan nedenlerden birisinin varlığı halinde, İlk Derece Mahkemesinde iptal davası açılabilir. İptal davası açılması üzerine Mahkeme, yukarı da sayılan nedenlerle sınırlı olarak yapacağı inceleme sonunda davayı haklı görürse, işlemin iptaline karar verir.

1.4.3.2. Para Cezalarına Karşı Açılan Davalar

AT'yi kuran Roma Antlaşmasının 172. Maddesinde, Avrupa Toplulukları Konseyi tarafından çıkarılan Tüzüklerde öngörülen para cezaları konusunda ATAD'ın sınırsız bir yargı yetkisine sahip olduğu öngörülmüştür.

Roma Antlaşması'nın 172. Maddesinde yer alan bu hükme istinaden, 4064 Sayılı Tüzüğün 16. Maddesinde, ATAD'ın, Komisyon'un para cezası (Tüzük Madde 14) veya günlük para cezası (Tüzük Madde 15) veren kararlarını gözden geçirme konusunda sınırsız yetkiye sahip olduğunu belirtilmiştir.

AT Konseyinin daha önce değinilen İlk Derece Mahkemesinin kurulmasına ilişkin Kararında, bu davalarında İlk Derece Mahkemesinde görüleceği hükme bağlanmıştır.

Böylece Komisyonun 4064 Sayılı Tüzük uyarınca verdiği para cezalarına karşı İlk Derece Mahkemesinde dava açılacaktır.

İptal davasından farklı olarak, Komisyonun verdiği para cezalarına karşı açılacak davalar tam bir yargı davasıdır. Bu nedenle davacılar, iddialarını iptal nedenleriyle sınırlı tutmak zorunda olmadıkları gibi, Mahkemede cezanın uygulanmasında gözönünde tutulan vakıaları esastan inceleyip değerlendirme hususunda geniş bir takdir yetkisine sahiptir. Bu çerçevede Mahkeme, Kararda tespit edilen cezayı kaldırabilir veya miktarını azaltıp çoğaltabilir.

1.4.3.3. Temyiz Yolu

İlk Derece Mahkemesinin kurulmasını sağlayan, Roma Antlaşmasının 168 (a) Maddesinde, Mahkemenin yetkisi dahilinde vereceği kararların ATAD'da hukukilik denetimine (Temyiz) tâbi olacağı belirtilmiştir.

İlk Derece Mahkemesinin kararlarına karşı ATAD'da yapılacak temyiz başvurusu, yetkisizlik, bir usul kuralının veya Topluluk hukukunun ihlâli nedenlerine dayanabilir.

Divan, aleyhine temyiz yoluna başvuru kararı, davanın vakıalarına girmeden, yalnız hukuka uygunluk bakımından inceleyip karar verecektir.

Adalet Divanı temyiz talebini haklı görürse, İlk Derece Mahkemesinin kararını bozar. Divan bunun üzerine dosyayı İlk Derece Mahkemesine geri gönderir. İlk Derece Mahkemesi, Divanın hukuka uygunluk ile ilgili olarak verdiği kararlara bağlıdır.¹⁸

¹⁸İKV, **Avrupa Topluluğu'nda Piyasalarda Yoğunlaşmasının Denetimi (Birleşmeler, Devralmalar, Ortak Girişimler-Joint Ventures)**, İKV Yayınları, No: 143, İstanbul, Şubat 1997, s.39

1.4.3.4. Hareketsizlik Davası

AT Antlaşmasının 175. Maddesi ile, Avrupa Topluluğu kurumlarının, Antlaşmayla kendilerine verilen görevleri yerine getirmediği durumda, hareketsiz kalmaları nedeniyle kendilerine karşı dava açılabilmesi yetkisi getirilmiştir.

Herhangi bir Topluluk Kurumu (örneğin Komisyon), öncelikle yapmakla/yerine getirmekle yükümlü olduğu işlemi yapmaya davet edilecektir. Davete rağmen, Kurum herhangi bir tutum almazsa, aleyhine hareketsizlik davası açılabilir.

Topluluk rekabet hukukunda, hareketsizlik davaları, iptal davalarına oranla oldukça az bir şekilde uygulanmaktadır.

1.4.4. Gayri Resmi Çözüm

Avrupa Komisyonu, uygulamada, bazı olayları bir karar almadan ilgili teşebbüslerle yaptığı görüşmeler sonunda gayri resmi idari mektuplarla (comfort letters) çözmektedir.

Olayların idari mektupla çözümü yöntemini, önceleri, sadece, kendisine yapılan menfi tespit taleplerinde kullanan Komisyon, sonraları bireysel muafiyet talepleri için de kullanmaya başlamıştır.

Komisyon, kendisine menfi tespit veya muafiyet için bildirim de bulunan teşebbüslere, eylemlerinin rekabet kurallarını ihlal etmediğine dair vereceği idari mektupla soruşturmayla son verilmesini kabul etmediklerini sormaktadır.

İlgili teşebbüslerin idari mektupla çözümü kabul etmeleri ve görüşmeler sonucunda, Komisyonun, rekabet kurallarının ihlal edilmesine neden olarak gösterdiği anlaşma şartlarını değiştirmeleri halinde, Komisyon dosyayı kapattığını ilgili teşebbüslere bildirmekte ve bunun esaslı bir özetini, üçüncü kişilerin olaydan haberdar olmaları ve varsa itirazlarını bildirmelerini sağlamak için Resmi Gazetede yayınlamaktadır.

İdari mektupların bazı yarar ve sakıncalarıda bulunmaktadır. İdari mektupların teşebbüslere sakıncası, bunların milli mahkemeler tarafından dikkate alınması ancak bağlayıcı olmamasıdır. Yararı ise, olayların, resmi çözüme oranla çok daha hızlı ve basit olarak çözümlenmesidir.¹⁹

6

¹⁹İKV, “Avrupa Birliği....” s.149.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK REKABET POLİTİKASI

1. TÜRK REKABET POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1.1.1996 tarihinde sadece sanayi ürünlerini kapsayan Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Birliği, Gümrük Birliği'ne girilmeden önce bir takım yükümlülükleri Türkiye'ye yüklenmiştir. Gümrük Birliğinin aksamadan işleyebilmesi için Türkiye'nin dış ticaret ve gümrük, vergi ve rekabet mevzuatlarını AB mevzuat düzenlerine yakınlaştırması gerekir. Bunlardan vergi mevzuatında uyumlaştırma durumunda rekabet sisteminde birebir uyum gerekli ve geçerlidir. Bu durumda AB üyesi ülkelerin rekabet sistemi ile Türkiye'nin rekabet sistemi aynı olacaktır. Türkiye veya diğer ülkeler milli ayrıcalıklar yapmayacaklardır. Piyasalarda hakim durumda bulunan işletmeler ve işletme birlikleri hakim durumlarını kötüye kullanmayacaklar, fikri mülkiyet haklarının korunması kurallarına uyacaklar, tüketicinin korunması yolunda yapılan çalışmalara ve mevcut yaptırımlara uymak zorunda kalacaklardır. Ancak, sosyal nitelik taşıyan, doğal afetler sonucunda ortaya çıkan zararları yok etmeyi amaçlayan az gelişmiş bölgelerin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaya hedefleyen, Gümrük Birliği'nin gerektirdiği yapısal uyum tedbirlerine yönelik, Avrupa'nın ortak çıkarlarıyla ilgili projelerin uygulanmasını ve kültür değerlerinin korunmasını öngören yardımlar, 1.1.1996'dan itibaren beş yıl boyunca Gümrük Birliği ile uyumlu kabul edilmektedir.²⁰

Ülkemizde 1970'li yıllarda başlayan Rekabet Kanunu hazırlama

²⁰Rıdvan S.KARLUK, "Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye Gümrük Birliği, Ne Getirdi, Ne Götürdü?", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar**, 8, Ankara 1997, s.58.

çalışmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin Roma Antlaşması'nın 85, 86, 87 ve 90. maddelerinde düzenlenen rekabet mevzuatının ruhuna uygun olarak, 4054 Sayılı REKABETİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN'un 7.12.1994 tarihinde kabul edilerek, 22140 Sayı No'su ile 13.12.1994 tarihli T.C.Resmi Gazetesi'nde yayınlanarak yürürlüğe sokulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu Kanun'da, rekabetin korunması hakkında bir Rekabet Kurumu'nun ve kurumun idaresi için bir Rekabet Kurulu'nun oluşturulması öngörülmektedir. Rekabet Kurulu'nun oluşturulması öngörülmektedir. Rekabet Kurumu'nun kısa bir süre sonra kurulmasına rağmen Rekabet Kurulu'nun kurulması gecikmiştir. Ancak, Rekabet Kanunu'nun 1982 Anayasa'sının 166'ncı maddesinde yer alan açık direktife rağmen, ancak 12 yıl sonra kabul edilmiş olmasına bakarak, Rekabet Kurulu'nun oluşturulması için harcanan sürenin o kadar da uzun olmayışı ile teselli bulmak mümkündür.²¹ Rekabet Kurulu'da Mart 1997'de ancak kurulabilmiş,.Kasım 1997'de de faaliyetlerine başlamıştır.

Türkiye'nin acil olarak Rekabet Kurumu'nu işler hale getirmesi gerekmektedir. Bu Kurum hayata geçirilmeden Türkiye'nin rekabet politikası belirlemesi ve bu politikaların uygulanması sözkonusu olamayacaktır.

1995 yılında gerçekleştirilmesi gereken yasalastırma programına karşı, Meclisin iş yoğunluğunun fazla olmasından dolayı programda yer alan bazı metinlerin yürürlüğe konması amacıyla 4133 sayılı bir yetki kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun çerçevesinde kabul edilen Kanun Hükmünde Kararnameler, Türkiye'nin 1995 yılında gerçekleştirmesi gereken mevzuat çalışmalarını hızla sonuçlandırmasına yardımcı olmuştur. Bu çerçevede kabul edilen düzenlemeler şöyle sıralanabilir:

- Patent Haklarının Korunması Hakkında 551 Sayılı KHK.
- Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında 554 Sayılı KHK.
- Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında 555 Sayılı KHK.

²¹Kemal EROL, "Rekabet Kurumu'nun Yapısı ve Yetkileri", **İKV Dergisi**, Sayı 132, Eylül-Ekim, 1996, s.34-35.

- Markaların Korunması Hakkında 556 Sayılı KHK.
- Türk Ticaret Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair 559 sayılı KHK.
- Gümrük Kanununda değişiklik yapılması hakkında 564 Sayılı KHK.
- 5846 Sayılı Fikri ve Sanat Eserleri Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ilişkin 4110 Sayılı Kanun.
- Dış Ticaret alanında uyum sağlama amacına yönelik olarak düzenlemeler
 - İthalatta Gözetim ve Koruma Önlemleri ile Kot İdaresi ve Tarife Kontenjanı Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı.
 - Belirli Tekstil Ürünleri İthalatından Gözetim ve Koruma Önlemleri Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı.
 - İkili Anlaşmalar, Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeler Menşeli Tekstil Ürünleri Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı.
 - Türkiye'nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı.²²

Yapılan ve yapılması gerekli düzenlemeler hem fazla hem de köklü ve önemli değişikliklerdir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer alan hukuki ve kurumsal düzenlemelerde, rekabet hukuku ve politikaları konusunda devletin düzenleyici ve gözetici fonksiyonlarını geliştirme projesi hazırlanmıştır. Bu proje Tablo 1'de gösterilmiştir.

²²Mert KAYA, "Gümrük Birliği İkliminin Türkiye'ye Getirdiği YENİ REKABET ORTAMI", **Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi**, Temmuz-Ağustos 1996, Sayı: 24, s.20.

AB sistemine uyum hedefine yönelik olarak, çıkarılmış olan mevzuat, kısa bir sürede, yoğun çalışmalarla hazırlanan metinlerden oluşmuştur. Kısa sürede ve hızlı çalışmanın yarattığı olumsuzluklar, AB uyum hedefi için yapılan yurtiçi çalışmalarda örgütsel yapı oluşmadığından, bu çalışmaların düzenli olarak yürütülmesinde sıkıntı çekilmesine neden olmuştur.

Mevcut sıkıntıların yavaş yavaş atlatılmasıyla, uyum çalışmalarında kazanılacak ivmenin de etkisiyle, gelecek beş yıl Türkiye'nin Avrupa Birliği hareketine tam uyum sağlanması için çok yüksek performans göstereceği dönem olacaktır.

Tablo 2.1.
Devletin Düzenleyici ve Gözetici Fonksiyonlarını Geliştirme Projesi

YEDİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANINDA YER ALAN HUKUKİ VE KURAMSAL DÜZENLEMELER PROJE ADI: DEVLETİN DÜZENLEYİCİ VE GÖZETİCİ FONKSİYONLARINI GELİŞTİRME PROJESİ

KONU	YAPILACAK DÜZENLEME	İLGİLİ MEVZUAT	AÇIKLAMA
Devlet ihalelerinde rekabet ortamının tesis edilmesi	KIT'lerin ve kamu kuruluşu hüviyetindeki bazı kamu kurum ve kuruluşların kanun kapsamı dışında kalmasının önlenmesi, ihalelerde rekabet kurallarına uygun yöntemlerin uygulanması	2886 sayılı Devlet İhale Kanunu	KIT'lerin, belediyelerin, bazı kamu kurum ve kuruluşlarının kendi özel mevzuatları çerçevesinde ihale yetkisine sahip olmaları rekabeti engelleyici ya da bozucu uygulamalara zemin hazırlamaktadır. Bunun yanısıra, ihale kanununda rekabet kurallarına uygun olmayan ihale yöntemlerinin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.
Fiyat ayarlamaları	Bu mal ve hizmetlerin fiyatlarının belediyelerce belirlenmesi uygulamasının kaldırılması ya da en aza indirilmesi	Belediyeler Kanunu	Bazı mal ve hizmetlerin belediye sınırları içerisinde belediyelerce belirlenmesi serbest piyasa koşullarının zorlanmasına ve kaynakların kullanımında etkinliğin bozulmasına neden olmaktadır.
Vergi muafiyetlerinin en aza indirilmesi	Belirli şartlarda tanınan vergi muafiyetlerinin sınırlarının daraltılması	Vergi Kanunları	Fırsat eşitliğine aykırı vergi uygulamalarının en aza indirilmesi, reel piyasalarla benzer şekilde bankacılık gibi mali piyasalarda da farklı uygulamaların giderilmesi öngörülmektedir
Fikri ve sınai haklar ile ilgili mevzuat	Fikri ve sınai haklara yönelik mevzuat düzenlemelerinin rekabet kuralları çerçevesinde yapılması	Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu İhtira Beratı Kanunu Markalar Kanunu	

Kaynak: DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler (1996-2000), Haziran 1995.

Tablo 2.2.

Devletin Düzenleyici ve Gözetici Fonksiyonlarını Geliştirme Projesi (Rekabet Hukuku ve Politikaları)

HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEME	SORUMLU KURULUŞ	KOORDİNASYON VE İŞBİRLİĞİ BAKIMINDAN İLGİLİ KURULUŞ	AÇIKLAMA	BİTİŞ YILI
Rekabet Kurulu ve Rekabet Kurumu'nun oluşturulması	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı		Teşkilatlanma tamamlanacak, atama ve tayinler gerçekleştirilecektir.	1997
Uygulamaya yönelik tebliğler, muafiyetler ve yasaklara ilişkin düzenlemelerin yapılması	Rekabet Kurumu		Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'da öngörülen uygulamalara açıklık getirecek tebliğler çıkartılacak, muafiyetlere ve yasaklara ilişkin düzenlemeler yapılacaktır.	1997 ve devamlı
Toplumun rekabet konusunda eğitilmesi ve bilgilendirilmesi	Rekabet Kurumu	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Basım Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü	Toplumun rekabet konusunda bilgilendirilmesi amacıyla eğitici yayınlar ve programlar, görsel ve işitsel medya araçları ve yazılı basın vasıtasıyla sunulacaktır.	1997 ve devamlı
Rekabet konusunda ayrı bir ders olarak eğitim programlarına konulması	Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı	Üniversiteler	Rekabet konusunun, üniversitelerin ilgili fakültelerinin eğitim programı kapsamına temel ders olarak alınması sağlanacaktır.	1997 ve devamlı

Kaynak: DPT Yedinci Beş Yıllık Kalkınma (1996-2000) 1997 Yılı Programı, DPT Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı, Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü, Ankara 1996, s.219.

1.1. Rekabetin Sınırlandırılmasının Önlenmesine İlişkin Yapılan Düzenlemeler

1.1.1. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun

13.12.1994 tarihinde yürürlüğe giren Rekabetin Korunması Hakkında Kanun beş kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım, araç, kapsam ve tanımlara ilişkin hükümleri içermektedir. Kanun'un amacı 1. maddede esas olarak korunması hedeflenen ekonomik verimliliktir. Ekonomik verimliliğe aykırı olan her davranış yasaklanmış ve iç piyasalarda rekabetin yaratacağı ekonomik verimlilikten toplumun azami faydalanması hedeflenmiştir. İç piyasalarda rekabetin bulunmaması üreticileri hak etmedikleri bir gevşekliğe itmekte ve ülke kaynakları boşa harcanmaktadır.

Kanunun üzerinde en çok tartışılan maddelerinden birisi de kanunun uygulama alanının sınırlarını belirleyen 2. maddesi olmuştur. Burada Türkiye sınırları içinde mal ve hizmet piyasasında faaliyet gösteren ya da bu piyasalarda doğrudan faaliyet göstermemekle beraber bu piyasaları etkileyen her türlü teşebbüsün faaliyetlerinin bu kanun kapsamında olduğu ifade edilmektedir. Bu hükümden de anlaşıldığı gibi, Türkiye de faaliyette bulunmayan ancak, örneğin Türkiye'ye ihracat yaparak bu piyasaları etkileyebilen yabancı bir teşebbüs de bu kanun kapsamına girebilecektir. Madde de her türlü ibaresi kullanıldığı için KİT'lerin de bu kanun kapsamında olacağı tabidir.

Bu kanun bir çerçeve kanunudur. Bu itibarla eğer bir istisna getirilecekse bile bu istisnanın çerçeve kanununda yer alması uygun düşmektedir. İstisna getirilmek istenen sektörler veya piyasalar özel kanunlarında düzenlenebilir.

Bazı kamu kurumu niteliğindeki meslek teşekküllerine kanunla verilen fiyat belirleme yetkisi veya kanunla belirli ticari işlerin sadece bazı kişi ve kurumlara verilmesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çözülmesi gereken birinci konu birbiriyle çelişen hükümler taşıyan iki yasadaki hangisinin uygulanacağıdır.

Şayet yasaların biri özel, diğeri genelse, uygulama önceliği özel yasaya ait olmaktadır. O takdirde hangi yasanın özel olduğunu tespit etme sorunu ortaya çıkmaktadır. Örneğin 507 sayılı Yasanın 125. maddesi Esnaf Odalarına ücret ve tarife belirleme yetkisi vermektedir. Bu hüküm Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ile çelişmektedir. Bu durumda hangi kural uygulanacaktır? Bu hükümlerin hangisi özeldir? İki kuralında özel olduğunu farklı agümanlar getirerek ileri sürmek mümkündür. Dolayısıyla, Rekabet Kurulu'nun konu ile ilgili alacağı kararlar önem arz etmektedir. Konu belkide yargıya intikal edecek ve bu konuda bir içtihat oluşacaktır.

Kuşkusuz bu konudaki sorunların en kestirme çözümü ilgili yasa maddelerinde gerekli değişikliklerin yapılmasıdır.²³

Bu konudaki başka bir sorunda özelleştirme kapsamındaki kuruluşların Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'a tabi olup olmayacağıdır. Özelleştirme kapsamındaki KİT'ler genellikle piyasada tek el veya piyasaya egemen konumundadırlar. Bunların satışının gerçekleştiği durumda kanu tekeli özel sektör tekeline dönüşecektir. 4046 Sayılı Özelleştirme Kanunu'ndan önce düzenlenen yasalarda rekabetin korunmasına dair bir düzenleme bulunmamaktadır. 4046 Sayılı Yasaya "Özelleştirme Uygulamaları Sonucu Rekabetin Korunması" başlıklı bir madde konularak özelleştirme sonrasında da rekabetin korunması amaçlanmıştır. Ancak bu madde yanlış düzenlenerek amacına ulaşamamıştır.

Kanun kapsamına girmeyen durumlardan birisi de; "Türk müteşebbisleri arasındaki yurt dışındaki rekabeti etkilemeye yönelik anlaşmalardır. Bu tür anlaşmaların kanun kapsamı dışında olabilmesi için, ülke içindeki ticarete hiçbir şekilde etkilerinin olmaması gerekmektedir. Bu tür anlaşmaların Kanun kapsamına alınması için ülkede bazı mal ve hizmetlerin piyasasında daralma veya bazı işletmelerin faaliyetlerinin zorlaşması gibi etkilerin meydana gelmesi gerekir.

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, gerçek ve tüzel kişileri

²³İNAN, **A.g.e.** s. 17-18.

kararlardır. Buna göre, teşebbüs ya da teşebbüs oluşturduğu dernek, birlik, oda veya kanunlarla düzenlenmemiş, bunlara benzer birliklerin, üyelerinin satışını yaptığı mal ve hizmetlerin fiyatlarını belirlemesi veya benzer kararlar alması Kanun'la yasaklanmıştır.

Kanunla yasaklanan anlaşma, karar ve uyumlu eylemlerin hangi konularda olabileceği 6 bent halinde sıralanmıştır. Bunlar sırasıyla;

1. Fiyat, kar ve diğer her türlü alım satım, şartlarının belirlenmesi,
2. Mal veya hizmet pazarlarının bölüşülmesi,
3. Mal ve hizmetin arz ya da talep miktarlarının kontrolü,
4. Rakip teşebbüslerin faaliyetlerinin zorlaştırılması, kısıtlanması veya piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin, boykot ya da diğer davranışlarla piyasa dışına çıkarılması, yeni firmaların girmesinin engellenmesi,
5. Münhasır bayilikler hariç olmak üzere eşit durumdaki alıcılara ya da satıcılara farklı muameleler yapılması,
6. Bir mal ya da hizmetin alınmasının, bir başka mal ya da hizmetin alınması gibi yapılan satış bakımından zorunlu olmayan ek yükümlülüklerle bağlanması, olarak sayılabilir.

Ayrıca, örnek olarak verilenler dışında kalan rekabeti kısıtlayan anlaşma, karar ve uyumlu eylemler de Kanun kapsamındadır.²⁵

Bu durumda toparlanacak olursa üç durum yasaklanmaktadır. Bunlar, işletmeler arası uyumlu eylemler, rekabeti sınırlayıcı olan işletmeler arası anlaşmalar, işletme birlikleri kararlarıdır.

Bunları yasaklayabilmek için ya amaçlarının ya da ekonomik etkilerinin

²⁵İsmail Hakkı KARAKELLE, **Rekabet Kanunu ve Uygulama Esasları**, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Yayınlanmamış Notlar, Haziran 1997.

rekabeti sınırlaması gerekmektedir. Bu anlaşmanın uygulanıyor olması şart değildir. Eğer hükümlerinde rekabeti sınırladığı belirlenirse uygulanmadan da yasaklanabilir. Tersine durumda sözkonusu olabilir. Hükümlerinde rekabeti sınırlayan bir ifade olmasa bile, uygulanma sırasında rekabeti sınırlaması yasaklanmasını gerektirir.

Rekabeti sınırlayan anlaşmalar iki grupta toplanabilir. Bunlar, yatay ve dikey anlaşmalardır.

Yatay anlaşmalar, üretimden, tüketime kadar geçen sürede aynı nitelikteki işletmeler arasında yapılan anlaşmalardır. Aynı nitelikte olmaları birbirlerinin rakipleri durumunda olmalarına yol açar. Yani yatay anlaşmalar, üreticilerin kendi aralarında, dağıtıcıların kendi aralarında bir başka deyişle aynı nitelikteki firmaların yapmış oldukları anlaşmalardır. Yatay anlaşmaların rekabeti bozdukları tüm hukuk sistemlerinde genel bir kanıdır.

Dikey anlaşmalar ise, üretimden tüketime kadar geçen süre içinde farklı niteliklerde olan işletmelerin aralarında yaptıkları anlaşmalardır. Yani üretici ile dağıtıcının, dağıtıcı ile satıcının aralarında yaptıkları anlaşma rakipler arasında olmayan dikey anlaşmalardır.

Dikey anlaşmaların rekabeti sınırlayan özelliklerinin yanı sıra olumlu sonuçları da bulunmaktadır. Bunlar, dağıtım ve satış sonrası hizmetlerin rasyonelleştirilmesi, firmaların doğru satış tahminleri yaparak üretimlerini düzenlemesi, verimliliği artırması, tüketicilerin bunlardan yararlanmasıdır.

Avrupa Birliği'nin uygulamasında 85/1 maddede belirtilen koşullar gerçekleştirilmişse yatay-dikey ayrımı yapmaksızın tüm anlaşmaların yasak olduğu görüşü benimsenmektedir. Yani dikey anlaşmalar rekabeti sınırlayıcı kabul edilir. Ancak bir takım istisnalar getirilerek yasaklar hafifletilir. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'da da bu sistem benimsenmiştir.

İşletmeler, rekabeti sınırlayan anlaşmaların yasaklandığı durumda, bu anlaşmaları açıkça yapmak yerine gizli veya sözlü yapmaktadır. Bu durumda Yasanın uygulama imkanının ortadan kalkması gibi bir durumla

karşı karşıya kalınmıştır. Bu gibi tehlikeleri ortadan kaldırmak için “Uyumlu Eylem” kavramı ortaya atılmıştır. Uyumlu Eyleme göre işletmeler arasında yapılan bir anlaşmanın varlığı kanıtlanamıyorsa veya aralarında bir anlaşma olmadığı halde kendi bağımsız davranışları yerine geçen ve aralarında işbirliği sağlayan davranışları da eğer rekabeti sınırlıyorsa yasak kapsamındadır.

İşletmeler menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla birlikler oluştururlar. Bunların alacağı rekabeti bozan kararlarla, işletmeler arasındaki anlaşmalar yoluyla rekabetin sınırlandırılmasının ekonomik etkileri aynıdır. Bunun için bu tür faaliyetlerinde yasaklanması gerekir. Bu birliklere, TÜSİAD, Elektronik Eşya Üreticileri Derneği, Esnaf ve Sanatkâr Odaları Birliği, Ticaret ve Sanayi Odaları v.b. örnek verilebilir.

Rekabeti sınırlayıcı anlaşma örnekleri 4'ncü maddenin 2'nci fıkrasında verilmiştir. Bunlar;

- Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak fiyatların ya da satış koşullarının tespit edilmesi yasaklanmıştır.
- İki rakip işletmenin aralarında anlaşarak coğrafi pazarların paylaşılmasına neden olacak şekilde anlaşma yapmaları yasaklanmıştır.
- İşletmelerin anlaşarak üretim miktarını kontrol etmeleri veya bunların piyasa dışında belirlenmesi, böylelikle fiyatların istenilen seviyede oluşmasını önlemek için arzın veya talebin kontrolü yasaklanmıştır.
- Piyasaya yeni girecek işletmelerle, halihazırda o piyasada faaliyette bulunan bir işletmeyi piyasa dışına çıkarmak için işletmelerin anlaşması yasaklanmıştır.
- İşletmelerin anlaşarak, müşterilerine farklı şartlar uygulayarak birbirlerine karşı rekabette dezavantajlı duruma sokmaları halini düzenlemekte, bu durumda rekabeti bozucu kabul ederek yasaklanmaktadır.

- Bir müşteriye sözleşme yapmayı o müşterinin sözleşme konusuyla ne ticari yönden ne de niteliği bakımından bağlantısı olmayan bazı ek yükümlülükleri kabul etmesi şartına bağlaması yasaklanmıştır.

Rekabeti sınırlayan anlaşmalar ve kararlar başka bir karara gerek olmadan yapıldığı andan itibaren geçersizdir.

Eğer anlaşmanın sadece bir kısmı rekabeti sınırlayıcı ise, bu kısım geçersizdir.

1.1.1.1.2. Muafiyet ve Menfi Tespit

Taraflar, yaptıkları anlaşmanın rekabeti sınırlandırdığını düşünüyor ancak ileride Rekabet Kurulu'nun incelemesi sonucu yapılan anlaşmanın Kanun'u ihlal ettiği ve cezalandırılmaları gerektiği konusunda endişeleniyorlarsa, bundan kurtulmak için Kurul'a müracaat ederek, anlaşmanın Rekabet Kanunu'nu ihlal etmediğine dair menfi tespit belgesi olabilir. Bu belge, tarafların endişesini ortadan kaldırır.

Bir diğer durum ise; yapılan anlaşmalar 4. Madde kapsamına girmekle beraber, 5. Madde uyarınca belirli sürelerle muafiyet verilmesini talep edebilmedir.

4. Madde kapsamındaki bazı anlaşmaların rekabet üzerinde olumlu etkileride sözkonusudur. Kanunumuzun 5. Maddesi bu konuyu düzenler. Rekabeti sınırlandıran bir anlaşmanın Rekabeti Koruma Hakkında Kanun'dan muaf olabilmesi için bazı koşulları taşıması gerekir.

i. Yararlı Olması: Herhangi bir anlaşmanın muafiyetten yararlanması için bu anlaşmanın malların üretim ve dağıtımında yenilik, hizmetlerin sunulmasında iyileşme, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin sağlanması gibi olumlu sonuçları olmalıdır.

ii. Tüketicinin Yarar Sağlaması: Anlaşmanın sağladığı faydalarından tüketici de pay almalıdır. Ekonomik ve teknolojik alanlarda üretimde ve pazarlamada ortaya çıkan iyileşmeler tüketiciye de yansıtılmalıdır.

iii. Sınırlamanın Zorunluluğu: Anlaşmanın ortaya çıkardığı yararlı etkilerin elde edilmesi için rekabetin kısıtlanması zorunlu olmalıdır.

iv. İlgili pazarın bir bölümünde rekabetin tamamen ortadan kalkmaması gerekmektedir.

Bir anlaşmanın muaf olması için bu tür koşulun birden gerçekleşmesi gerekir.

5. Madde Kurul'a belirli anlaşma grupları için grup muafiyeti çıkarma yetkisi vermiştir. Bu muafiyetler beş yıl olmakta, bu süre bitince yeni muafiyetler verebilmektedir.²⁶

1.1.1.1.3. Hakim Durumun Kötüye Kullanılması

Kanunun 6. Maddesi hakim durumun kötüye kullanılmasını yasaklamaktadır. Bu maddeye göre; "Bir ya da birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde ya da bir bölümünde bir mal veya hizmet piyasasındaki hakim durumunu tek başına veya başkalarıyla yapacağı anlaşmalarla yada birlikte davranmalarıyla kötüye kullanması hukuka aykırı ve yasaktır."²⁷

"Hakim Durum; belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla teşebbüsün kendi başına fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücü"²⁸ şeklinde tanımlanmıştır.

Hakim durumu tespit edebilmek için coğrafi pazarın sınırlarını belirlemek gerekir. 6. Maddede "Ülkenin bütününde veya bir bölümünde" ibaresi coğrafi pazarın ülkenin bütünü olduğunu ifade eder. Fakat homojen pazar yapısına sahip olan bölgelerde, ülkenin geri kalanından ayrı bir pazardır. Bu bölgedeki bir firma, diğer bölgelerdeki firmalar gözönüne alınmadan hakim durumda kabul edilir.

Kanunun 6. Maddesi hakim durumu değil, hakim durumun kötüye

²⁶İNAN, **A.g.e.**, s.19-23.

²⁷İNAN, **A.g.e.**, s.23-24.

²⁸Rekabeti Koruma Hakkında Kanun Madde 3.

kullanılmasını yasaklar. Kanun, kötüye kullanmanın nasıl olduğunu açıklamamıştır. Fakat Kanunun ikinci fıkrasında birtakım kötüye kullanma örnekleri verilmiştir.

1.1.1.1.4. Birleşme ve Devralmalar

Kanunun 7'nci Maddesi birleşme ve devralmalarla ilgili bir düzenleme getirmektedir.²⁹ Birleşme ve devralmayı tanımlarsak; Ticaret Kanunu'nda birleşme iki ya da daha fazla teşebbüsün bir araya gelip eski tüzel kişiliklerini kaybederek yeni bir tüzel kişilik kazanması, devralma ise bir işletmenin başkalarını devralması şeklinde tanımlanmıştır. Burada devrolan teşebbüsün hukuki varlığı devam ederken devredilen teşebbüsün hukuki varlığı sona ermektedir.

Kanunun 7'nci maddelerinde, bir veya birden fazla işletmenin hakim durum yaratmaya ya da hakim durumlarını güçlendirmek için ülkenin bütünündeki ya da bir bölümündeki herhangi bir mal veya hizmet piyasasında rekabeti azaltmak için birleşmeleri veya bir işletmenin bir işletmeyi devralması yasaklanmıştır.

Bir birleşmenin ya da devralmanın Rekabet Hukuku'na aykırı ve yasak olması için bazı koşullar aranmaktadır.

Söz konusu coğrafi ürün pazarında birleşme sonunda;

- Hakim durum yaratılması,
- Hakim durumun daha da güçlendirilmesi,
- Rekabetin önemli ölçüde azaltılması gerekmektedir.

Birleşmeler üç çeşittir: Yatay, dikey ve çapraz birleşmeler.

Yatay Birleşmeler: Aynı nitelikteki piyasada ve aynı seviyede faaliyet gösteren işletmeler arasında yapılan birleşme türüdür. Yatay

²⁹Rekabeti Koruma Hakkında Kanun Madde 7.

birleşmeler, ilgili piyasada rakip sayısının azaltılması bakımından her zaman için pazar yapısını etkiler. Küçük firmaların birleşerek, büyüklerle rekabet etmesi durumunda yaratacakları etki rekabet bozucu değil, rekabet arttırıcıdır.

Dikey Birleşmeler: Aynı nitelikteki piyasada fakat farklı seviyede yer alan firmalararası birleşmedir. Bu birleşmeler eğer piyasaya giriş engelleri çıkarıyorsa rekabeti bozucu etkiye sahiptirler.

Çapraz Birleşmeler: Aynı nitelikteki piyasalarda bulunan firmalararası birleşme türüdür.

Rekabeti sınırlayıcı etkileri diğerlerine göre daha azdır. Piyasaların farklı yapıları ve buna bağlı farklı özellikleri olduğu için birleşmelerle ilgili bir oran belirlenmemiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında; birleşme ve devralmalar hukuken geçerli sayılmış ve birleşmeden önce Rekabet Kurulu'na bildirme zorunluluğu getirilmemiştir. Fakat, hangi tür birleşme ve devralmanın Rekabet Kurulu'ndan izin alındıktan sonra geçerlilik kazanacağı Kural tarafından çıkarılan tebliğlerle ilan edilecektir.

1.1.1.2. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un İhlalinin Sonuçları

Rekabeti Koruma Hakkında Kanun'un İkinci Kısım, ikinci ve üçüncü bölümlerinde Kurulun yetkileri ve Kanunu ihlalin sonuçlarına ilişkin hükümler yer almaktadır.

Kanunun 8. maddesinde, yapılan anlaşmaların veya birleşmelerin ya da hakim durumda olan işletmelerin bu durumlarını kötüye kullanmadıklarının tespitine ilişkin olarak işletmelere bir belge verilebileceği hükmü getirilmiştir.

Rekabet Kurulu, 9. madde ile bu kanunu ihlal eden işletmelerin ihlallerine son verebilme, 13. madde ile muafiyet ve menfi tespit kararlarını

maddede belirtilen şartların varlığı halinde geri alabilme, 14 ve 15. maddelerle işletmelerden bilgi isteme ve yerinde incele yapma yetkisine sahiptir.

1.1.1.3. İdari Para Cezaları

Rekabet Kurulu, Rekabetin Korunması hakkında Kanun'u ihlal eden işletmelere ihlale son verme, belli yaptırımları yerine getirme mükellefiyeti yükleyebileceği gibi para cezaları ve süreli para cezaları da verebilecektir.

16. maddenin birinci fıkrasında, kanunda belirtilen biçimsel hususların ihlaline ilişkin para cezaları düzenlenmiştir. Bu cezalar 50-100 milyon lira gibi maktu cezalardır.

Ağır ihlal halleri ikinci fıkrada düzenlenmiştir. Buna göre, ilgili işletmelere bir önceki yılın gayri safi gelirlerinin %10'na kadar para cezası verilecektir. Burada önemli olan alt ve üst sınırın belirlenmesidir. Kurul yapacağı değerlendirmeye göre vereceği cezayı %1,5,7 şeklinde de verebilecek, ancak ceza üst sınırı %10'u aşmayacaktır.

Tüzel kişiliğe sahip işletme veya işletme birliğinin yönetim organlarında görev alan gerçek kişilere de verilen cezanın % 10'una kadar para cezası uygulanacaktır.

Kanun ile hukuka, "süreklî para cezaları" şeklinde yeni bir kavram getirilmiştir. Cezalar hapis cezası gibi hürriyeti bağlamamaktadır. Ekonomik niteliği olan suçlara ekonomik cezalar verilmektedir. İhlallerin devam etmesi halinde hergün işleyerek artan bir ceza sistemi, yani süreklî para cezaları öngörmüştür.³⁰

1.1.2. Rekabet Kurulu, İşleyişi, Yetkileri ve Görevleri

Türkiye ile AB arasında 1.1.1996 tarihinde gerçekleştirilen Gümrük Birliği'ni düzenleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı uyarınca, Türkiye Gümrük Birliği'ne girmeden önce Rekabet Kurumunu oluşturmayı

³⁰İNAN, A.g.e., s.24-26.

üstlenmiştir. Bu açıdan Rekabet Kurulu'nun geç kurulmuş olması, Türkiye'nin bu alandaki yükümlülüğüne ters düşmektedir. Ayrıca, dünya ticaretinde rekabet kuralları arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi yönünde ortaklık anlaşmaları yapılması ve uluslararası bir Rekabet Otoritesi oluşturulması gerektiğinden dolayı Rekabet Kurulu'nun geç oluşturulması olumsuz bir durumu yansıtmaktadır.

1.1.2.1. Rekabet Kurulu'nun Yapısı

1.1.2.1.1. Rekabet Kurumu İçerisinde “Kurul”un Yeri

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'a göre Rekabet Kurulu, Rekabet Kurumu'nun üç parçasından birini oluşturmaktadır. Kurul'un dışında, Başkanlık ve hizmet birimleri bütün olarak Rekabet Kurumu'nun diğer unsurlarıdır.

Başkanlık, sadece Kurul Başkanından ibaret değildir. Aynı zamanda Rekabet Kurulu üyesi olan Başkan ve İkinci Başkan'ın yanısıra, Kurul Üyesi olmayan iki Başkan yardımcısı “Başkanlık”ı oluşturmaktadır. Başkanlık'ın görev ve yetkileri, Kurul'un görev ve yetkilerinden ayrı olup, Kanun'un 30. maddesinde düzenlenmiştir. Kurum'u oluşturan diğer unsur da Daire Başkanlıkları şeklinde teşkilatlanmış, ana hizmet birimleridir.

1.1.2.1.2. Kurul'un Oluşumu

Kanunun 22. maddesine göre Kurul'da biri Başkan, biri İkinci Başkan olmak üzere toplam onbir üye görev yapacaktır. Bu onbir üyeden dördünü doğrudan Rekabet Kurulu'nun, ikisini Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın, birer üyeyi de, Yargıtay, Danıştay, Üniversitelerarası Kurul ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin her boş üyelik için gösterecekleri iki misli aday arasından Bakanlar Kurulu'nun “seçip” ataması öngörülmüştür.

1.1.2.1.3. Atanma Koşulları

Atanma koşulları, Kanun'un 23. maddesinde gösterilmiştir. Bunlar;

- Hukuk, iktisat, mühendislik, işletme veya maliye dallarında yurtiçi ya da yurtdışında, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş olmak,
- Mesleki açıdan yeterli bilgi ve deneyime sahip bulunmak,
- Meslekleriyle ilgili olarak kamu veya özel sektörde en az 10 yıl çalışmış olmak,
- 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48. maddesinin (A) fıkrasının 1,4,5,6 ve 7. bentlerinde belirtilen şartları taşımak³¹ olarak sayılmıştır.

Rekabet Kurulu'nca gösterilecek adayların en az yarısının Rekabet Kurulu'nun uzmanlık sıfatını kazanmış "meslek personeli" arasından seçilmesi zorunluluğu vardır. Bu koşul da, Rekabet Kurulu'nun uzmanlık ve kariyer organı olmasına yönelik bir tedbir olarak koyulmuştur.

Rekabet Kurulu'nun ilk oluşumunda Rekabet Kuruluna gösterilecek dört adaydan ikisinin Başbakan, diğer ikisinin de Sanayi ve Ticaret Bakanı tarafından gösterilmesi Geçici Birinci Madde ile hükme bağlanmıştır.

1.1.2.1.4. Kurul'un Başkanı ve İkinci Başkanı

Kurul Başkanını, Kurul'un göstereceği üç aday arasından Bakanlar Kurulu belirleyip atayacaktır. İkinci Başkanı ise, Kurul üyeleri kendileri seçeceklerdir (Madde 22/son fıkra).

³¹657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48(A) fıkrasındaki sayılan bentler şu şartlara bağlıdır.

- (1) Türk vatandaşı olmak,
- (4) Kamu haklarından mahrum bulunmamak,
- (5) Belli suçlardan hükmü bulunmamak,
- (6) Askerlikle ilişkisi bulunmamak,
- (7) 53. madde hükümleri saklı kalmak kaydı ile görevini devamlı yapmasına engel olabilecek vücut veya akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürle bulunmamak.

Ancak Kurul ilk kez oluşturulacağı için bir defaya mahsus olmak üzere, Sanayi ve Ticaret Bakanı'nın göstereceği iki Başkan adayından birini Bakanlar Kurulu Başkan olarak atayacaktır. İkinci Başkan ise normal olarak Kurul tarafından seçilecektir.

1.1.2.1.5. Kurul Üyelerinin Görev Süreleri

Kurul Başkanı, İkinci Başkan ve Üyelerinin görev süreleri altı yıldır. Süresi biten üyenin yeniden seçilmesi mümkündür. Kurul üyelerinin üçte birinin iki yılda bir yenilenmesi; yenileme sırasında da, Kurul oluşturulmasına ilişkin sayı ve oranların gözetilmesi gerekmektedir.

Kurul'un ikinci yılının sonunda mevcut dokuz üye kuraya tabi olur ve üçü değişir.

Kurul'un dördüncü yılının sonunda, kalan altı üye kuraya tabi olur ve üçü değişir. Altıncı yılın sonunda kalan diğer üç üye değişir. İkinci ve dördüncü yılda kura ile değişen üyelerin ve altıncı yıl sonunda ise görev süresi biten üyelerin yerine göreve atanan üyeler altı yıl görev yapar.

Kurul'un ikinci ve dördüncü yılları sonunda yenilenecek üyeleri, Kurul'un bu dönemdeki son toplantısında ad çekmek suretiyle belirlenir. Kurada kaybeden üye, Kanun'un 22'nci maddesinde belirtilenlerden hangi kuruluş tarafından önerilmişse, yerine adayı aynı kuruluş gösterir.

Kanun'un Geçici 1'nci maddesi uyarınca, ilk dönem için Başbakan ile Sanayi ve Ticaret Bakanı tarafından gösterilen iki adayın kurada kaybetmeleri halinde, yerlerine yeni adayları Rekabet Kurulu gösterir.

Başkanlık ve üyelikler, yenileme hariç, görev süresi dolmadan herhangi bir sebeple boşaldığı takdirde, boşalan yerlere bir ay içinde seçim ve atama yapılır. Bu halde, atanan yerine atandığı kimsenin süresini tamamlar.

Kurul Başkanı, İkinci Başkan ve Üyelerinin süreleri dolmadan herhangi bir nedenle görevlerine son verilmez. Ancak, Kurul kararı ile atamalar için

gerekli şartları kaybettikleri veya durumlarının Kanun'un 25'nci maddesine aykırı düştüğü anlaşılan ya da Kanun'la verilen görevle ilgili olarak suç işledikleri kesinleşmiş mahkeme kararı ile sabit olan Kurul Başkan ve Üyelerinin görevleri sona erer.³²

1.1.2.1.6. Kurul'un Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı

Sadece Kurul Başkan ve Üyelerinin değil, tüm Rekabet Kurumu'nun bağımsızlığı ve tarafsızlığı Kanun'la güvence altına alınmıştır. 20. maddede Rekabet Kurumu'nun tanımı yapılırken, "mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde teşekkülünün ve gelişmesinin temini ile bu Kanun'un uygulanmasını gözetmek ve Kanun'un kendisine verdiği görevleri yerine getirmek üzere Kamu tüzel kişiliğini haiz idari ve mali özerkliğe sahip Rekabet Kurumu teşkil etmiştir" denilir.

Aynı maddenin üçüncü fıkrasında da, "Kurum görevini yaparken bağımsızdır. Hiçbir organ, makam, merci ve kişi Kurum'un nihai kararını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez" ifadesi adeta Anayasanın mahkemelerin bağımsızlığına ilişkin hükmüne benzetilerek koyulmuştur.

Her ne kadar Kurul üyelerinin bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda ayrıca bir hüküm koyulmamış ise de, 21. maddeye göre, Kurum'un bir parçası olan Kurul'un ve onların Başkan ve üyelerinin, bütün Kurum için öngörülen bağımsızlık ilkesinin dışında kalması düşünülemez. Esasen, Kurul'un oluşumu ve Kurul üyesi olabilmek için aranılan şartlara onların atanma biçimine bakılarak, Kurul üyelerinin özellikle bağımsız olmasına özen gösterildiği açıkça anlaşılmaktadır. Kurul Başkan ve Üyelerinin süreleri dolmadan herhangi bir nedenle görevlerine son verilemeyeceğine ilişkin 24/2 maddesi Kurul üyeleri için bir güvence teşkil etmektedir.

Buna karşılık, Kurul Başkan ve üyelerinin özel bir kanuna dayanmadıkça, resmi ve özel hiçbir görev alamayacaklarına, ticaretle uğraşamayacaklarına ve ortaklıklarda pay sahibi olamayacaklarına ilişkin 25. madde hükmü de, Kurul üyelerinin tarafsız ve objektif hareket

³²TC. Resmi Gazete, 21.06.1997, Sayı:23026, s.5-6.

edebilmelerine yönelik tedbirler olarak düşünölmüş; adeta Hakimlerin tarafsızlığına ilişkin Anayasa hükümlerine benzetilen bu hükümlerle, Kurul üyeleri Hakim güvencesiyle donatılmışlardır.

Yine Kurul'un tarafsızlığına özel gösterildiğini kanıtlayan bir diğere hüküm de, Kurul üyelerinin Yargıtay Birinci Başkanlık Divanı huzurunda yemin etmeden işe başlayamayacağına ilişkin 26. madde hükmüdür.³³

1.1.2.2. Rekabet Kurulu'nun Görev ve Yetkileri

Rekabet Kurulu'nun görev ve yetkilerini de Rekabetin Korunması Hakkında Kanun düzenlemektedir.

1.1.2.2.1. Rekabet Kurulu'nun Rekabet Kanunu'nun Maddi Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Yetkileri

Bunları da kendi arasında Genel Düzenleme Yapma Yetkileri ve Rekabet Kurallarını Uygulama Yetkileri diye ikiye ayırmak mümkündür.

1.1.2.2.1.1. Genel Düzenleme Yapma Yetkileri

Bu yetkilerin en başında, Kurul'un Grup Muafiyetleri Tebliğleri çıkarmasına imkan veren 5. maddenin son fıkrası hükmü gelmektedir. Bilindiği üzere, 5. maddeye göre, bu maddede gösterilen şartların varlığı halinde aslında rekabeti engelleyici, bozucu ya da kısıtlayıcı nitelikteki bir anlaşma, karar veya uyumlu eylemin 4. maddedeki yasak hükmünden muaf tutulmasına karar verme yetkisi Kurul'a tanınmıştır.

Avrupa Topluluğu'ndaki ve Batılı ölkelerdeki tecrübelerin ışığında, bu şartları taşıyan belli kategorilere giren anlaşmaları ve kararları için teşebbüslerin teker teker Kurul'a başvurup muafiyet ya da menfi tespit olması zor olacağından, bunlar için toptan muafiyet verilmesi imkanı da, son fıkrayla getirilmiştir. Kurul, bu yetkisini mutlaka kullanmak zorunda kalacaktır. Zira bayilik, dağıtım sözleşmeleri başta olmak üzere, halen pek çok tip sözleşme 4. madde kapsamına girmekte ve yasaklanmaktadır.

³³İNAN, **A.g.e.**, s.28-33

Türkiye, Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesine ilişkin Ortaklık Konseyi'nin 1/95 Sayılı Kararı'nın 37(2) (a) maddesine göre, Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde Toplulukta bulunan tüm blok muafiyet tüzüklerinin ve AB makamlarınca geliştirilen içtihat hukukunda yeralan ilkelerin Türkiye'de uygulanmasını sağlamakla yükümlü tutulmuştur. Bu yükümlülük elbette, Kanun'un 5. maddesinin son fıkrasındaki genel düzenleme yetkisinin kullanılması sırasında gözönüne alınmak durumundadır.

Kurul'un ikinci genel düzenleme yetkisi ise, birleşme ve devralmalara ilişkin 7. maddenin son fıkrasında yer almıştır. Buna göre Kurul hangi tür birleşme ve devralmaların geçerlilik kazanabilmesi için Kurul'a bildirilerek izin alınması gerektiğini tebliğlerle belirleyip ilan edecektir. Bu yetki de olağanüstü önem taşımaktadır. Tebliğle belirlenecek türdeki birleşme ve devralmaların izin alması gerekmeyeceği gibi, ondan önemlisi ilk fıkradaki yasak kapsamına da girmeyecektir. Bu belirleme yetkisi, herhangi bir birleşmenin ve devralmanın 11. maddeye göre müeyyide uygulanıp uygulanmayacağına da belirleyici rol oynayacağı için önem taşımaktadır.

Kurul'un bu yetkisini kullanırken, öncelikle ülkenin ekonomik ve sosyal çıkarlarını hangi tür birleşmelerin hakim durum yaratmaya yahut hakim durumlarını güçlendirmeye yönelik olduğu; ya da, ülkenin bütünü veya bir kısmında herhangi bir mal ve hizmet piyasasındaki rekabeti azaltıp azaltmayacağı konusunda sağlıklı bir öngörü ile hareket etmesi, böyle bir tehdit oluşturmayacağı baştan belli olan birleşme ve devralmalar için izin alınma külfetini özellikle, küçük ve orta ölçekli teşebbüslerden kaldırması gerekmektedir.

Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'nin oluşturulmasına ilişkin 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi'nin sözü edilen kararı gereğince, Avrupa Topluluğu'ndaki birleşme kontrollerine ilişkin düzenlemelerin de gözönüne alınması gerekecektir.

Kurul'un tebliğ çıkarıp düzenleme yapma yetkisi bu iki halle sınırlı değildir. 27/f maddesi gereğince, Kurul, bu Kanun'un uygulanması ile ilgili

gördüğü diğer herhangi bir konuda da tebliğ çıkartıp genel düzenleme koyabilecektir.

1.1.2.2.1.2. Rekabet Kurallarını Uygulamaya Yönelik Yetkileri

Bu yetkileri Kanun'un çeşitli maddelerine serpiştirilmiş olarak bulabileceğimiz gibi, 27. maddede de sıralanmıştır. Bunlar;

i. İlgililerin muafiyet ve menfi tespit başvurularını inceleyip değerlendirmek; uygun olanlara muafiyet veya menfi tespit belgesi vermek (Madde 5, Madde 8 ve 27/b).

ii. Birleşme ve devralmalara izin vermek (Madde 7 ve 27/d).

iii. Verilen muafiyet kararları ve menfi tespit belgelerinin ilgili olduğu piyasaları sürekli takip ederek; bu piyasalarda ya da tarafların durumlarında değişiklikler tespit edilmesi halinde, ilgililerin başvurularını yeniden değerlendirmek (Madde 27/c).

iv. Muafiyet verilmesini belli şartlara bağlamak ve bu şartların yerine getirilip getirilmediğini izlemek (Madde 5/2 ve 13/b).

v. İnceleme, araştırma ve soruşturma yapmak: (Bu konuda yasaklanan tüm faaliyetler ve hukuki işlemler hakkında gerek başvuru üzerine, gerek re'sen inceleme, araştırma ve soruşturma yapabilecektir). (Madde 27/a).

vi. Muafiyet ve menfi tespit kararlarını şartları oluşturmuşsa geri almak (Madde 13).

vii. Bu konuda düzenlenen hükümlerin ihlalinin tespit üzerine bu ihlallere son verilmesi için "gerekli" tedbirleri almak (Madde 27/a). Bu yetki geçici tedbiri de kapsamaktadır (Madde 9/son).

viii. İdari para cezalarını uygulamak (Madde 27/a)

ix. Bilgi istemek: Kurul'un bu Kanun'un kendisine verdiği görevleri

yerine getirirken, gerekli gördüğü her türlü bilgiyi tüm kamu kurum ve kuruluşlarından, teşebbüslerden ve teşebbüs birliklerinden isteyebilecekleri, bunların yetkilerinin de, bilgileri vermek zorunda oldukları 14. madde ile öngörülmüş ise de aksine bir davranışın yani hiç bilgi verilmemesinin müeyyidesi ayrıca bu kanunla düzenlenmemiştir. Bununla birlikte, hiç bilgi verilmemesi halinde Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesinin uygulanabileceği düşünülmektedir.

1.1.2.2.1.3. Rekabet Kurulu'nun Ülke Dışı (Extraterritorial) Yetkilerinin Tartışılması

Ülkelerin kendi sınırları içindeki teşebbüslerin rekabeti bozan uygulamalarına karşı önlem alıp bunları yasaklamalarına karşın, kendilerine zarar vermeyen başka ülkelerdeki piyasalara yönelik rekabeti kısıtlayıcı anlaşmalara ve uygulamalarına göz yumması hatta yasaklanmaması ve bazen de teşvik etmesi, bundan zarar gören ülkelerin, kendi sınırları dışında faaliyet gösteren firmaların bu zararlı eylemlerine karşı önlem almak zorunda kalmalarına yolaçmıştır. Kanunların mülkiliği yani, ülkesellik prensibi nedeniyle, yabancı ülkelerde faaliyet gösteren teşebbüslerin, kendi ülkelerinde geçerli kanunlara tabi olması ve kendi ülkelerinde geçerli kanunlara göre yasaklanmayan bir davranış içinde bir başka ülkeye takibata uğramaları gerektiği ileri sürülebilir. Ancak bu konu rekabet kurallarına ilişkin olunca rekabet kurallarının ülkedışı uygulanmasına belli ölçü ve şartlarla izin verilmektedir. Aksi halde, rekabet düzeninin "dışarıdan" ciddi tehlikeye maruz kalmasına karşı devletlerin elinin kolunun bağlanması ile, içeride kurulmaya çalışılan düzenin de anlamını yitirmesi sonucu ortaya çıkar ki, bu da hiç arzu edilmez.

Nitekim bu düşüncelerle, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Taslağının, kapsama ilişkin 2. maddesindeki eksiklik haklı uyarılarla giderilmiş ve madde, "Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren ya da bu piyasaları etkileyen her türlü teşebbüsün..." şeklindeki ilave ile, ülkemiz dışında faaliyet gösterse de Türkiye'deki mal ve hizmet piyasalarını etkileyen teşebbüslerin bu kanuna aykırı faaliyetlerini kapsama almış bulunmaktadır. Böylece örneğin Japon ve ABD firmalarının Türkiye piyasalarını etkileyen Kanuna aykırı davranışları

da Rekabet Kurulu'nun yetki alanı içine sokulmuştur.

Yabancı firmaların her anlaşma, karar ve davranışının Türkiye piyasalarını "etkileyebilir" düşüncesiyle Türk kanununa tabi tutulmasını istemek gerçekçi olmaz. Örneğin, British Airways ve Singapur Havayollarının birleşmesinin 7. madde çerçevesinde Rekabet Kurulu'na bildirilmesi zorunluluğu, ancak bu birleşmenin Türk piyasasında rekabetin önemli ölçüde azalması sonucunu doğurması şartıyla doğacaktır. Buna karşılık, Türkiye'nin ihtiyacı olan bir ürünü tekel olarak sunan bir yabancı firmanın satmayı reddetmesi veya sırf fiyatlarını artırmak için arzını kısması, Kanunun 6. maddesine aykırılık teşkil edebilecektir. Şikayet halinde Kurul'un ülke-dışı yetkisini çekinmeden kullanması doğru olacaktır.

1.1.2.2.1.4. Rekabet Kurulu'nun Diğer Rekabet Makamları ile İlişkisi ve Yetki Paylaşımı Sorunu

Avrupa Topluluğu ile gerçekleştirilene Gümrük Birliği'nin işlerliği için Ortaklık Konseyince 6 Mart 1995'te alınan 1/95 Sayılı kararın 41. maddesi, Topluluk veya Türkiye'nin, diğer tarafın topraklarında "sürdürülen" ve rekabete aykırı olan uygulamalara ilişkin olarak bu uygulamaların kendilerinin veya teşebbüslerinin çıkarlarını olumsuz yönde etkilediğine inanması halinde, birbirlerine bildirimde bulunacağını ve diğer tarafın Rekabet Makamının uygun tedbirler almasını talep edebileceğini hükme bağlamaktadır. Bunun üzerine taraflar arasında görüşmeler yapıldıktan sonra, başvuru Rekabet Makamı tedbir alıp almayacağını karara bağlayacaktır.

Böyle bir taleple karşılaştığı takdirde Rekabet Kurulu'nun tedbir alabilmesinin ilk koşulu, aleyhine tedbir alınması istenilen anlaşma karar yada uyumlu eylemin, 4054 Sayılı Kanun'un kapsamına girip girmediğine bakmak olacaktır. Türk Piyasalarında herhangi bir etkisi bulunmayan -başka bir deyişle 4054 Sayılı Kanun'un 2. maddesindeki tanıma girmeyen anlaşma, karar, davranışlar için Rekabet Kurulu'nun yetki kullanması, Kanun'un bu şekli ile mümkün görülmektedir. Aynı şekilde, Türkiye'nin de, kendi piyasasını etkileyen ve Topluluk topraklarında cereyan eden bir davranış için başvurması halinde AB Komisyonu'nun buna karşı tedbir

alabilmesinin ön koşulu, bu davranışın Roma Antlaşması'nın 85. ve 86. maddelerini ihlal ediyor olmasıdır. Bu bakımdan, her iki tarafında, kendi mevzuatlarını ülke dışı uygulanmasına ilişkin imkandan yararlanarak, karşı tarafın topraklarındaki firmalara uygulaması kaçınılmaz olacaktır. Her ne kadar her iki tarafta da benzer biçimde yasaklanmış olan davranışların yani 85. ve 86. maddedeki rekabete aykırı eylemlerin, bu defa "Gümrük Birliği sınırları içinde" yasaklandığı Ortaklık Konseyinin 30. ve 31. maddeleri ile hükme bağlanmış ise de, 35. madde gereğince 30. ve 31. maddedeki hükümlerin uygulanmasına ilişkin kurallar hakkında Ortaklık Konseyi'nce bu iki yıl için bu karar verilinceye kadar, her iki tarafın Rekabet Makamının anlaşmaların, kararların, uyumlu davranışların ve hakim durumun kötüye kullanılmasının kabul edilebilir olup olmadığı hakkında karar vermesini öngörmüştür. Bu hükmün Türk hukukunda doğrudan etki yaratması mümkün olmadığına göre, 4054 Sayılı Kanunda değişiklik yapılmadan veya kanunun kapsamını ya da Rekabet Kurulu'nun yetkilerini yeniden düzenlemeden sırf Ortaklık Konseyi Kararı ile Rekabet Kurulu'nun böyle bir yetkiyi kullanması mümkün görülmemektedir. Nitekim Ortaklık Konseyi Kararı'nın 41/3 maddesinde yeralan hüküm de, tarafların kendi rekabet mevzuatlarındaki yetkilerini muhafaza etmektedir.³⁴

1.1.2.2.2. Rekabet Kurulu'nun İdari Yetkileri

Kurul'un "idari" görev ve yetkilerini de şöyle sıralamak mümkündür:

1. Kurulu, İkinci Başkan'ını seçmek. (Madde 27/e)
2. Boşalan Kurul üyelikleri için Kurum'ca gösterilecek adayları belirlemek (Madde 27/j)
3. Kurum'un personel politikasını saptamak, uygulamasını izlemek, personelin atama işlemlerini yapmak (Madde 27/i).
4. Bakanlıkça hazırlanan Kurum'un yıllık bütçesini, gelir-gider hesabını ve yıllık çalışma programlarını onamak (Madde 34/2).

³⁴İNAN, **A.g.e.**, s.33-37

5. Kurum'un ihtiyacına uygun kuruluş ve kadro statülerini düzenlemek ve kadro ihdas ve iptalini yapmak (Madde 34/2).
6. Gerekirse sözleşmeli eleman ve yabancı uzman çalıştırmak (Madde 34/1-son).
7. Kurum personelinin ücret ve mali hakkını belirlemek (Madde 37/2).
8. Yılda bir çalışmalar ve görev alanlarındaki durum ve gelişmelerle ilgili bir rapor yayınlamak (Madde 27/k).
9. Menkul, gayrimenkul, eşya ve demirbaş alımı gibi satınalma, satma, kiralama konularındaki önerileri görüşüp karara bağlamak, bu konuda gerekli düzenlemeleri yapmak (Madde 27/1).
10. Kurum'un üçüncü kişilerle olan alacak, hak ve borçları hakkında her türlü işleme karar vermek (Madde 27/m).

1.1.2.2.3. Rekabet Kurulu'nun Diğer Yetkileri

Rekabet Kurulu'nun bir de her iki gruba da sokulmayacak yetkileri vardır. Bunları da diğer yetkiler adı altında sıralayabiliriz.

1. Rekabet hukuku ile ilgili mevzuatta yapılması gerekli değişiklikler konusunda doğrudan veya Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın talebi üzerine görüş bildirmek (Madde 27/g).
2. Rekabeti sınırlayıcı anlaşma ve kararlarla ilgili olarak diğer ülkelerin mevzuat, uygulama, politika ve tedbirlerini izlemek (Madde 27/h).
3. Kanunla verilen diğer görevleri yerine getirmek (Madde 27/n).

1.1.2.3. Rekabet Kurulu'nun İnceleme ve Araştırmalarında İzlediği Yöntem

1.1.2.3.1. Anlaşma, Birleşme ve Devralmaların Kurul'a Bildirilmesi Yöntemi

i. Anlaşmaların, Uyumlu Eylemlerin ve Kararların Bildirilmesi; Kanun'un 4.maddesi kapsamına giren anlaşma, uyumlu eylem ve kararları yapıldıkları tarihten itibaren bir ay içinde Kurul'a bildirilmek zorundadır. Bir aylık süre içinde bildirilmeyen anlaşmalara bildirilmek zorundadır.

ii. Birleşme ve Devralmaların Bildirilmesi; 7. Madde kapsamına giren birleşme ve devralma anlaşmaları bildirildiği tarihten itibaren Kurul, onbeş gün içinde yapacağı ön inceleme sonucunda birleşme ve devralma işleminin nihai karara kadar askıda olduğunu ve uygulamaya sokulamayacağını, gerekli gördüğü diğer tedbirlerle birlikte ilgililere usulüne göre tebliğ etmek zorundadır.

Kurul bir süre içinde herhangi bir cevap vermediği ya da herhangi bir işlem yapmadığı takdirde, bildirim tarihinden 30 gün sonra birleşme veya devralma anlaşmaları yürürlüğe girerek hukuki geçerlilik kazanır.

Bildirilmesi zorunlu olduğu halde Kurul'a bildirilmeyen birleşme ve devralma işleminden haberdar olduğu takdirde, Kurul birleşme ve devralmayı incelemeye alır; inceleme sonunda Kurul;

- Birleşme veya devralmanın 7. maddenin birinci fıkrası kapsamına girmediğine karar verir ve izin verir. (Ancak ilgililere bildirimde bulunmadıkları için para cezası uygulanır.)
- 7. madde kapsamına girdiği takdirde, para cezası ile birlikte;
- birleşme veya devralma işleminin sona erdirilmesine,
- hukuka aykırı olarak gerçekleştirilmiş olan tam fiili durumların ortadan kaldırılmasına,

- şartları ve süresi Kurul tarafından belirlenecek şekilde ele geçirilen her türlü payın veya mal varlığının eğer mümkünse eski maliklerine iadesine, mümkün değilse, üçüncü kişilere temlikine ve devrine,
- bu devir ve temlike kadar, devralan kişilerin devralınan teşebbüslerinin yönetimine hiçbir şekilde katılamayacağına, ve
- gerekli gördüğü tedbirlerin alınmasına karar verir.

1.1.2.3.2. Kurul'un Menfi Tespit Kararı

İlgili teşebbüs veya teşebbüs birliklerinin başvurusu üzerine Kurul elinde bulunan bilgiler çerçevesinde bir anlaşmanın, kararın, eylemin veya birleşme ve devralmanın bu Kanun'un 4,6,7. maddelerine aykırı olmadığını gösteren bir "Menfi Tespit Belgesi" verebilir. Bu belge teşebbüslere, takibata uğramayacağı hakkında güvence verir. Ancak bu sınırlı bir güvencedir. Zira, Kurul bu belgenin verilmesinden sonra şu şartlar dahilinde, menfi tespit kaldırılabilir;

- Kararın alınmasına esas teşkil eden herhangi bir olayda değişiklik olması,
- Karara bağlanan şartların ve yükümlülüklerin yerine getirilmemesi,
- Kararın söz konusu anlaşma hakkında yanlış ve eksik bilgiye dayanarak verilmiş olması,

Menfi tespitin kaldırılmasına kadar geçen sürede, ceza uygulanmaz. Ancak son haldeki yanlış ve eksikliğin ilgili teşebbüsün hilesi veya kastı ile gerçekleşmesi halinde karar hiç alınmamış sayılır.

1.1.2.3.3. İhlale Son Verme

Kurul, ihbar, şikayet ya da Bakanlığın talebi üzerine veya re'sen bu Kanun'un 4,6, ve 7. maddelerinin ihlâl edildiğini tespit edene, ilgili teşebbüs veya birliklerine;

- Önce ihlale ne şekilde son verebilecekleri konusundaki görüşünü yazılı olarak bildirir.
- Rekabetin tesisi ve ihlalden önceki durumun korunması için “yerine getirilmesi” ya da “kaçınılması” gereken davranışları kapsayan bir kararı bildirir.

Nihai karara kadar ciddi ve telafi olunmayacak zararların ortaya çıkma ihtimalinin bulunduğu durumlarda, ihlalden önceki durumun koruyucu nitelikte ve nihai kararın kapsamını aşmayacak şekilde geçici tedbirler alabilir.

1.1.2.3.4. Muafiyet

Kanunun 5. maddesi muafiyet verilmesi şartlarını belirlemişse de teşebbüslerin muafiyet için nasıl ve ne zaman başvuruda bulunacağını düzenlememiştir. Muafiyet isteminde bulunacak teşebbüslerin 10. madde gereğince anlaşma, karar ve uyumlu eylemin yapılmasından itibaren bir yıl içinde Kurul’a bildirip muafiyet isteminde bulunmaları gerekir.

Asıl sorun halihazırda mevcut olan anlaşma, karar ve uygulamalar içindir. Geçici 2. maddeye göre, Rekabet Kurulu’nun Rekabet Kurumu’nun teşkilatı ile birlikte oluşturulmasından sonra bu durumun bir tebliğ ile ilan etmesinden itibaren, ilan tarihinden var olan her türlü anlaşma ve kararın 6 ay içinde bildirilmesi gerekmektedir.

Bildirim sağanağından korunabilmesi için Kurul’un grup muafiyetleri tebliğlerini çıkarması gerekecektir.

Ferdi muafiyet kararları en çok 5 yıl için verilebilir ve süre bittiğinde yenilenebilir.

1.1.2.3.5. Ön Araştırma

Kurul re’sen veya kendisine intikal eden başvurular üzerine,

- Soruşturma açılmasına ya da,
- Soruşturma açılmasına gerek olup olmadığının tespiti için ön araştırma yapılmasına karar verir. (Bu hallerde ihbar ve şikayette bulunanlara bilgi verir).
- İddiaları ciddi ve yeterli bulmaz. Bu halde:
 - ya açıkça başvuruyu reddettiğini bildirir.
 - veya hiçbir bildirimde bulunmayarak reddetmiş sayılır.

Her iki halde de menfaatini belgeleyen herkes Kurul'un real kararına karşı yargı yoluna başvurabilir.

Ön araştırma yapılmasına karar verildiği takdirde Kurul Başkanı meslek personeli uzman (ya da uzmanları) roportör olarak görevlendirir. Roportör 30 gün içinde görüşlerini Kurul'a yazılı olarak bildirir. Kurul:

- Soruşturma açılmamasına veya soruşturma açılmasına karar verir.³⁵

1.1.2.3.6. Kurul'un Soruşturmaya Başlaması

Soruşturma yapılmasına karar verildiği takdirde, Kurul görevli roportör veya roportörler ile birlikte soruşturmayı yürütecek Kurul üyesi veya üyelerini de belirler. Soruşturma en geç 6 ay içinde tamamlanır. Gerekirse bir defaya mahsus olmak üzere 6 aya kadar ek süre verilebilir.

Kurul 15 gün içinde soruşturma kararını ilgili taraflara bildirir ve 30 gün içinde ilk yazılı savunmalarını göndermelerini ister.

(Bu sürenin başlayabilmesi için, iddiaların türü ve niteliği hakkında yeterli bilginin de bildirilmesi şarttır).

Kurul'un soruşturmayı başlatma kararı kesindir.³⁶

³⁵İNAN, **A.g.e.**, s.37-41

1.1.2.3.7. Delil Toplama ve Tarafların Bilgilendirilmesi

Kurul adına hareket eden ve Kurul tarafından belirlenip görevlendirilen Kurul üyesi ve roportörlerden oluşan heyet, soruşturma safhasında Kanunun;

- 14. maddeye göre bilgi isteme
- 15 maddeye göre yerinde inceleme yetkilerini kullanabilir.

Yerinde inceleme yetkisi:

- Defterlerin, her türlü evrak ve belgelerin incelenmesini ve gerekirse suretlerinin alınmasını,
- ilgililerden yazılı veya sözlü açıklama istenmesini ve,
- Teşebbüslerin mal varlığına ilişkin mahallinde inceleme yapılmasını kapsar.

İnceleme, Kurul emrinde çalışan uzmanlar tarafından yapılır. İncelemeye giderken uzmanlar yanlarında;

İnceleme konusunu,
amacını ve
yanlış bilgi verilmesi halinde idari para cezası uygulanacağını gösteren bir "yetki belgesi" bulundurlar.

Burada Kanunumuzda bir boşluk olarak göze çarpan husus, Kurul tarafından soruşturma için görevlendirilen Heyetin, 15. maddeye göre yerinde inceleme konusundaki isteklerine uyulmaması halinde süreli para cezası verilmesi öngörüldüğü halde, 14. maddeye göre hiç bilgi verilmemesi halinde 16. maddeye göre ceza uygulanabilmesi için Kurul kararı gerektiğine göre 44. maddedeki yetki belgesi ile giden heyetin veya uzmanların kendilerine eksik yanlış veya yanıltıcı bilgi verenlere karşı ceza

³⁶REKABET KANUNU, "Competition Law", Rekabet Kurumu, Semih Ofset, Ankara, 1997, s.47-48

uygulatabilmeleri için Avrupa birliğinde olduğu gibi, bir kurul kararı almak gerekecektir. Oysa, Kurul kararı olmaksızın, kendilerinden istenen bilgileri etsik, yanlış yada yanıltıcı bilgi verenlere ceza verilmeli; Kurul kararına rağmen istenen bilgiyi vermeyenlere de süreli para cezası öngörülmelidir. Ayrıca Kurul kararına rağmen eksik yanlış veya yanıltıcı bilgi vrenlere daha ağır ceza öngörülmelidir. Haklarında soruşturmaya başlandığı bildirilen tarafların bilgi edinme hakları da 44/2 maddede düzenlenmiştir. Kurum bünyesinde kendileri ile ilgili düzenlenmiş her türlü evrakın ve mümkünse elde edilmiş olan ehr türlü delilin bir nüshasının kendilerine verilmesini taraflar isteyebilirler. Ancak Kurul'un bu yükümlülüğünün, 25. maddenin son fıkrası ile düzenlenen sır saklama yükümlülüğü ile dengeli bir şekilde yerine getirmesi gerekmektedir. Sırrın ifşası niteliğinde ise, bilgi verme yükümlülüğü ortadan kalkar.

Ancak Kurul, tarafları bilgilendirmediği ve savunma hakkı vermediği konuları kararına dayanarak yapmayacaktır.

1.1.2.3.8. Soruşturma Safhası Sonu ve Rapor

Soruşturma sonunda hazırlanan rapor tüm Kurul üyeleri ile taraflara tebliğ edilir ve Kanunu ihlal ettiği belirlenenlerin yazılı savunmalarını 30 gün içinde göndermeleri istenir. Tarafların Savunmalarına karşıda soruşturmaya yürütenler, 15 gün içinde ek yazılı görüş bildirirler Bu da taraflara ve Kurul üyelerine tebliğ edilir. Ek görüşe karşı tarafların 30 gün içinde görüş bildirme hakları vardır.

Bu süreler, haklı gerekçe varsa, bir kez en çok bir katına kadar arttırılabilir.

Tarafların süreleri içinde vermedikleri savunmaları dikkate alınmaz.

1.1.2.3.9. Sözlü Savunma Toplantısı

Ya tarafların talebiyle, ya da Kurul'ca re'sa yapılır. Soruşturma safhasının bitiminden itibaren 30-60 gün içinde yapılmalıdır. Sözlü savunma davetiyelerinin toplantıdan en az 30 gün önce gönderilmesi gereklidir.

Sözlü savunma toplantıları ilke olarak açıktır. Genel ahlak ve ticari sırların korunması gerekçesiyle gizli yapılabilir. Başkan ya da yokluğunda, İkinci Başkanın başkanlığında en az 7 kurul üyesinin katılımıyla olur.

En fazla 5 oturumda sözlü savunmanın tamalanması gerekir. Taraflar 7 gün önceden bildirmek koşuluyla, Hukuk usulü Muhakemeleri Kanunu'nun (HUMK) ikinci Babının (Deliller ve İkamesi) başlıklı Sekizinci Faslında düzenlenen her türlü delil ve ispat vasıtasından yararlanabilirler.

Sözlü savunma oturumlarına taraflar (veya temsilcileri) ile doğrudan veya dolaylı menfaati olduğunu oturumdan önce Kurul'a ispatlayanlar (veya temsilcileri) katılabilirler.

1.1.2.3.10. Nihai Karar

Kurul sözlü savunma toplantısı yaptığı gün veya mümkün olmazsa gerekçesiyle birlikte 15 gün içinde karar verir.

Gizli savunma toplantısı yapılmayan hallerde ise soruşturma süresinin bitiminden itibaren 30 gün içinde karar verilmelidir.

Sözlü savunma toplantısı yapılmasına karar verildiği halde taraflar gelmemişlerse, bir hafta içinde dosya üzerinden karar verilir.

Kurul'un nihai kararı için toplantı yeter sayısı 8; karar sayısı ise 6'dır. İlk toplantıda karar için çoğunluk sağlanamazsa, Başkan ikinci oturumda tüm üyelerin katılımını sağlar. Bu mümkün olmazsa karar toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile alınır. Bu durumda da toplantı nisabı 6'dan az olamaz. ikinci toplantıda ayların eşit çıkması halinde, Başkanın bulunduğu tarafın ayı üstün sayılır.

Nihai kararlar dışındaki kararlar için Kurul'un, 1/3 nisapta yani 4 üye ile toplanabileceği ve salt çoğunlukla karar alabileceği de 51. maddede düzenlenmiştir.

1.1.2.3.11. Kurul Kararlarının Yargısal Denetimi

Kanunun 55. maddesi Kurul'un hangi kararına karşı yargı yoluna gidilebileceğini düzenlemektedir.

Bunlar maddede,

- Nihai kararlar,
- Tedbir kararları,
- Para cezaları,
- Süreli para cezaları olarak sayılmıştır.

Yargı yeri olarak da Danıştay gösterilmiştir.

Bu noktada Kurul'un diğer tasarruf ve kararlarına karşı denetim yok mudur? sorusu akla gelmektedir.

Hemen belirtmelidir ki 2575 Sayılı Danıştay Kanunu'nun 24/d maddesi hükmü nedeniyle, Kurul'un genel düzenleme yetkisine dayanarak tebliğ ve sair düzenleyici tasarruflarına karşı Danıştay'da ilk derece mahkemesi olarak dava açmak mümkündür.

4054 Sayılı Kanunun 55. maddesi ile sayıları davalar için, bu sonraki hükmün 2575 Sayılı Danıştay Kanunu'nu değiştirdiği kabul edilmeli ve bu davalar için Danıştayın görevli olduğu sonucuna varılmalıdır. Ancak, Kanunun 42. maddesine göre soruşturma açmayıp ihbar ve şikayette bulunanların talebini reddetmesi veya reddetmiş sayılması halinde başvurulacak yargı organı ise kanunda gösterilmiştir. O halde, genel kurallara göre, Danıştay Kanununda sayılan davalardan olmadığı için, 2576 Sayılı Kanunun değişik 5. maddesi gereğince idare mahkemesinde dava açılması gerekecektir.

42. maddedeki bu durum gibi, Kurul'un diğer kararlar içinde genel hükümlerin uygulanması yani, Danıştayın değil idare mahkemesinin görevli

alacağı sonucu ortaya çıkmaktadır ki, bu durumun davaların 55. madde ile sayılmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Böylece aynı Kurul'un Kanunda sayılan belli davaları için Danıştay'a gidilebilirken, sayılmayan işlem ve kararları için daha alt mahkeme olan idare mahkemesine gitmek gerekecektir ki, bu çelişkili durumun ancak kanunda değişiklik yapılarak giderilebilmesi mümkündür.³⁷

1.1.3. AB Mevzuatı İle Türk Hukukunun, Rekabet Kurumlarının Örgütsel Yapısı Bakımından Karşılaştırılması

Rekabet Hukuku kurallarını uygulayacak olan kurum bakımından, AB hukukunda da, Türk Yasa Tasarısında da "idari usul sistemi" benimsenmiştir. AB hukukunda rekabet ile ilgili soruşturmaları, Komisyon adına, onun idari birimlerinden olan DGIV yapmakta ve kararlar yine Komisyon tarafından alınmaktadır. Türkiye'deki Yasa Tasarısında belirtilen ve kabul edilen yasada soruşturmaları Rekabet Kurumunun gözetiminde Kurum personeli yapacak ve nihai kararı Kurul verecektir.

Rekabet kurallarını uygulayacak kurumun tabi olacağı usul incelendiğinde, AB Mevzuatı ile Türkiye'deki Rekabet Hukuku benzer hükümler içermektedir ve bu konuda uyum sorunu pek fazla olamayacağı sonucuna varılabilir.

Rekabet kurallarını uygulayan makamların aldığı kararların yapısal denetimi incelendiğinde, yargı organları; AB hukukunda "Bidayet Mahkemesini" (The Court of First Instance) ve AB Adalet Divanı (The European Court of Justice) iken, bu konuda Türkiye'de yetkili Mahkeme "Danıştay"dır. AB hukukunda adli yargı ve idari yargı şeklinde bir ayırım olmadığı için, AB Adalet Divanı nihai yargı merci durumundadır. Bidayet Mahkemesi ise, esas itibarıyla bir istinaf mahkemesi niteliğindedir.

Türkiye'deki idari yargı sisteminde mahalli ve bölge idare mahkemeleri de bulunmakta ve Danıştay, esas itibarıyla temyiz merci olarak görev

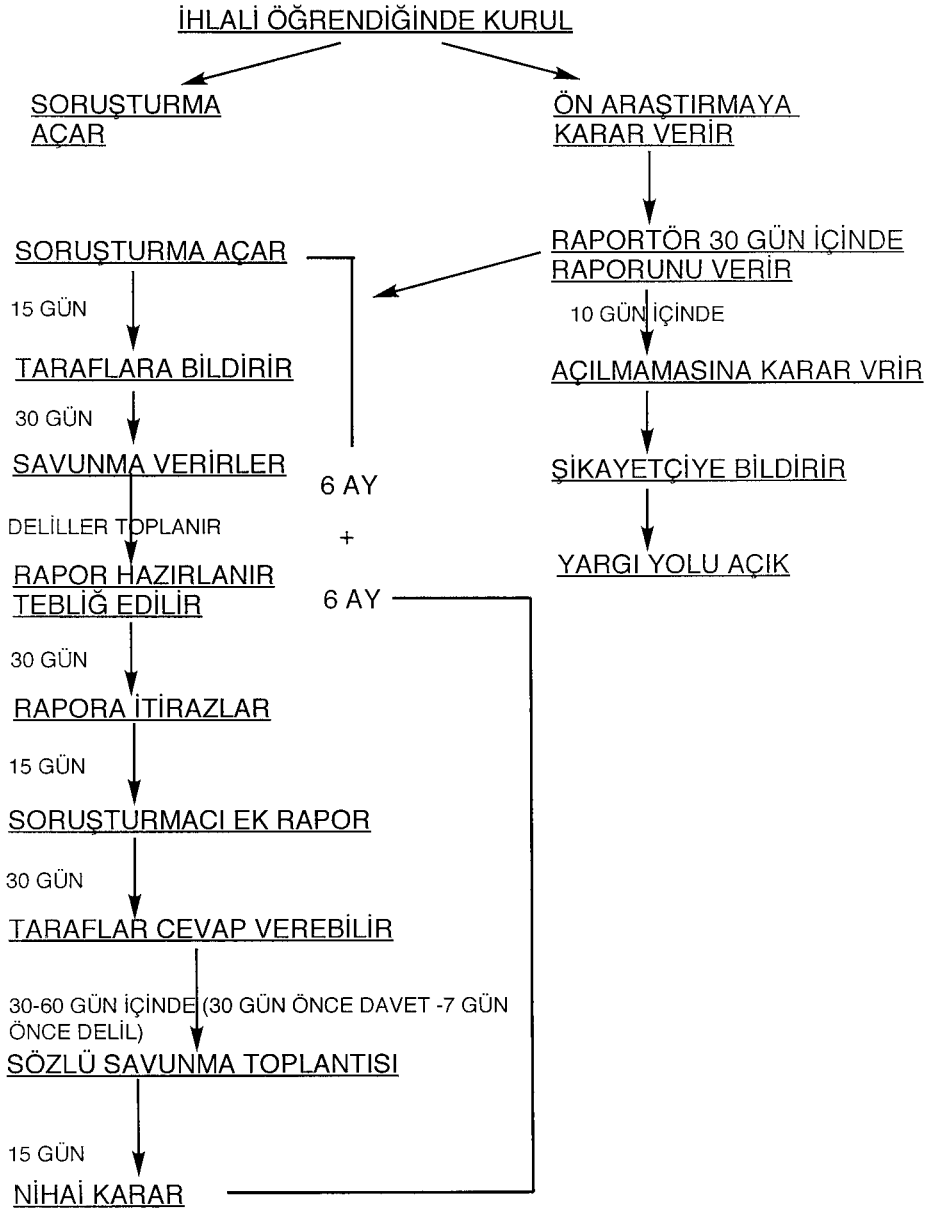
³⁷EROL, a.g.e., s. 39-45.

yapmaktadır. Fakat, doğrudan Danıştay'da görülecek davalar da mevcut olup, kanunla belirlenmiştir. Rekabet Kurulu kararlarının özel uzmanlık gerektirmesi nedeniyle, bu konuyla ilgili davalarında doğrudan Danıştay'da görülmesi öngörülmüştür.

Sonuç olarak, AB rekabet hukuku mevzuatı ile Türkiye'deki rekabet hukuku arasında rekabet kurallarını uygulayacak kurumların örgütsel yapısı itibarıyla bir çelişki olmadığı, paralel düzenlemeler dolayısıyla, AB ile mevzuat uyumu konusunda önemli bir adım atılmıştır.³⁸

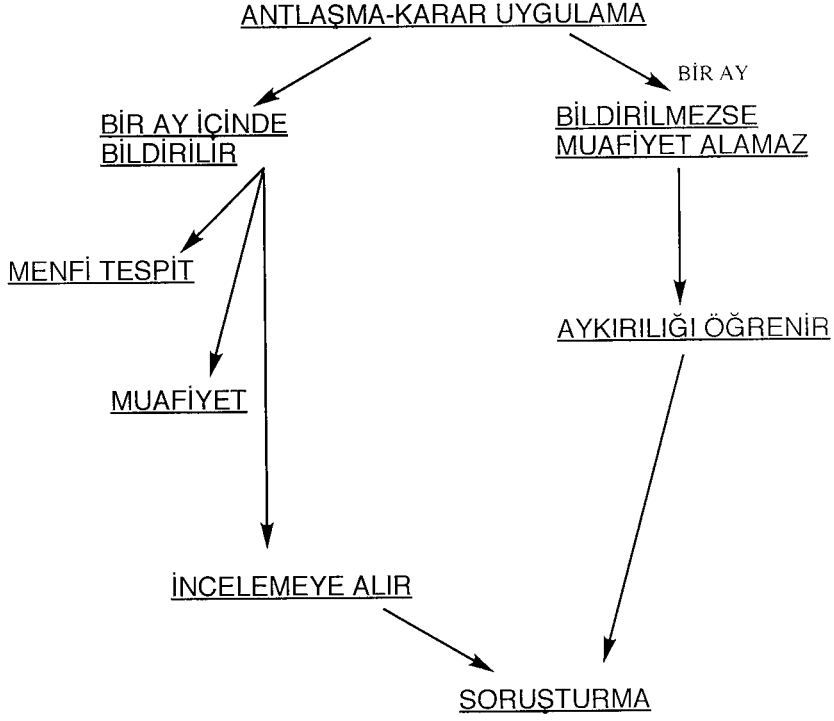
³⁸DPT, **Şirketler Hukuku -Rekabet Hukuku -Kamu İhaleleri - Devlet Yardımları -Fikri Sınai Haklar, Türkiye-AT Mevzuat Uyumu Sürekli İhtisas Komisyonu Raporları**, Cilt 1, Ankara, Kasım 1995, s.28-29.

Şekil 2.1.
Kurul'un İhlali Öğrendiğinde İzlediği Aşamalar

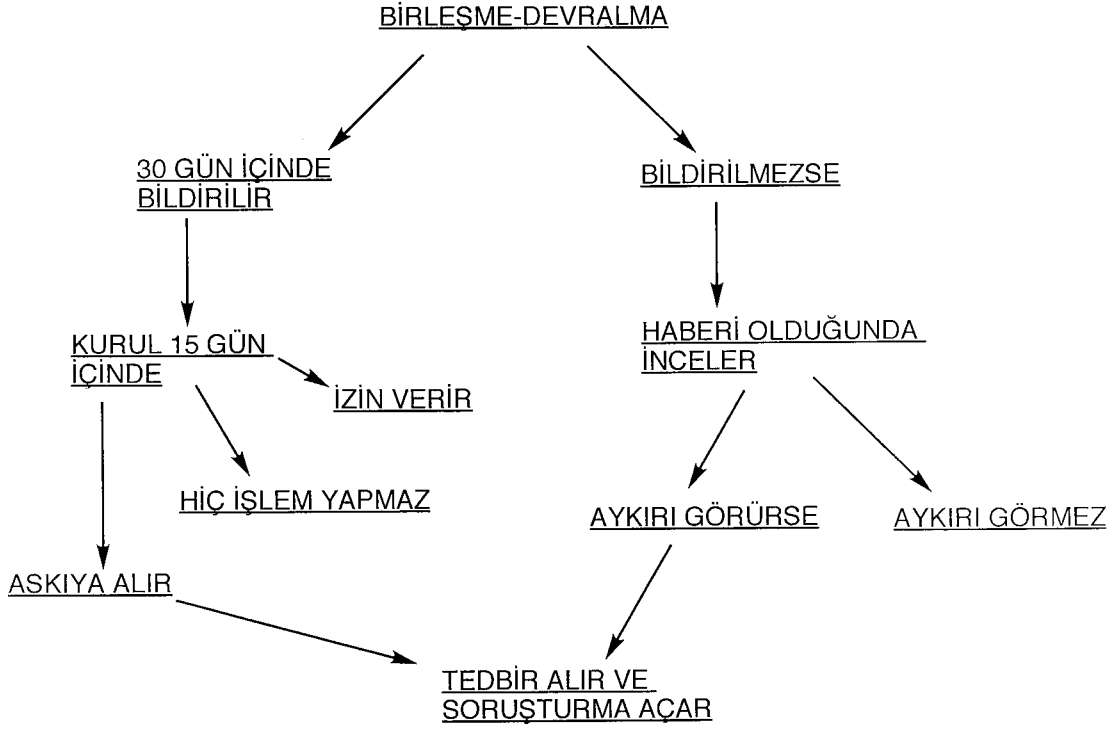
Kaynak: Nurkut İNAN, "Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Etkisi", TES-AR Yayınları No: 20, Ankara, 1996, s.47.

Şekil 2.2.
Antlaşma-Karar, Uygulama Sırasında İzlenen Aşamalar

Kaynak: Nurkut İNAN, "Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Etkisi", TES-AR Yayınları No: 20, Ankara, 1996, s.48.

Şekil 2.3.
Birleşme ve Devralma Sırasında İzlenen Aşamalar

Kaynak: Nurkut İNAN, "Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Etkisi", TES-AR Yayınları No: 20, Ankara, 1996, s.49.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRK REKABET POLİTİKASINA ETKİLERİ

1. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TÜRK SANAYİNİN REKABET GÜCÜ

Dünya ekonomisinde küreselleşme ve bölgeselleşme eğilimleri son yıllarda giderek belirginleşmeye başlamıştır. Bu eğilimler, uluslararası ticaretteki rekabet olgusunun önemini daha da arttırmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da Dünya ülkeleri dış ekonomik ilişkiler bakımından rekabetin giderek öne çıktığı bir ortamda yer almaktadır. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) Uruguay görüşmeleri 15 Aralık 1993'te sonuçlanmış ve 1994 yılında üye ülkeler arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma sonucunda uluslararası ticareti sınırlandıran çeşitli engellerin zaman içinde kaldırılması kararlaştırılmıştır.³⁸

Dünyada bütün bu gelişmeler olurken, Türkiye'de sanayileşme süreci 50 yıldır ivme kazanmıştır. Bugünkü sanayimizin ilk ve planlı kuruluş safhası 1933-1939 dönemine dayanmaktadır. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile başlayan bu dönemde birçok önemli sanayi tesisi kurulmuştur. II. Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğrayan bu dönem sonucunda, yeni sanayileşme hamlesi 1948 yılından sonra başlamış ve 1960 tarihinden itibaren hızlanmıştır.

Türk sanayinin 1960-1985 döneminde yeni kuruluyor olmasının getirdiği avantaj ile, AB sanayinden % 80 daha yüksek bir gelişme hızı gerçekleştirmiştir.³⁹

³⁸Osman KÜÇÜKAHMETOĞLU, "Gümrük Birliği ve Türkiye'nin Rekabet Gücü", **Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi**, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, Sayı: 19, 1995, s.29.

³⁹TİSK, **Türkiye'nin Rekabet Gücü (AB Ülkeleri, Japonya ve ABD Karşılaştırması)**, TİSK İnceleme Yayınları, Yayın No: 152, s.37.

Aslında, Türkiye’de serbest piyasa ekonomisine geçiş için ilk adım, 24 Ocak 1980 yılında alınan kararlar ile atılmıştır. Bu kararlarla dışa açılma politikaları ön plana çıkarılmış, dış ticaret hacmi genişlemiş ve yabancı sermaye yatırımları artmıştır.

Ekonomide başlayan bu liberalleşme hareketleri sonucu, Türkiye dış pazarlardan pay alma yarışına katılmış ve değişen dünya düzenini yakalama çabasına girmiştir.

Ancak, bugün Türkiye sahip olduğu ekonomik ve sosyal faktörler nedeniyle diğer ülkelerle rekabet etme konusunda önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Türkiye’nin içinde bulunduğu olumsuz koşullardan bazıları şunlardır: Dünya ticaretinden aldığı payın azlığı, konsolide bütçe harcamalarının ve açıklarının sürekli artması, dış ticaret açıklarının büyümesi, ekonomik büyüme hızında görülen istikrarsızlıklar, kişi başına düşen GSMH’nin diğer ülkelere göre düşük seviyelerde kalması, yeni istihdam imkanlarının azlığı, yüksek işsizlik oranları, nisbi olarak zaten düşük olan yabancı sermaye yatırımlarının azalma eğilimine girmesi, yüksek enflasyon oranları ve kayıt dışı sektörün ekonomi içindeki payının büyümesi.⁴⁰

Türkiye’nin AB’ne tam üye olmadan Gümrük Birliği’ne geçmesi bir takım sakıncaları da beraberinde getirmiştir. Bu sakıncaların en önemlilerinden birisi, AB’nin 3. ülkelere uyguladığı ekonomik ve ticari politikaların Türkiye’ye tek taraflı olarak uygulanacak olmasıdır.

1996 yılında gerçekleştirilen Gümrük Birliği ile Türkiye Ekonomisi, rekabet gücü açısından son derece önemli bir dönemece girmiştir. Rekabet gücünde ortaya çıkacak azalma, dış ticaret dengesi, üretim, istihdam gibi iktisadi değişkenleri olumsuz yönde, rekabet gücünün yükselmesi ise sözkonusu değişkenleri olumlu yönde etkileyecektir.

AB ile Gümrük Birliği’nin gerçekleştirilmesi durumunda imalat sanayiinin rekabet gücü konusunda İstanbul Sanayi Odası’nın 1995 yılında yayınlanan anket araştırmasında, sektörlerin Gümrük Birliği’nden etkilenme

⁴⁰TİSK, A.g.e., s.37

durumları ortaya konmuştur. İstanbul Sanayi Odası, 3,5 aylık bir çalışma sonucunda; İSO üyesi tüm işyerlerini, Türkiye'nin 500 büyük firması ve üyesi olmayan diğer özel kuruluşları da kapsayan araştırmasını, "Gümrük Birliği'nin İmalat Sanayi Sektörü Üzerindeki Etkileri ve Bu Sektörün Rekabet Gücü" ismi altında yayımlanmıştır.⁴¹

⁴¹S.Rıdvan KARLUK, **Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye**", Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar:8, Turhan Kitabevi, Ankara 1997, s.340-341.

Tablo 3.1.
Gümrük Birliği'nin İmalat Sanayi Üzerindeki Etkileri ve
Sektörün Rekabet Gücü

Faktörler	İmalat Sanayi					
	Küçük		Orta		Büyük	
	Eş Seviyede ya da Yüksek Rekabet Gücüne Sahip Firma Oranı	Toplam Rekabet Gücü	Eş Seviyede ya da Yüksek Rekabet Gücüne Sahip Firma Oranı	Toplam Rekabet Gücü	Eş Seviyede ya da Yüksek Rekabet Gücüne Sahip Firma Oranı	Toplam Rekabet Gücü
1. İşgücü Maliyeti	66,3	+	77,6	+	73,5	+
2. Kullanılan Teknoloji	19,3	-	41,5		73,5	
3. Ürün Standartları	57,1		71,3		75,9	
4. Ekonomik Ölçek	16,6	-	25,5	-	41,6	
5. Yan Sanayi	37		32,7		32,6	
6. Nitelikli İşgücü Bulunabilirliği	40		38,7		41,4	
7. Enerji Maliyeti	37,7		38,9		25,2	
8. Hammadde Maliyeti	46,9		58,9		55,5	
9. Hammadde Bulunabilirliği	54		48,1		51,5	
10. Finansal Yapı	16,6	-	28	-	40,6	
11. Ekonomik Alt Yapı	8,8	-	15	-	18,7	-
12. Bürokrasi	11,3	-	20,9	-	13,7	-
13. Ürünlerin Dış Pazardaki İmajı	27,1	-	32,8		57,6	
14. Uluslararası İlişkiler (Pazarlama, Altyapısı, Üyelik)	14,4	-	15,5	-	27,4	
15. İşgücü Verimliliği	41,8		29,2		31,3	
16 Finansman Maliyeti	24	-	29,4		21,8	-
-Rekabet Gücü	35,2		47		57,8	

(-) Rekabet Gücü Yok, () Eş Seviyede Rekabet Gücü Var, (+) Yüksek Rekabet Gücü Var.

Kaynak: Rıdvan KARLUK, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İMKB Yayınları, İstanbul 1996, s. 635.

İSO üyesi işyerlerini, 500 büyük firmayı ve üye olmayan özel kuruluşları kapsayan araştırma sonuçları, Türkiye'deki geniş sanayi kitlesinin, AB ülkeleri ile rekabete hazır olduklarını ortaya koymuştur. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, katılan küçük boy işletmelerin % 35,2'si, ortaboy işletmelerin % 47'si, büyük boy işletmelerin ise % 57,5'i AB ülkeleriyle rekabete hazır olduklarını belirtmişlerdir.

Gümrük Birliği'nden en fazla etkilenecek rekabet gücü düşük sektörlerin başında kürk, deri ve ayakkabı sanayisi gelmektedir. Bu sektörler içinde büyük ölçekli işletmelerin % 44'ü orta ölçekli işletmelerin % 36.8'inin rekabet gücü aynı seviyede veya yüksekken, küçük ölçekli işletmelerin tamamının rekabet gücü düşüktür.

Tablo 3.1'de sıralanan rekabet gücü göstergeleri açısından sektörlerle göre ayırım yapıldığında ise, küçük işletmeler arasında giyim, otomotiv ve diğer taş ve toprağa dayalı sanayiler, diğer sektörlerle göre daha avantajlıdır. Ancak toplam rekabet gücü göstergesi, bu sektörlerin, rekabet üstünlüğüne değil, AB ülkeleriyle eş seviyede rekabet gücüne sahip olduklarını göstermektedir. Toplam rekabet gücü göstergesinin, bu sektörlerde düşük olmasına rağmen, gıda, kağıt, metal eşya, kimya-ilaç, dokuma ve diğer imalat sanayiinde AB ülkelerindeki üreticilerle eş seviyede rekabet gücüne sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Toplam rekabet gücü göstergesi açısından rekabet gücünün hiç olmadığı sektörler ise, deri-ayakkabı, orman ürünleri, lastik ve plastik ana metal sanayi, makina (elektrikli hariç), elektrikli makina sanayi olarak sıralanabilir. Orta boy işletmelerde ise, orman ürünleri, petrol ürünleri, diğer taş ve toprağa dayalı sanayi ürünleri, ana metal sanayi ve diğer imalat sanayi kesimlerinin AB ile rekabet güçleri diğer sektörlerle göre daha yüksektir. Bu sektörlerin dışında giyim, dokuma, gıda sektörleri başta olmak üzere çanak ve porselen, otomotiv ve makina sektörleri AB ülkeleriyle aynı seviyede rekabet gücüne sahipken, orman ürünleri, kağıt, lastik, metal eşya sektörleri eş seviyede rekabet sınırının tabanında yer almaktadır. Orta boy işletmelerde, diğer ana metal sanayi ve ayakkabı ile deri sektörlerinin rekabet güçlerinin olmadığı araştırma sonuçlarındandır.

Büyük boy işletmelerde, rekabet gücü açısından eş seviyede rekabet gücüne sahip olan sektörlerin başında Kağıt, giyim, doküman, petrol ürünleri, lastik ve plastik, diğer taş ve toprağa dayalı sanayi kesimi yer almaktadır. Bu sektörleri izleyenler ise, gıda, ana metal sanayi, elektrikli makineler ve metal eşya kesimi olarak sınırlanabilir. Eş seviyede rekabet sınırına çok yakın fakat rekabet gücü düşük olan sektörler ise; diğer ana metal sanayi, otomotiv sanayi ve diğer imalat sanayi olarak sıralanabilir.

Ayrıca deri ve ayakkabı sanayi de eş seviyede rekabet gücünün altında kalan sektörler arasındadır.

Sektörlerin rekabet gücüne bakıldığında, küçük ölçeklilerde kürk, deri ve ayakkabı sanayi, orman ürünleri ve mobilya sanayi, kağıt ve basım sanayiinde rekabet gücü sıfır olarak bulunmuştur. Orta ölçekli işletmelerde rekabet gücü en düşük olanlar ise, orman ürünleri ve mobilya sanayisidir. Büyük ölçeklilerde, en düşük rekabet gücü elektrikli olanlar hariç makina sanayiindedir. Bütün ölçekler itibariyle en yüksek rekabet gücü ise diğer imalat sanayi grubundadır (yüzde 100).

İSO'nun yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, küçük ölçekli işletmelerin % 24.8'ini, orta ölçekli işletmelerin ise % 55.3'ü teşviklerden yararlanırken büyük ölçeklilerde bu oran % 93.5'tir. Yine, Eximbank kredilerinden en fazla yararlanan grup büyük ölçekli işletmelerdir. Ölçeklere göre oranları verirsek, küçük işletmelerde % 8.3, orta ölçeklilerde % 19.7, büyük ölçeklilerde ise % 56.4'tür. Gümrük Birliği'ne girilmesi ile teşviklerin kalması sözkonusu olacağından bundan en fazla etkilenen büyük ölçekli işletmeler olacaktır.

Bütün ölçeklerde işletmelerin yaklaşık yarısının girdi kaynağını, yerli üreticilerin sağladığı ürünler oluşturur. İşletmelerin % 30'u ithal ürünleri öncelikli olarak kullanmaktadır. Bu durum, Gümrük Birliği'nin ve ortak gümrük tarifelerinin, işletmeleri girdiler açısından önemli ölçüde etkileyeceğini göstermektedir. İthal girdilerin en fazla kullanıldığı ölçek ise orta ölçekli işletmelerdir. Gümrük Birliği ile, yabancı ürünlerle en fazla rekabet, büyük ölçekli işletmelerde olacaktır. Çünkü iç pazarda ithal ürün rakibi olmayanların oranı, küçük işletmelerde %21.8, orta ölçeklilerde % 26.8, büyük ölçeklilerde ise % 13.2'dir.

İhracat yapan işletmeler arasında, küçük ölçekliler % 43.8, orta ölçekliler % 64.4, büyük ölçeklilerde ise % 85 oranında bir paya sahiptirler. Bütün bu ölçeklilerde dış pazar ağırlığını AB ülkeleri oluşturur. Gümrük Birliği'nin kendilerini olumlu yönde etkileyeceğini düşünen işletmeler için de küçük ölçekliler % 55.9, orta ölçekliler ise % 56.5 oranındadır. Gümrük Birliği'nden olumsuz yönde etkileneceğine inanan işletmelerin oranı ise

küçük ölçeklilerde % 27, orta ölçeklilerde % 17.2, büyük ölçeklilerde ise % 18.9'dur.

Tablo 3.1'de de görüldüğü gibi toplam 16 faktör açısından yüksek, eşit ve düşük rekabet gücü sınıflaması yapıldığında küçük işletmeler sadece işgücü maliyeti bakımından yüksek rekabet gücüne sahiptirler. Ürün standardı, nitelikli işgücü, yan sanayi, enerji maliyeti, hammadde maliyeti, hammadde bulabilme ve işgücü verimliliği bakımlarından küçük işletmeler eşit rekabet gücüne sahiptirler. Küçük ölçekliler, teknoloji, ekonomik ölçek, finansal yapı, ekonomik altyapı, bürokrasi, dış pazar imajı, uluslararası ilişkiler ve finansman maliyeti bakımından düşük rekabet gücüne sahiptirler.

Orta ölçekli işletmelerde ise, yüksek rekabet gücüne sahip tek faktör işgücü maliyetidir. Bu işletmelerinde ekonomik ölçek, finansal yapı, yan sanayi, ekonomik altyapı, bürokrasi, dış pazar imajı, uluslararası ilişkiler, işgücü verimliliği ve finansman maliyeti bakımından rekabet güçleri düşüktür.

Büyük ölçekli işletmelerde ise yüksek rekabet gücü işgücü maliyetindedir. Bu ölçekte de yan sanayi, enerji maliyeti, finansal yapı, ekonomik altyapı, bürokrasi ve finansman maliyeti bakımından rekabet gücü düşüktür. Diğer faktörlerde ise eşit rekabet gücü ya da eşite yakın rekabet gücü sözkonusudur.

AB'nin standartları hakkında bilgi sahibi olmayan işletmeler ise, küçüklerde % 54.9, orta ölçeklilerde % 27.9, büyüklerde ise % 8'lik bir orana sahiptir.

Araştırmaya yapan İstanbul Sanayi Odası, bu göstergelere rağmen rekabet gücünü ölçmek için yapılan bu ve benzeri çalışmaların dinamik gerçekleri yansıtmadığını ileri sürmektedir. Çünkü Birliğe giden ülkelerde etkilenme sektör bazında olmaktadır. Rekabet edebilirlikten sektörler değil, firmalar daha çok etkilenmektedir. Bazı firmalar olumlu etkilenirken bazıları olumsuz yönde etkileneceklerdir.

Araştırma sonunda Gümrük Birliği'nin, işletmeler üzerindeki muhtemel

etkileri ve alınması gerekli tedbirler sıralanmıştır. Bunlar, ⁴²

- Tüm ölçeklerde toplam işyerlerinin yarısından fazlası Gümrük Birliği'nin firmalarını olumlu yönde etkileyeceğini belirtmişlerdir. Ancak sektörlerle inildiğinde, önemli görüş ayrılıkları bulunduğu görülmektedir. Bu olgu, Gümrük Birliği'nin etkileri hakkında genelleme yapmayı engellemektedir.
- Teknolojik yenileme, ürün geliştirme ve pazarlama konuları Gümrük Birliği'ne giriş öncesi firmaların ağırlık verilmesini istedikleri konuların başında gelmektedir. Ölçek büyüdükçe özellikle verimlilik konusu, teknolojiyi yenileme kadar önem kazanan bir faktör konumuna gelmektedir.
- AB Ülkeleri standartları konusunda küçük işletmelerin büyük bir bölümü bilgi sahibi değildir. Ölçek büyüdükçe bu standartları bilenlerin sayısı hızla artmaktadır. Diğer önemli bir nokta ise standartların tümüyle uyum konusunda büyük işletmeler dışındaki ölçeklerde önemli sorunların bulunduğuudur.
- Ankete katılan firmalar, Gümrük Birliği'yle rekabet gücü düşük sektörlerin önemli sorunlarla karşılaşması, işsizlik artışı, ithalat sıçraması sebebiyle dış ticaret açığının yükselmesi gibi birçok sorunun yanında, teknolojiyi daha yakından izleme, kalite kavramının benimsenmesi, ihracat şansının artması gibi birçok yararı sıralamışlardır. Ayrıca, yeni pazarlar, teknoloji yenileme, ihracat gibi konularda devletin desteğinin gerekliliği, bürokratik engellerin kaldırılması gibi birçok yapısal sorunun çözümlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Geçmiş yıllarda Dünya Ekonomik Forumu'nun yaptığı Dünya Rekabet Gücü araştırmasına (1989) göre Türkiye, OECD üyesi ülkeler arasında Portekiz, Yunanistan ve Macaristan'ın önünde yer alarak 20. sıradadır. Sıralama Tablo 3.2.'de görülmektedir.

⁴²KARLUK, **Avrupa Birliği...**, s.629-632.

Tablo 3.2.
OECD Üyesi Ülkelerin Rekabet Gücü Sıralaması

1. Japonya	13 İrlanda
2. ABD	14. Norveç
3. Almanya	15. Fransa
4. İsviçre	16. Avustralya
5. Kanada	17. İtalya
6. Avusturya	18. Yeni Zelanda
7. Hollanda	19. İspanya
8. Danimarka	20 Türkiye
9. Finlandiya	21. Portekiz
10. İngiltere	22. Yunanistan
11. Belçika/Lüksemburg	23. Macaristan
12. İsveç	

Kaynak: Sübidey TOGAN, **1980’li Yıllarda Türk Dış Ticaret Rejimi Liberalizasyonu**, Türk Eximbank Araştırma Dizisi 1.

Topluluk ile Türk Ekonomisi arasındaki rekabet imkanlarını araştıran bir diğer çalışmada DPT tarafından yapılmıştır. DPT’nin koordinatörlüğünde gerçekleştirilen “Türk Sanayiinin AT Karşısında Rekabet İmkanları Özel İhtisas Komisyonu Raporu”nda, imalat sanayi üretimi içinde % 69 paya sahip olan sektör grubunun olduğu ortaya konulmuştur. Yapılan araştırmaya göre, sektör grubunun % 1.8’inin rekabet şansının az, % 40’ının ise alınacak tedbirler ile güç kazanabileceği belirlenmiştir.⁴³

2. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE İZLENECEK REKABET POLİTİKASININ TÜRK EKONOMİSİNE ETKİLERİ

AT ile Türkiye arasında 1963 yılında imzalanan Ortaklık Antlaşması ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol taraflar arasında gümrük birliği

⁴³KARLUK, **Avrupa Birliği...**, s.634.

ile bütünleşmeyi esas almıştır. Buna göre daha 1971 yılında Avrupa Topluluğu, Türk menşeli sanayi ürünlerinden her türlü gümrük vergisi, eş etkili vergi ve miktar kısıtlamalarını kaldırmıştır. Türkiye ise, benzer uygulamayı 12 ve 22 yıllık listeler biçiminde düzenlenen mal gruplarına göre yürürlüğe tedricen koymayı taahhüt etmiştir. 22 yıllık süre 1 Ocak 1995 tarihinde tamamlanmıştır. Katma Protokol gereği Türkiye bu bildirimleri önceden saptanmış bir takvim doğrultusunda üstlenmiştir. Fakat 1970'li yıllardaki ekonomik sorunlar neticesinde indirimler gerçekleştirilememiştir. 1980'li yılların sonlarından itibaren gecikmeler hızla telafi edilmiştir. 1990'lı yılların başında siyasi irade sağlanarak 1.1.1995 tarihinde gümrük birliğinin gerçekleşmesi kesin olarak Türk Hükümetince beyan ve teyit edilmiştir.

Yapılan anlaşmalar gereği gümrük birliği bu aşamada sadece sanayi ürünlerini kapsamakta, ancak yakın bir gelecekte hizmet ve tarım sektörüne de uygulanacaktır.

Bu durumda gümrük birliği iki boyutta irdelenebilir;

Birinci boyutta **tarife bazında uyum** sözkonusudur.

- AB menşeli tüm sanayi ürünlerine gümrük ve eş etkili (TKF) tüm vergilerin kaldırılması,
- AB menşeli tüm sanayi ürünlerine miktar kısıtlamalarının kaldırılması,
- Birliğin Ortak Gümrük Tarife'sinin (OGT) Üçüncü Ülke menşeli mallara uygulanması.

İkinci boyutta **mevzuat bazında uyum** sözkonusudur. Mevzuat bazındaki uyum ise iki başlıkta incelenebilir.

Rekabet Hukuku'na uyum kapsamında:

- Fikri ve sınai mülkiyet haklarıyla ilgili düzenlemeler AB mevzuatına uygun biçime getirilecektir.

- Her türlü yatırım ve ihracat teşviki AB normlarında verilebilecektir.
- Kamu ihalelerinde AB mevzuatı uygulanacaktır.
- Şirket birleşmelerini düzenleyici mevzuat kabul edilecektir
- Vergi mevzuatlarında yakınlaşma sağlanacaktır. İç vergi uygulamalarında milli ayrıcalık kaldırılacaktır.
- Çevre koruma mevzuatı AB normlarında uygulanacaktır.
- Tüketiciyi Koruma Mevzuatı AB mevzuatına uygun düzenlenecektir.

Ortak Ticaret Politikası'na uyum kapsamında:

- TARIC aynen kabul edilecektir.
- Avrupa Birliği'nin Gümrük Kodu uygulanacaktır.
- Türkiye hiç bir şekilde üçüncü ülkeler ile ticaret anlaşmaları imzalamayacak ve Birliğin imzaladığı anlaşmaları aynen kabul edecektir.
- Birliğin OTP dahilindeki Üçüncü ülkelere karşı uyguladığı tarife dışı koruma engellerini Türkiye de uygulayacaktır.

Yukarıda sözü edilen hususlara uyumda tarife bazındaki uyum gümrük birliğinin hukuki zorunluluğudur ve olmazsa olmaz kuralıdır.⁴⁴

1996 yılında Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi Türk Ekonomisi üzerinde önemli etkilere neden olmuştur. Bu etkilerden en önemlisi birçok sanayiinin, AB ülkelerinin sanayileriyle rekabet etme zorunluluğunda kalmalarıdır. Gümrük Birliği sonucunda bir

⁴⁴Arif ESİN, Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında Tamamlanmakta Olan Gümrük Birliği'nin Ana Esasları Üzerine Görüşler, Yayınlanmamış Notlar, 1997.

kısım sanayi sektörü olumlu etkilenirken, bir kısımda olumsuz yönde etkilenmektedir. Sanayi sektörünün rekabet açısından olumsuz yönde etkilenmemesi için, bazı tedbirlerin alınması gerekir. Bu tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz;⁴⁵

- Yatırımlar, ürün bazında uzmanlaşmanın olduğu, ihraç şansı olabilecek ve ileri teknolojiye dayalı işletmelere kaydırılmalıdır.
- Küçük sanayi siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri gibi kurumsallaşmış üretim merkezlerinde üreticilerin yönetimde yer alacağı çok ortaklı dış ticaret şirketlerinin kuruluşu desteklenmelidir.
- Ortak yatırım ve bilgi ile teknoloji değişim programlarına, yurt dışındaki fuar ve tanıtım organizasyonlarında Türk firmalarının etkin katılımı sağlanmalıdır.
- Türkiye'nin yurt dışında tanıtımına yönelik faaliyetler arttırılmalıdır.
- Ekonomik ve politik istikrar sağlanarak Türkiye'nin risk puanı düşünölmelidir.
- Sanayinin AB standartlarına uyumunun sağlanması için TSE tarafından sürdürölmekte olan çalışmalara, sanayi içinden gelen uzmanların katılımı sağlanmalıdır.
- Küçük sanayicilere kalite sistemleri ve kalite konusunda verilen teknik destek yeterli seviyeye çıkarılmalıdır.
- Yerli firmalara verimliliği arttırıcı, modern işletmecilik ve çalışan işgücünün beceri seviyesinin yükseltilmesine yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilmelidir.
- Entegre ve düşük verimle çalışan Kamu tesisleri, optimum ölçekte, verimli özel işletmelere dönüştürölmelidir.

⁴⁵KARLUK, "Gümrük Birliği.....", s. 338-341.

- İşletmelerin moden ve sağlıklı şartlarda üretim yapabilmeleri için Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerinin yapımı özendirilmelidir.

Gümrük Birliği gerçekleştirildikten sonra Türkiye Ekonomisi'nin rekabet gücünde meydana gelen değişimler ekonomik verilere de yansımıştır. 1996 yılı ilk yarısında yaşanan olumsuz siyasi gelişmelere rağmen, ekonomik faaliyette beklenilenden daha iyi bir performans gerçekleşmiş ve 1996 yılında ekonomik büyüme, hedeflenenin de üzerinde bir oranla % 7.1 olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında 4.4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşen cari işlemler açığının önemli nedenlerinden birisi, Gümrük Birliği'ne bağlı olarak 1996 yılı ithalatının 1995 yılına göre % 18.9 oranında artış göstermesi, buna karşın ihracattaki artış oranının ise % 7.1 düzeyinde kalmasıdır.

AB'nin daha ileri bir entegrasyon sürecine girmiş olması, Türkiye-AB Gümrük Birliğinin uygulanmasına yönelik ilkeler açısından katma Protokol'de öngörülenden daha kapsamlı bir düzenlemeye gidilmesi zaruretini doğurmuş ve bu çerçevede, 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye AB arasında malların serbest dolaşımını temin edecek düzenlemelere uyum sağlanmıştır.⁴⁶

AB'nin ortak ticaret ve rekabet politikalarının üstlenilmesi amacıyla yapılmakta olan hukuki ve kurumsal düzenlemeler, Uruguay Round sonucunda ekonomik ve ticari alanda oluşan yeni dünya düzenine de ayak uydurmamıza imkan tanıyacak bir zemin hazırlamaktadır.

1996 yılında EXIMBANK, ihracat kredisi, ihracatta sigorta ve garanti programları uygulamasına devam etmiş, ihracat kredi maliyetlerinin düşürülmesi ve uluslararası rekabet gücüne destek olunması amacıyla kredi şartlarında iyileştirici düzenlemelere gitmiştir. Kısa vadeli döviz kredilerinin daha etkin kullanımı ve özellikle Küçük ve Orta Ölçekli işletmelerin (KOBİ) ihracat taahhütlerini yerine getirebilmelerinde kolaylık

⁴⁶Reyhan ATMACA, "İki Yıllık Gümrük Birliği Uygulaması" **İkinci Yılında Gümrük Birliği, Seminer 8-9 Kasım 1997**, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 1998, s.32-33

sağlanması amacıyla kredi programlarının kredilendirme oranı %100'e yükseltilmiştir. Performans döviz kredilerinin asli teminat oranlarında indirimle gidilmiş ve Gümrük Birliğinden önemli ölçüde etkileneceği düşünülmüş KOBİ'lere kullandırılan kısa vadeli döviz kredilerinde artış sağlanmıştır.⁴⁷

GATT taahhütlerimiz ve 1996 yılı itibariyle Avrupa Birliği ile gerçekleştirdiğimiz Gümrük Birliği çerçevesinde, ihracatta doğrudan parasal teşvik uygulamaları 01.01.1995 tarihinden itibaren sona erdirilmiş ve AB mevzuatına uygun olarak hazırlanarak 01.06.1995 yılında yürürlüğe giren "İhracattan Devlet Yardımları" Kararı çerçevesinde, araştırma ve geliştirme, çevre maliyetlerinin desteklenmesi, eğitim yardımı, yurt dışı ofis, mağaza işletme ve tanıtım desteği, pazar araştırması, istihdam (Yol-Açma), patent-faydalı model desteğine yönelik yardımlara öncelik verilmiştir. Söz konusu Karar, asıl uygulama imkanını 1997 yılı içinde bulmuştur. Devlet yardımları ve tarımsal ürün ihracat iadeleri kapsamında, 1997 Aralık sonu itibariyle, ihracatçı hakedişleri olarak 17,9 trilyon TL ödeme yapılmıştır. 1997 yılında 14,2 milyar dolarlık ihracat taahhüdü karşılığında 8,1 milyar dolarlık ithalat için gümrük muafiyeti sağlanmıştır. Ekonomimiz içerisindeki payı ve önemini ihracata aynı oranda yansıtamayan KOBİ'lerin bir organizasyon altında toplanarak dünya pazarlarına açılmalarını, dış ticarete uzmanlaşmalarını ve böylece daha etkin faaliyet göstermelerini teminen özellikle KOBİ'lere Dış Ticaret Müsteşarlığınca "SDŞ Statüsü" verilmesi amacıyla, Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin Statüsüne İlişkin 96/39 sayılı Tebliğ 26.12.1996 tarihinden itibaren yürürlüğe konulmuştur. SDŞ çatısı altında örgütlenmelerini özendirmek amacıyla, KOBİ'ler ihracatta devlet yardımlarının hedef grubu haline getirilmiş olup, bu yardımlardan öncelikle yararlandırılmaktadır.⁴⁸ İhracat ürünlerine, dünya piyasalarında rekabet gücü kazandırmak, ihracatçılara dünya piyasa fiyatlarından hammadde sağlamak, ihraç ürünlerini çeşitlendirerek ihracatı arttırmak amacıyla, daha önce uygulanan İhracatı Teşvik Mevzuatı, Avrupa Topluluğu Gümrük Kodu'na uydurularak Dahilde İşleme Rejimi Kararı olarak yürürlüğe girmiştir. Geçici İhracat Rejimi, Avrupa Topluluğu Gümrük Kodu'na uydurularak Hariçte İşleme Rejimi kararı olarak düzenlenmiştir.⁴⁹ 1996

⁴⁷KARLUK, "Gümrük Birliği.....", s. 371

⁴⁸Türkiye'nin Dış Ticareti, <http://www.foreigntrade.gov.tr>.

⁴⁹KARLUK, "Gümrük Birliği.....", s. 371-372

yılında 2416 adet Dahilde İşleme İzin Belgesi düzenlenmiş olup, bu belgeler kapsamında 8,7 milyar dolarlık ihracat taahhüdü karşılığında 4,9 milyar dolarlık ithalat için gümrük muafiyeti tanınmış iken, 1997 yılında ise 4216 adet belge düzenlenmiş ve 14,2 milyar dolarlık ihracat taahhüdü karşılığında 8,1 milyar dolarlık ithalat için gümrük muafiyeti sağlanmıştır.⁵⁰

Gümrük Birliği, Türkiye'nin dış ticaretinde AB ve EFTA ülkeleri lehine kayma yaratmıştır. Dış ticaret sapması, AB ve EFTA ülkelere yönelik gümrük vergileri ve fonlar sıfırlanırken, üçüncü ülkelere OGT uygulanması dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Ticaret sapması daha çok, ithalatın, ihracattan daha fazla gelişmesinden kaynaklanmıştır. Türkiye'nin 1996 yılında ihracat artışının sınırlı kalmasında, iç talebin canlılığını koruması ile özellikle hazır giyim ve konfeksiyon ihracatının yöneldiği AB pazarlarında ki durgunluk etkili olmuştur. Geleneksel ihraç pazarlarındaki durgunluk ve talep daralması sonucu artan rekabet, ihracatta fiyat düşüşlerine yol açmaktadır. Avrupa Birliği'nin uyguladığı anti-damping vergiler ihracatı olumsuz yönde etkilemektedir.

Gümrük Birliğine girilmesinin doğal sonucu olarak 1996 yılında ithalatta çok hızlı bir artış meydana gelmiştir. 1996 yılından sonra ithalattaki yüksek oranlı artış eğiliminin devam etmesinde, yurt içi üretim ve talebin canlılığını koruması, Gümrük Birliğine uyum çerçevesinin de Koruma oranlarının düşmesi ve Avrupa'da yaşanan durgunluğa bağlı olarak elverişli ithalat finansman imkanları etkili olmuştur. İthalde alınan katma değer vergisinin artış göstermesi, ithalatın artış eğiliminin önemli ölçüde koruduğunu göstermektedir. Gümrük Birliği ile birlikte ithalatta meydana gelen artışta, otomobil ithalatının önemli bir payı oluş ve ithalat adeta patlamıştır. Yerli otomobillerin ithallerle fiyat rekabetine girmemesi ve ithalatçıların Avrupa'yla aynı anda Türkiye'de de yerli modelleri satışa sunması, ithallerin satış miktarını arttırmıştır. Bu doğal olarak da yerli otomobil üretiminin düşmesine neden olmuştur.⁵¹

1996 ve 1997 yılında gerçekleşen ithalat ve ihracat oranlarına

⁵⁰Türkiye'nin Dış Ticareti, <http://www.foreigntrade.gov.tr>.

⁵¹KARLUK, "Gümrük Birliği.....", s. 374-383.

baktığımızda, 1996 yılında, toplam ithalatımızın %20,2 oranında bir artışla 42.934 milyon dolar, ihracatımızın ise %7,1 oranında bir artışla 23,168 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bununla beraber, dış ticaret açığı %40.4 oranında bir artışla 19.766 milyon dolara yükselmiş, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %60.6'dan %54'e düşmüştür. 1996 yılı verilerine göre, sanayi sektörü ihracatımızda %86,9'luk bir payla, ithalatımızda ise, %83,3'lük bir payla ilk sırayı almıştır.

Gümrük Birliği ile birlikte, AB ülkelerinden yapılan ithalat 1995 yılına göre %34,7 oranında artarak 22.705 milyon dolar, ihracatımız ise %3,6 oranında yükselerek 11.477 milyon dolara ulaşmıştır. Bu rakamlarda gösteriyorki AB, 1996 yılında da en önemli ticari ortağımız olma özelliğini korumuş ve toplam ithalatımız içinde %52,9'luk, toplam ihracatımız içinde ise %49,5'lik bir paya sahip olmuştur.⁵²

1997 yılında da ihracatımız ve ithalatımız bir önceki yıla göre artış göstermiştir. 1997 yılında gerçekleşen toplam ithalatımız, 48.585 milyon dolar, toplam ihracatımızda 26.245 milyon dolardır.⁵³ 1997 yılında, AB ülkelerine yapılan ihracatımız 12.246 milyon dolara, ithalatımız 24.870 milyon dolara yükselmiştir.⁵⁴

Yaklaşık iki yıldır dış ticaretimiz ve özellikle ithalatımız içinde Avrupa Birliği ülkeleri payının artmış olmasının Gümrük Birliği ile yakından ilişkisi bulunmaktadır ve ticaretin yön değiştirmesi Gümrük Birliği'nin doğal bir sonucudur.⁵⁵

Gümrük Birliği gerçekleştirildikten sonra meydana gelen ve rekabetimizi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bu etkilerin yanında ülkemizin rekabet gücünün ortaya konulmasında ve rekabet yasasının ve politikasının uygulanmasında önemli etkileri olan yapısal değişimlerde gerçekleştirilmiştir. Bu yapısal değişimlerin başında Patent Enstitüsünün kurulması ve 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un

⁵²ATMACA, **A.g.e.**, s.34

⁵³Ekonomik Panorama, <http://www.die.gov.tr>.

⁵⁴Türkiye'nin Dış Ticareti, <http://www.foreigntrade.gov.tr>.

⁵⁵ATMACA, **A.g.e.**, s.35

uygulayıcısı olan Rekabet Kurulu'nun oluşturulması gelmektedir. Rekabet Kurulu'nun ancak Mart 1997'de kurulması ve Kasım 1997'de de faaliyete geçmesi, ülkemiz açısından büyük bir şanssızlıktır. Fakat Kurul'un bugüne kadar ele aldığı davaları ivedilikle sonuçlandırma gayreti sevindirici bir durumdur.

3. TÜRKİYE'NİN MARUZ KALDIĞI ANTI-DAMPİNG DAVALARI VE REKABETE ETKİLERİ

Roma Antlaşması'nın Damping uygulamaları başlıklı 91. Md. 1. paragrafında "Komisyonun, geçiş döneminde AET'de damping yapıldığını, bir üye devletin ya da başka bir ilgilinin başvurusu üzerine öğrenmesi durumunda, damping yapana ya da yapanlara buna son vermeleri için tavsiyede bulunacağını aksi durumda Komisyonun zarar gören devleti koruyucu önlemleri almaya yetkili kılacağını, önlemlerin yöntem ve koşullarını Komisyonun belirleyeceğini hüküm altına almış bulunmaktadır.

Roma Anlaşmasına konan bu hüküm geçiş döneminin bitiminden sonra gümrüklerce alınan tüm gümrük ve öteki vergilerin kaldırılmış olması nedeniyle üye ülkeler açısından anlamını yitirmiştir.

Roma Anlaşmasının açıklanan hükmüne benzer uygulamanın Türkiye-Topluluk ilişkilerinde de sözkonusu olduğu görülmektedir. Türkiye ile AET arasındaki Katma Protokol'ün 47. maddesi damping konusunu düzenlemiş bulunmaktadır.

47. madde dampinge karşı çift yönlü bir korumayı getirmektedir.

i. Dolaysız Koruma; 22 yıl sürecek olan geçiş döneminde Ortaklık Konseyinin; akit taraflardan birinin istemi üzerine Topluluk-Türkiye ilişkilerinde Damping uygulaması bulunduğunu belirlemesi durumunda, dampinge neden olan ya da olanlara buna sona erdirmeleri amacıyla tavsiyede bulunması öngörülmektedir.

Zarar gören taraf,

Ortaklık Konseyinin, isteğin yapıldığı günden başlayarak 3 aylık sürede hiçbir karar alınmaması ya da,

Kimi tavsiyelerde bulunmasına karşın, damping uygulamalarının sürmesi durumlarında

Ortaklık Konseyine bildirimde bulunarak uygun gördüğü koruyucu önlemleri almaya yetkili olmaktadır.

Ayrıca zarar gören tarafın çıkarının ivedi bir eylemi gerektirmesi durumunda ilgili taraf bu amaçla Ortaklık Konseyine bildirimden sonra, dampinge karşı konulacak vergileri de kapsar koruyucu nitelikteki geçici önlemleri alabilmektedir. Bu önlemlerin uygulanma süresi, istemin yapıldığı ya da koruma önleminin alındığı günden başlayarak, 3 ayı geçmemektedir.

Ortaklık Konseyi, tavsiyede bulununcaya kadar, ilgili tarafça alınan koruma önlemlerinin uygulanmasının ertelenmesini isteyebilmektedir.

Yine, Ortaklık Konseyi bu koruyucu önlemlerin kaldırılmasını ya da değiştirilmesini tavsiye edebilmektedir.

Ortaklık hususları ile Topluluk mevzuatının getirdiği düzenlemeler arasında iki önemli farklılık bulunmaktadır. Bu farklılıklar alınacak önlemlerin yürürlüğe konulması süresine yönelik olmaktadır.

Roma Antlaşmasına göre, dampinge son verilmesine yönelik Topluluk Komisyonu çağrısının yanıtı bırakıldığı durumda, Komisyon zarara uğrayan tarafı koruyucu önlemler almaya yetkili kılabilir. Fakat, Katma Protokole göre zarar gören taraf Ortaklık Konseyine bildiriminden sonra uygun göreceği önlemleri kendisi yürürlüğe koyabilmektedir.

Katma Protokole göre dampingden zarar gören tarafın çıkarının ivedi bir eylemi gerektirmesi durumunda, ilgili taraf çıkarını korumak amacıyla Ortaklık Konseyine bildiriminden sonra, dampinge karşı konulacak vergileri de kapsar gerekli her türlü önlemi alabilmektedir.

ii. Dolaylı Koruma; Katma Protokole göre, akit taraflardan biri menşeli ya da akit taraf ülkesinde serbest dolaşımda bulunan ve diğer akit tarafa ihraç edilen mallar, birinci akit ülkesine yeniden ithal edildiğinde hiçbir gümrük vergisi, miktar kısıtlaması ya da eş etkili önlem uygulamaksızın kabul olunmaktadır. Bu uygulamayla dampingli malı ihraç eden ülke ihraç ettiği malı kısıtlamasız geri ithal etmek zorunda bırakılmaktadır. Ortaklık Konseyi, bu uygulamaya yönelik olarak Topluluğun edindiği deneyimden esinlenerek, her türlü yararlı tavsiyelerde bulunabilmektedir.⁵⁶

Türkiye, 1.1.1996'da AB ile Gümrük Birliği'ni gerçekleştirdiği için AB'nin sanayi ürünlerine gümrük vergisi ve fon koyma ile miktar kısıtlaması (kota) getirme haklarından istisnalar dışında vazgeçmiştir. Fakat günümüzde ülkeler, Uruguay Turu'ndan sonra görünmeyen engeller ile ithalatlarını kısıtlayabilmektedirler. Bu kapsamda anti damping uygulamalar önem kazanmaktadır. 1/95 sayılı Ortaklar Konseyi Kararı'n'da (OKK) anti-damping uygulamalar konusunda Türkiye lehine fazla bir iyileştirme getirilmemiştir. Ortaklık Konseyi, bu konudaki uygulamaları, Türkiye'nin, rekabet, dış ticaret, fikri ve sınai haklar ve devlet yardımlarının denetimi ile ilgili Topluluk müktesabatının iç pazara ilişkin kısımlarının, kendi iç hukukunda uygulamaya koyması durumunda askıya alabileceğini belirtmekle yetinmiştir.

Türkiye, OKK'nın 12. maddesi çerçevesinde fakat 1995 yılından çok önce, Topluluğun 2423/88 sayılı Konsey Yönetmeliği'ni esas alarak 3577 sayılı ithalatta Haksız Rekabetin Önlemesi Hakkında Kanun'u ve Yasa'ya ilişkin 89/14506 sayılı BKK ile ilgili Yönetmeliği, 1 Ekim 1989 tarihinde yayınlamıştır. Fakat, Uruguay Turu Sonuçlarını içeren Nihai Senet Kapsamında yer alan "GATT 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma" esasları ışığında Topluluk, iki ayrı Konsey Yönetmeliği'ni (3283/94 ve 3284/94) 1 Ocak 1995'de yürürlüğe koymuştur.

AB'nin açtığı damping soruşturmaları ve önlemlerinin giderek artması,

⁵⁶Lütfi EKİNCİ, Avrupa Topluluğu İle Türkiye'de Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon Düzenlemeleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, S.B.E., İstanbul, 1990, s.54-82

Türkiye'nin ihracatını olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. 1979'den günümüze kadar geçen sürede Türkiye aleyhine 25 adet anti-damping ve 1 adet anti-sübvansiyon soruşturması açılmıştır. 1990 yılında Türkiye aleyhine 7 soruşturma açılmış ve bu miktar ile ülkemiz birinci sırada yer almıştır. OKK Ek'inde, Topluluğun 44. madde ile ilgili Bildirimin'de Komisyon'nun fiyat taahhüdüne açık bir tercih tanıyacağı kaydedilmiş ve bu önlemlerin uygulanması yürürlükten kaldırılincaya kadar ki dönemde, Türkiye'ye karşı esnek bir tutum izleneceğine ilişkin irade ortaya konmuştur. Bu hükme rağmen AB, anti-damping uygulamalarına son vermemiştir. Hükümet'in 4054 sayılı Rekabet Yasası'na rağmen, Rekabet Kurulu'nun 1996 yılında hala kurulmamış olması nedeniyle, ağırtılmamış ham bezde (pamuklu dokuma) firmalara göre %13,5 ve %25 oranında, 21.11.1996'da geçici anti-damping vergisi konulmuştur.⁵⁷ Türkiye aleyhine açılan bu soruşturmalar ağırlıklı olarak polyester iplik, pamuk ipliği ve polyester elyaf gibi tekstil ürünleri ve demir çelik ürünleri üzerinde yoğunlaşmıştır.⁵⁸

Aşağıda verilen tablolarda, 1979 yılında sonra açılan anti-damping soruşturmaları ve anti-sübvansiyon soruşturmaları ve sonuçları, ayrıca Türkiye'nin AT ülkelerine açtığı anti-damping soruşturmaları ile devam etmekte olan soruşturmalar yer almaktadır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan alınan bu tablolar, DTM Uzmanları tarafından, -Hizmete Özel- olarak hazırlanmış, yayımlanmamış dokümanlardır.

⁵⁷KARLUK, "Gümrük Birliği.....", s. 365-366.

⁵⁸ISO, "Damping Anti-Damping ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları", Uluslararası Sempozyum, 25 Mayıs 1992. s.92

Tablo 3.3.
Kronolojik Sıraya Göre Türkiye Aleyhine Açılan Anti Damping ve Anti
Sübvansiyon Soruşturmaları (Aralık 1997 İtibariyle)

A. TÜRKİYE ALEYHİNE AÇILAN ANTI DAMPİNG SORUŞTIRMALARI VE SONUÇLARI

SIRA NO	Soruşturmaya Konu Olan Maddenin		Soruşturma Başlangıç Tarihi (ATRG NO)	SONUÇ
	NIMEXE/CN KODU	TANIMI		
1	5505.21 5505.98	Pamuk İpliği	3.8.1979 (79/C196)	% 16.0 geçici anti damping vergisi konulmuştur. (ATRG, 3.12.1981,L347)(KARAR, 2.4.1982, 82/789/EEC) Tekstil otolimitasyon anlaşmasının yürürlüğe girmesi üzerine vergi kaldırılmıştır. (Ağustos 1982)
2	5511.10.00 5511.20.00	Sentetik El Orgü Yünleri	14.3.1983 (83/C102)	Firmaların fiyat taahhüdü üzerine soruşturma durdurulmuştur. (ATRG, 9.3.1984, L67) 5 yıllık süre sonunda, (1989 yılında) yeni bir soruşturma açılmışsa da lehimize sonuçlanmış ve fiyat taahhüdü de kaldırılmıştır. (ATRG, 26.10.1989, L309) (KARAR, 26.10.1989, 89/568/EEC)
3	5601.15 5602.15 5604.15	Akrilik elyaf, akrilik tops, akrilik taw	29.6.1965 (85/C159)	Soruşturmaya konu olan firmalar fiyat taahhüdünde bulduklarından soruşturma kapatılmıştır. (ATRG,26.10.1989,L272)(KARAR,22.9.1986,86/468/EEC) 28.03.1991 tarihinde zamanaşımı nedeniyle fiyat taahhüdünün 6 ay sonra (23.09.1991'de) kaldırılacağı ilan edilmiştir. (ATRG, 28.03.1991,C84) Nihayet 26.9.1991 tarihli ve C251 sayılı ATRG'de zaman aşımına uğradığı kesinleştirilmiştir.

SIRA NO	Soruşturmaya Konu Olan Maddenin		Soruşturma Başlangıç Tarihi (ATRG NO)	SONUÇ
	NIMEXE/CN KODU	TANIMI		
4	76.06.10'dan 76.06.89'a kadar	Düzcam	14.3.1985 (85/L66)	Sadece Yunanistan'a yönelik ihracatımız için açılan soruşturma firmaların fiyat taahhüdü kararı ile kapatıldı. (ATRG,28.2.1986,L51)(KARAR,26.2.1986,86/36/EEC) 02.03.1991 tarihinde fiyat taahhüdü uygulaması sona ermiştir. (ATRG,2.3.1991,C55)(KARAR,91/C55/03)
5	5601.15 5602.13	Polyesterden sentetik tekstil elyafı	24.5.1986 (86/C125)	Zarar oluşturmadığı gerekçesiyle soruşturma kapatılmıştır. (ATRG,15.4.1987,L103)(KARAR,10.4.1987,87/236/EEC)
6	5503.20.00	Polyester elyaf	1.7.1987 (87/C173)	Önce %12.4 geçici anti-damping vergisi konulmuştur. (ATRG,17.6.1988,L151)(KARAR,14.6.1988,88/1696/EEC) Daha sonra %6.8 ile %11.9 oranında kesin vergiye dönüşürülmüştür. (ATRG,16.12.1988,L348)(KARAR,16.12.1988,88/3946/EEC) Söz konusu vergi için gözden geçirme soruşturması açıldı. (ATRG,15.9.1990,C230) %11.4 kesin anti-damping vergisi getirildi. (ATRG,22.10.1992,L306) Anti-damping mevzuatında öngörülen beş yıllık uygulama süresini takiben gözden geçirme soruşturması başvurusunda bulunulmadığı için 23.10.1997 tarihi itibariyle vergi uygulaması sona ermiştir.

SIRA NO	Soruşturmaya Konu Olan Maddenin		Soruşturma Başlangıç Tarihi (ATRG NO)	SONUÇ
	NIMEXE/CN KODU	TANIMI		
7	5402.42.00 5402.33.20 5402.33.90	Polyester iplik	1.7.1987 (87/C173)	<p>Polyester iplikler için ise, önce % 2.7 ve % 13.2 arasında değişen oranlarda geçici anti dumping vergisi konulmuştur. (ATRG,17.6.1988,L151)(KARAR,14.6.1988,88/1695/EEC)</p> <p>Daha sonra aynı oranlarda kesin vergiye dönüştürülmüştür. (ATRG, 16.12.1988,L347)(KARAR 12.12.1988,88/3905/EEC)</p> <p>15.6.1994 tarihinde, gözden geçirme soruşturması başlatıldı (C164).</p> <p>Soruşturma sonucunda Anti-dumping vergisi uygulaması uzatıldı. (ATRG,14.6.1996 KARAR NO EC 1074/96).</p>
8	ex7207.19.31 ex7207.20.71 ex7216.31.00 ex7216.32.00	Profil taslakları (U-I Profiller)	14.8.1987 (87/C216)	<p>Soruşturmaya konu olan firmalara konulan geçici anti dumping vergisi daha sonra firmaların fiyat taahhüdünde bulunmaları nedeniyle kaldırılmıştır. Fiyat taahhüdünde bulunan ihracatçı firmalar hariç tutularak 30 ECU/TON kesin vergi getirilmiştir.</p> <p>(ATRG,19.11.1988,L313)(KARAR,18.11.1988,88/3599/ECSE)</p> <p>10.11.1993 gün ve C 303 sayılı ATRG'de yayımlanan 93/C 303/03 sayılı Komisyon duyurusu ile soruşturma prosedür gereği sona erdi.</p>
9	7202.49.10 7202.49.50	Düşük oranlı karbon ihtiva eden ferro-krom	1.3.1988 (88/c57)	<p>Şikayetçi tarafın şikayetini geri çekmesi ile soruşturma kapatılmıştır. (ATRG, 11.2.1989,L39)(KARAR,9.2.1989,89/110/EEC)</p>
10	5209.42.00 5211.42,00	Denim	21.3.1989 (89/C73)	<p>Soruşturma, zarar oluşmadığı gerekçesiyle durdurulmuştur. (ATRG, 17.8.1990,L222)(KARAR,6.8.1990,90/421/EEC)</p>

SIRA NO	Soruşturmaya Konu Olan Maddenin		Soruşturma Başlangıç Tarihi (ATRG NO)	SONUÇ
	NIMEXE/CN KODU	TANIMI		
11	7306.30.51 7306.30.59 ex7306.30.71 ex7306.30.78	Demir-çelik boru ve profiller	2.9.1989 (89/C226)	% 18.5 genel geçici vergi getirildi. (ATRG, 15.12.1990,L351) Fiyat taahhüdünde bulunan firmalar hariç tutularak % 18.5'luk vergi kesinleştirildi. (ATRG,12.4.1991,L91)(KARAR,18.1.1991,898/91/EEC)
12	ex6107.91.00 ex6108.91.00 ex6207.91.00 ex6208.91.00 6202.60.00	Örne ve dokuma havlu ve bornozlar	10.2.1990 (90/C32)	23.1.1991 tarihinde yeterli kanıt bulunmadığı gerekçesiyle soruşturma kapatılmıştır. (ATRG,23.1.1991.L17)(KARAR,18.1.1991.91/33) Vergi ve fiyat taahhüdü uygulamasına son verildi. (ATRG,21.12.1995,L308)(KARAR,18.12.1995,(EEC) No: 2962/95)
13	6811.30.00	Amyant ve çimento borular	13.3.1990 (90/C63)	Firmalarca yapılan fiyat taahhüdünün kabul edilmesiyle soruşturma kapatılmıştır. (ATRG,31.7.1991,L209)(KARAR,21.6.1991,91/393/EEC)
14	5205 5206	Pamuk İpliği	23.3.1990 (90/C72)	Geçici anti-damping vergisi olarak genel bazda % 12.1, firma bazında ise % 4.9 ile % 12.1 arasında vergi konulmuştur. (ATRG, 27.9.1991,L271)(KARAR,21.6.1991,2818/19) Daha sonra aynı oranlar kesin vergiye dönüştürülmüştür. (ATRG, 27.3.1992,L82)(KARAR,23.3.1992,738/92/EEC) Anti-damping mevzuatında öngörülen beş yıllık uygulama süresini takiben gözden geçirme soruşturması başvurusunda bulunulmadığı için vergi uygulaması sona ermiştir. (ATRG,18.3.1997,C87)(97/C87 04 İşaretli Komisyon duyurusu)

ZAMAN,

“Rekabetimiz Korunmaya Muhtaç”, 20
Ekim 1996.

DiE,

Ekonomik Panaroma,
<http://www.die.gov.tr>

DTM,

Türkiye'nin Dış Ticareti,
<http://www.foreigntrade.gov.tr>

SIRA NO	Soruşturmaya Konu Olan Maddenin		Soruşturma Başlangıç Tarihi (ATRG NO)	SONUÇ
	NIMEXE/CN KODU	TANIMI		
15	5508.10.11 5509.21.10 5509.21.90 5509.22.10 5509.22.90	Polyester İplik	30.3.1990 (90/C80)	<p>23-24 Temmuz 1991 tarihlerinde toplanan anti-damping Danışma Komitesince geçici anti-damping vergisi olarak % 2.6, % 4.1 % 10.1 ve genel verginin % 52.1 oranında olması kararlaştırılmıştır. (ATRG,3.10.1991,L276)(KARAR,27.9.1991,2904/91)</p> <p>16.1.1992 tarihinde Komisyon yetkilisi Monfort, İngiliz gümrüklerince yeniden belirlenen rakamlar ışığında polyester iplikler için % 52.1 olarak belirlenmiş olan genel anti damping vergisinin % 10.1 olarak yeniden değiştirildiğini resmen teyid etti.</p> <p>Sonuçta % 52.1 olan geçici verginin % 10.1 olarak kesinleştirilmesi kararlaştırılmıştır. (ATRG,3.4.1992,L88)(KARAR,30.3.1992,830/92,EEC)</p> <p>Anti-damping mevzuatında öngörülen beş yıllık uygulama süresini takiben gözden geçirme soruşturması başvurusunda bulunulmadığı için vergi uygulaması sona ermiştir. (ATRG,25.3.1997,C97)(97/C97(05 İşaretli Komisyon Duyurusu)</p>
16	ex7228.30.10 ex7228.30.30 ex7228.30.80	Alaşımli çelikten çubuklar	14.6.1990 (90/C144)	<p>Şikayetçi tarafın şikayetini geri çekmesi ile soruşturmanın kapatılmasına karar verilmiştir. (ATRG,12.2.1992,L35)(KARAR,7.2.1992,323/92/ECSC)</p>
17	ex7224.90.09 ex7224.90.15	Alaşımli çelikten yarı mamul ürünler (saclar)	14.6.1990 (90/C144)	<p>30.3.1992 tarih ve 891/92 sayılı Komisyon kararı ile %16 oranında genel geçici vergi getirilmiştir. Fiyat taahhüdünde bulunan firmalar hariç tutularak % 16'lık vergi kesinleştirildi. (ATRG, 7.1992,L192)(KARAR,30.6.1992,1775/92/ECSC)</p> <p>Anti-damping mevzuatında öngörülen beş yıllık uygulama süresini takiben gözden geçirme soruşturması başvurusunda bulunulmadığı için vergi uygulaması 4.7.1997 tarihinde sona ermiştir. (ATRG,25.6.1997,C194)(97/C194(08 İşaretli Komisyon Duyurusu)</p>

SIRA NO	Soruşturmaya Konu Olan Maddenin		Soruşturma Başlangıç Tarihi (ATRG NO)	SONUÇ
	NIMEXE/CN KODU	TANIMI		
18	7213.31.00 7213.39.00	Filmaşın	11.12.1990 (90/C310)	Şikayetçi tarafın şikayetini geri çekmesi ile soruşturma kapatılmıştır.
19	7201.10.19 7201.1090	Hematit pik demir	21.9.1991 (91/C246)	Şikayetçi tarafın şikayetini geri çekmesi ile soruşturmanın kapatılmasına karar verilmiştir. (ATRG,13.8.1992,L230)(KARAR,7.8.1992,92/423/ECSC)
20	2523.21 2523.29	Portland Çimentosu	22.4.1992 (92/C100)	Yürütülen soruşturmada dampainge ilişkin bir tesbit yapılmışsa da, soruşturma kapsamında yer alan İspanya piyasasındaki üreticiler ve Avrupa Sanayii bakımından zarar veya zarar tehdidi olmaması nedeniyle soruşturma önlem almaksızın sona erdirilmiştir. (ATRG,7.3.1997,L067)(KARAR,30.1.1997,97/169/EC)
21	8528.10.61'den 8528.10.64'e kadar	Renkli Televizyon (15.5 cm.ve üzeri büyüklükte ekran)	25.11.1992 (92/C307)	1.10.1994 gün ve L255 sayılı ATRG'de yayımlanan Konsey Yönetmeliği ile BEKO hariç (%7 geçici anti-damping vergi getirilmiştir) diğer Türk firmalar için herhangi bir geçici anti-damping tedbir öngörülmemiştir. Türkiye aleyhine kesin vergi getirilmesine yönelik yeterli delil olmaması nedeniyle soruşturma, Türkiye menşeli ürünler bakımından sona erdirildi. (ATRG1,4,1995,L073)(KARAR,20.3.1995,95/92/EC)
22	5511.10.00 5511.20.00	Sentetik ve suni el örgü iplikleri	4.8.1993 (93/C210)	L55 sayılı ve 26.2.1994 tarihli ATRG'de yayımlanan 94/120/EC işaretli Komisyon Kararı ile soruşturma herhangi bir tedbir alınmadan kapatılmıştır.
23	5208'den 5212'ye kadar	Pamuklu ve polyester mensucat	20.1.1994 (94/C17)	Ocak 1994'de açılan Soruşturma Topluluk üreticileri adına Eurocoton tarafından yapılan şikayet başvurusunun geri alınması üzerine kapatılmıştır. (ATRG20.2.1996,L042)(KARAR,19.2.1996,96/167/EC)
24	6302	Yatak Çarşafı	25.1.1994 (94/C21)-çarşaf	Soruşturma Topluluk Üreticileri adına Eurocoton tarafından yapılan şikayet başvurusunun geri alınması üzerine kapatılmıştır. (ATRG,10.7.1996,L171)(KARAR,9.7.1996,96/416/EC)

SIRA NO	Soruşturmaya Konu Olan Maddenin		Soruşturma Başlangıç Tarihi (ATRG NO)	SONUÇ
	NIMEXE/CN KODU	TANIMI		
25	5208.11-19 5209.11-19	Pamuklu Dokuma (Ağartılmamış Hambez	21.2.1996 (C50)	<p>Dokunmuş mensucatlar için açılan soruşturmanın kapanmasının hemen ardından bu defa ürün kapsamı daraltılarak sadece ağartılmamış hambezler için açılan soruşturma kapsamında 21.11.1996 tarihinden itibaren Türkiye menşeli ürünler için geçici vergi uygulanmaya başlanmıştır. AB Komisyonu'un kesin vergi getirilmesi yönündeki tavsiyesinin Avrupa Konseyinde kabul edilmemesi nedeniyle soruşturma AB anti-damping mevzuatında öngörülen 15 aylı soruşturma süresi sonunda kesin önlem getirilmeksizin kapatılmıştır. Ancak, Topluluk üreticileri adına Eurocoton tarafından yapılan yeni başvuru üzerine, aynı ürünler bakımından 11.7.1997 tarihinde yeni bir soruşturma açılmış ve 9 Nisan 1998 tarihinde geçici vergi uygulanmaya başlanmıştır.</p> <p>(ATRG L 111,9.4.1998)(Karar No: 773/98/EC)</p>

Kaynak: HDTM, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi (Yayınlanmamış Notlar), Dış Ticaret Müsteşarlığı, İthalat Gn.Md., 17.04.1998

Tablo 3.4.

Türkiye Tarafından Açılan Anti Damping Soruşturmaları (20.3.1992 Tarihi İtibariyle)

G.T.İ.P	Madde İsmi	Ülke	Soruşturma Aç.Tarihi	Geçici Önlem (Teminat)	Kesin Önlem (Damp.Kar.Vergi)	Not
9025.11.21	Kliniklerde veya veterinerlikte kullanılan termometreler	D. Almanya Çin H.Cum.	7.12.1989 Teb:(89/1)	-	-	Soruşturma kapatıldı. 11.10.1990 Teb:(90/10)
5025.11.29	Diğer termometreler	D. Almanya Çin H.Cum.	7.12.1989 Teb:(89/1)	-	-	Soruşturma kapatıldı. 11.10.1990 Teb:(90/10)
5502.20.00	Poliesterlerden sentetik devamsız lifler (karde edilmemiş, taranmamış veya iplik imali için diğer surette hazırlanmamış)	Romanya Güney Kore Taiwan İtalya	7.12.1989 Teb:(89/2)	Romanya %20 G.Kore %15 Taiwan %20 11.10.1990 Teb.(90/11)	Romanya %20 G.Kore %15 Taiwan %20 28.11.1990 Teb.(90/17)	İtalya için kapatıldı 11.10.1990 Teb:(90/1)
5506.20.11	Poliesterlerden sentetik devamsız lifler (karde edilmiş, taranmış veya iplik imali için başka şekilde işlem görmüş). (1990 yılında maddeni eski GTİP'u 5506.20.00 idi.)	Romanya	7.12.1989 (Teb:(89/3)	Romanya %15 11.10.1990 Teb:(90/12)	Romanya % 15 26 11.1990 Teb: (90/18)	
8311.10.10	Mesnede demir veya çelikten olan ve ısıya dayanıklı maddelerle kaplanmış kaynak işlerinde kullanılan elektrodlar	Romanya Macaristan Çin H.Cum.	7.12.1989 Teb:(89/4)	Romanya %50 Macaris.%50 Çin H. Cum. %100 11.10.1990 Teb: (90/13)	Romanya %50 Macaris.%50 Çin H. Cum. %100 28.11.1990 Teb: (90/19)	
4802.10	Baskı ve yazı kağıtları (gazete kağıtları hariç)	Finlandiya Yugoslavya	7.12.1989 Teb: (89/5)	Finlandiya %5 Yugoslavya %20 11.10.1990 Teb:(90/14)	Finlandiya %5 Yugoslavya %20 26.10.1990 Teb:(90/20)	
9017.80.21	İmali Bitirilmemiş veya aksamı tamamlanmamış şerit metreler	Taiwan	5.1.1990 Teb: (90/1)	-	-	Soruşturma kapatıldı. 23.11.1990 Teb:(90/16)

G.T.İ.P	Madde İsmi	Ülke	Soruşturma Aç.Tarihi	Geçici Önlem (Teminat)	Kesin Önlem (Damp.Kar.Vergi)	Not
69.11	Porselenden sofraya ve mutfak eşyası diğer ev eşyası ve tuvalet eşyası	Çin H.Cum.	3.4.1990 Teb:(90/5)	-	Çin H.Cum. 23/KG. 21.2.1991 Teb: (91/31)	
52.05	Pamuk ipliği (Dikiş ipliği hariç) (Ağırlık itibarıyla % 85 veya daha fazla pamuk içeren ve perakende olarak satılacak hale getirilmemiş olanlar)	Mısır Arap Cumhuriyeti	8.5.1990 Teb: (90/6)	-	-	Soruşturma kapatıldı. Teb:(91/4)
75.14.	Alüminyum tellerden ince ve kalın halatlar, kablolar, örme nalatlar ve benzerleri (Elektrik için izole edilmemiş olanlar)	Romanya Macaristan	13.7.1990 Teb: (90/1)	-	Romanya % 10 Macaristan % 10 9.7.1991 Teb: (91/12)	
607.19	Kayarak işleyen fermuarlardan diğerleri	Taiwan	13.7.1990 Teb: (90/1)	-	Taiwan % 15 9.7.1991 Teb:(91/11)	
708.99	Diğerleri kapsamında yer alan ve yalnız kamyonlarda kullanılan diferansiyel ve diferansiyel dişliler	Macaristan ABD	21.9.1990 Teb:(90/9)	ABD% 45 30.7.1991 Teb:(91/14)	Macaristan % 10 21.9.1991 Teb:(91/17)	Geçici önlemin ABD'de yerleşik DANA CORP. firmasına uygulanması kararlaştırılmıştır. Ancak, kesin önlem sadece Macaristan menşeli olanlar için uygulanacak ve kesin önlem tarihine kadar alınmış olan teminatlar iade edilecektir.

G.T.İ.P	Madde İsmi	Ülke	Soruşturma Aç.Tarihi	Geçici Önlem (Feminat)	Kesin Önlem (Damp.Kar.Vergi)	Not
9017.22	Diğer şerit metreler	Taiwan	5.1.1990 Teb: (90/1)	-	-	Soruşturma kapatıldı. 23.11.1990 Teb:(90/16)
8466.20.92	Torna Ayarları	Polonya Çekos.	21.3.1990 Teb:(90/2) SSCB	Polonya %100 Çekos.%100 11.10.1990 Teb:(90/15)	Polonya %100 Çekos.%100 30.1.1991 Teb:(90/23)	SSCB için kapatıldı. 30.1.1990 Teb:(90/23)
73.03	Dökme cam ve haddeden geçirilmiş cam (levha, yaprak veya profil halinde)(emici veya yansıtıcı tabakası olsun olmasın fakat başka şekilde işlenmemiş)	Romanya	21.3.1990 Teb: (90/3)	-	Roman % 200 21.2.1991 Teb: (91/1)	İtalya için kapatıldı 11.10.1990 Teb:(90/1)
70.04	Çekme veya üfleme cam (yaprak halinde) (emici veya yansıtıcı tabakası olsun olmasın fakat başka şekilde işlenmemiş)	Romanya Teb: (90/3)	1.3.1990	- 21.2.1991 Teb:(91/1)	Romanya % 100	
8311.10.10	Mesnedi demir veya çelikten olan ve ısıya dayanıklı maddelerle kaplanmış kaynak işlerinde kullanılan elektrodlar	Romanya Macaristan Çin H.Cum.	7.12.1989 Teb:(89/4)	Romanya %50 Macaris.%50 Çin H. Cum. %100 11.10.1990 Teb: (90/13)	Romanya %50 Macaris.%50 Çin H. Cum. %100 28.11.1990 Teb: (90/19)	
70.05	Float cam ve yüzeyi cilalanmış veya parlatılmış camlar (Yaprak halinde) (Emici veya yansıtıcı tabakası olsun olmasın fakat başka şekilde işlenmemiş)	Romanya	21.3.1990 Teb: (90/3)	-	-	Soruşturma kapatıldı. Teb:(91/1)
7315.11	Makaralı zincirler	Taiwan	21.3.1990 Teb: (90/4)	-	Taiwan % 30 21.2.1991 Teb:(91/2)	KNC CHAIN INDUSTRI AL.CO.LT.CHA N TIGER INDUSTRI AL.CO. Firmalarından Türkiye'ye doğrudan yapılan makaralı zincir ithalatı bu vergi kapsamı dışındadır.

G.T.İ.P	Madde İsmi	Ülke	Soruşturma Aç.Tarihi	Geçici Önlem (Teminat)	Kesin Önlem (Damp.Kar.Vergi)	Not
8507.10.31	Pistonlu motorlar için kurşun	Güney Kore	22.5.1991	-	Güney Kore %12	
8507.10.39	Asitli starter akümülatörlerin ağırlığı 5 kg'ı geçenleri (Sıvı elektrolitle çalışanlar ve diğerleri)	Teb:(91/5)	14.12.1990 Teb:(90/22)	Pak.0.75\$/Kg 23.10.1991 Teb:(91/19)	20.5.1992 Teb:(92/11)	
7224.90.32	Kütükler	Brezilya	22.5.1991 Teb:(91/7)	-	-	Soruşturma kapatıldı. 20.5.1992 Teb:(92/7)
13	Sofra, mutfak, tuvalet, yazıhane, ev tezyinatı ve benzeri işler için cam eşya (70.10 ve 70.18 pozisyonundakiler hariç)	Endonezya	6.6.1991 Teb:(91/8)	-	-	Soruşturma devam etmektedir.
58.19.31	Universal torna tezgahları	Çin H.Cumh.	22.6.1991 Teb:(91/9)	Çin.H.C.%50 22.10.1991 Teb:(91/20) 2 ay uzatma 22.2.1992 Teb:(92.1)	Çin H.C.%50 22.4.1992 Teb:(92/2)	
702.10.11	Otobüsler	Macaristan	22.6.1991 Teb:(91/10)	-	-	Soruşturma Kapatıldı. 20.5.1992 Teb:(92/9)
503.30.00	Poliesterlerden sentetik devamsız lifler (Karde edilmiş, taranmamış veya iplik imali için diğer surette hazırlanmamış)	İtalya	9.7.1991 Teb:(91/13)			Soruşturma devam etmektedir.
1702.10.11	Otobüsler	Çin H.C. Yugoslavya	30.7.1991 Teb:(91/15)	-	-	Soruşturma kapatıldı. 20.5.1991 Teb:(92/10)

G.T.İ.P	Madde İsmi	Ülke	Soruşturma Aç.Tarihi	Geçici Önlem (Teminat)	Kesin Önlem (Damp.Kar.Vergi)	Not
2916.31.21	Benzoik asit	Hollanda	14.8.1991 Teb:(91/16)			Soruşturma devam etmektedir.
6458.19.33	Universal torna tezgahları	Bulgaristan	22.4.1992 Teb:(92/3)			Soruşturma devam etmektedir.
5533.20	Poliesterlerden sentetik devamsız lifler (karde edilmemiş, taranmamış veya iplik imali için diğer surette hazırlanmamış)	Romanya G.Kore				Gözden geçirilmesine karar verildi. 20.5.1992 Teb:(92/5)
5506.20.11	Poliesterlerden sentetik devamsız lifler (karde edilmemiş, taranmış veya iplik imali için başka şekilde işlem görmüş)	Romanya				Gözden geçirilmesine karar verildi. 20.5.1992 Teb:(92/5)
4802.52.10	Baskı ve yazı kağıtları	Finlandiya				Gözden geçirilmesine karar verildi. 20.5.1992

Kaynak: ISO, Damping Anti-Damping ve Telafi edici Vergi Uygulamaları, Uluslararası Sempozyum, 25 Mayıs 1992, s.116-121.

Devam Etmekte Olan Soruşturmalar:

G.T.İ.P. (CN)	MADDE İSMİ	ÜLKE	TEBLİĞ NO	SORUŞTURMANIN AÇILDIĞI RESMİ GAZETE VE NO'SU
5503.20.00.00.00	Polyester elyaf	Beyaz Rusya (GGS)	96/8	5.12.1996/22838
2916.31.00.90.11	Benzoik Asit	Hollanda (GGS)	96/5	5.12.1996/22838
3905.30.00.00.00	Polvinil Alkol	Çin Halk Cumhuriyeti Japonya	97/1	31.05.1997/23005
9613.20.90.00.00	Doldurulabil en Gazlı Cep Çakmakları	Çin Halk Cumhuriyeti	97/2	27.06.1997/23032
8482.10.90.00.11	Bilyalı	Avrupa Birliği		
8482.10.90.00.12	Rulmanlar	Japonya	97/3	29.06.1997/23034
8482.10.90.00.13				

Kaynak: DTM, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi (Yayınlanmamış Notlar), Dış Ticaret Müsteşarlığı, İthalat Genel Müdürlüğü, 17.04.1998

Avrupa Topluluğu'nun Türkiye'ye karşı almış olduğu anti-damping önlemleri esas olarak dampedinge konu olan ihraç malının fiyatını yükseltmeye yöneliktir. Uygulamaya bakılacak olursa, pazar payının azalması bir yana, ihracatçıyı Topluluk piyasasından tamamıyla silecek derecede yüksek vergi oranları olduğu görülmektedir. Bu nedenle açılan anti-damping soruşturmalarının haklılığına bakmadan, Rekabet Kurulu bu soruşturmalara neden olan konuları ele alarak, ivedilikle değerlendirmeli ve soruşturmaların açılmasına engel olmalıdır. Ayrıca pazar koşullarını da gözönüne alarak anti-damping soruşturmalarını engelleyecek pazarlama ve fiyat politikaları belirlenmelidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

AB'nin Rekabet Politikası, Birlik hukukunun en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Avrupa Topluluğu'nun rekabet politikası, üye ülkelerin izleyecekleri ortak politikalar arasında yer alır.

Avrupa Birliği'nin rekabet politikaları, Topluluk içindeki ticareti etkileyen, rekabeti bozan, serbest ticareti tehlikeye düşüren uygulamaları ve piyasada hakim durumun kötüye kullanılmasını ve ticareti bozan devlet yardımlarını yasaklamaktadır.

Avrupa Birliği'nde rekabet kurallarının uygulanması ve denetlenmesi yetkisinden sorumlu organ Avrupa Komisyonu olduğu için, bu kurallara uyulmaması durumunda Komisyon yetkilerini kullanarak cezai hükümler verebilmektedir.

Türkiye-AB ilişkileri ve Gümrük Birliği çerçevesinde Avrupa Topluluğu'nun rekabet politikası büyük öneme sahiptir. Bilindiği üzere 01.01.1996 tarihinde AB ile gerçekleştirilen Gümrük Birliği kapsamında Türkiye'de Avrupa Birliği'nin ortak rekabet politikası mevzuatına uyumu sağlanmıştır. Bu doğrultuda büyük ölçüde AB'nin rekabet kurallarını temel alan **Rekabetin Korunması Hakkında Kanun**, 13 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe girerken AB mevzuatına uyum için en önemli adım olmuştur. Bu Rekabet Kanunu'nun, en önemli özelliği ve diğer kanunlardan farkı, kanunun uygulanmasının tamamen Rekabet Kurulu'na bırakılmış olmasıdır. Bu özellikten ötürü, Rekabet Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden itibaren günümüze kadar tam olarak işler hale getirilmemiştir. Kanun'un işler hale getirilmesi için gerekli olan Rekabet Kurulu'nun geç kurulmuş olmasından dolayı, Kanun'la elde edilmesi öngörülen sonuçlardan mahrum kalınmıştır. En önemli sonuçlardan birisi de hala Türkiye üzerindeki anti-damping soruşturmalarının sürmesidir. Rekabet Kurulu'nun faaliyete geçmesiyle beraber ülke içinde serbest rekabet ortamının oluşması için çalışmalar

yapılmaktadır.

Rekabet Kurulu'nun faaliyete geçmesi ile ilgili son gelişmelere gözattığımızda, Rekabet Yasası'nın ilk davalısı Etibank Madencilik, Rekabet Kurulu'nun ilk şikayetçisinde Tüketiciler Derneği olmuştur. Bu davaların Kurul'a ulaşmasından ve Kurul'un Kasım 1997'de faaliyete geçmesinden bu yana, birçok davaya bakılmış ve sonuca bağlananlar olmuştur. Haksız rekabetin önlenmesi ve birleşme ve devralmaların Rekabet Kurul'unun onayı ile gerçekleşmesi, ülke rekabeti açısından önemli bir gelişmedir.

Rekabet Kurumu'nun kuruluş ve görevlerini düzenleyen yönetmelik 21 Haziran 1997 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Gümrük Birliği sonucunda imalat sanayinin rekabet gücünü ölçmek için, İstanbul Sanayi Odası'nın yaptığı araştırma sonucunda büyük bir sanayi kitlesinin AB ülkeleri ile girilecek rekabete hazır oldukları ortaya konulmuştur. Rekabet gücü yüksek sektörlerin yanında rekabet gücü düşük ya da rekabet gücü eş seviyede olan sektörlerde mevcuttur. Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında, Gümrük Birliği'nden en fazla etkilenecek sektörlerin başında kürk, deri ve ayakkabı sanayi gelmektedir.

Gümrük Birliği'ne girilmesiyle teşviklerinde kaldırılması nedeniyle büyük ölçekli işletmeler olumsuz yönde etkilenecektir. Ortak gümrük tarifelerinin Türkiye tarafından da uygulanacak olması nedeniyle girdiler açısından en fazla orta ölçekli işletmeler etkilenecektir. Ayrıca Gümrük Birliği'nden sonra yabancı ürünlerle en fazla rekabet büyük ölçekli işletmelerde olacaktır.

Türkiye'nin, Gümrük Birliği'ne girmesiyle sanayi sektörünün olumsuz yönde etkilenmemesi için; yatırımlar ihraç şansı yüksek ve ileri teknoloji kullanan işletmelere kaydırılmalı, Türk firmaları yurtdışındaki fuar ve organizasyonlara etkin olarak katılarak, Türkiye'nin en iyi şekilde tanıtımı yapılmalı, Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri gibi üretim merkezlerinin yapımı özendirilerek çok ortaklı dış ticaret şirketleri kurulmalı, Türk sanayisinin AB standartlarına uyumu için TSE tarafından yapılan çalışmalara sanayi içinden gelen uzmanlarda katılmalı, küçük sanayicilere

- KAYA, Mert, "Gümrük Birliği İkliminin Türkiye'ye Getirdiği YENİ REKABET ORTAMI", **Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi**, Sayı:24, Temmuz-Ağustos, 1996.
- KÜÇÜKAHMETOĞLU, Osman, "Gümrük Birliği ve Türkiye'nin Rekabet Gücü", **Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi**, Sayı:19, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, 1995.
- LAGRO, Esra, "Rekabet Politikasının Ekonomik ve Hukuksal Anlam ve AB Rekabet Politikası", **Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi**, Sayı:24, Temmuz-Ağustos, 1996.
- DTM, "İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi", (**Yayınlanmamış Notlar**), Dış Ticaret Müsteşarlığı İthalat Genel Müdürlüğü, 17.04.1998.
- ESİN, Arif, Roma Antlaşmasının 85,86 ve 90. Maddeleri Kapsamında AT Rekabet Hukuku ve 4054 Sayılı Yasa Kapsamında Türkiye Uygulamaları, (**Yayınlanmamış Notlar**) ESC Consulting Ltd/Legal Dept, 1997.
- _____ Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında Tamamlanmakta Olan Gümrük Birliği'nin Ana Esasları üzerine Görüşler, (**Yayınlanmamış Notlar**), 1997.
- KARAKELLE, İsmail Hakkı, "Rekabet Kanunu ve Uygulama Esasları", Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, (**Yayınlanmamış Notlar**), Haziran 1997.

- EKİNCİ, Lütfi, "Avrupa topluluğu ile Türkiye'de Anti-Damping ve Anti Sübvansiyon Düzenlemeleri", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, 1990.
- TEKİN, Abdülkadir, "Avrupa Birliği'nde Türkiye ve Gümrük Birliği", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE., 1994.
- AKŞAM, "Rekabet Kurulu Kararları, 9 Mayıs 1998,
- HÜRRİYET, "Olmaksa'ya Rekabet Kurulu Onayı", 8 Şubat 1998.
- _____, "ilaç Devlerine Rekabet Kurulu İncelemesi", 15 Nisan 1998.
- SABAH, "Rekabet Kurulu Start Alıyor", 22 Haziran 1997.
- _____, "Türk Şeker Rekabet Kurulu'na Hesap Verecek", 8 Ağustos 1998.
- T.C. RESMİ GAZETE, 13 Aralık 1994, Sayı: 22140.
- T.C. RESMİ GAZETE, 21 Haziran 1997, Sayı: 23026.
- YENİ YÜZYIL, "Rekabet Kurulu İşbaşı Yaptı", 6 Mart 1997.
- YENİ YÜZYIL, "Rekabet Kurulu Örnek Arıyor", 7 Mart 1997.
- YENİ YÜZYIL, "Rekabet Kurulu'na Şikayet Yağıyor", 20 Ekim 1997.